

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

195

ION GORUN

IIa 2015 73.

ROBINSON

IN

TARA ROMÂNEASCA

POVESTIRE DIN ZILELE NOASTRE

BUCUREȘTI

IMPRIMERIA ȘI EDITURA * * * * C. SFETEA
* * * * „LIBRĂRIEI ȘCOALELOR"

96, STRADA LIPSCANI, 96

1909

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ROBINSON
IN
ŢARA ROMÂNEASCA

— POVESTIRE DIN ZILELE NOASTRE —

I.

Din ceaţa ce acoperiă albastrul întunecat al ochilor obosiţi, o lacrimă se desprinse încet, alunecând pe obrazul palid şi picură pe hârtia netedă, necernită încă de tâlcuirea unor gânduri vrăjmaşe.

Nichifor o şterse cu îngrijire şi aşteptă să se usuce; îi apăreă clipa aceasta ca cel din urmă răgaz ce-şi mai îngăduiă, înaintea plecării hotărîtoare a cumpenii dintre viaţă şi moarte.

Dar trece, a trecut şi scurtul acesta răgaz. Nichifor suspină adânc, luă condeiul şi începù:

„Dragă prietene...“

Şi iar se opri. De sute de ori, poate, scrisese aceste vorbe la fel, ca cevă de formă şi de obişnuinţă, ca acele cuvinte ce cu vremea îşi pierd înţelesul lor dintru început şi rămân sunete goale, cevă aşà zis *de cuviinţă*, dar care nu mai însem-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

neazâ nimic hotărît. Acum însă, cuvântul scris îi isbi sufletul, încordat şi simţitor ca o rană, cu înţelesul acela pe care îl are el aevea... Prieten! prieten drag! frumoasă vorbă,—frumoasă minciună!

Prieteni, prieteni dragi, băeţii aceia cari se lipiseră de dânsul în tovărăşia de viaţă desrămată şi fără minte ce pornise din vârsta când începe a mijî în sufletul copilului boldul blestemat de-a maimuţări şi el pe omul vârstnic,—prieteni, cu cari împreună se furişă prin locuri ascunse ca să se îndemne şi să se deprindă unii pe alţii la mulţumirea sălbatecă a făptuirii lucrului *oprit*... Prieteni, îmbolditorii la toate mişeliile şi ticăloşiile, tovarăşii de mai târziu ai desfrânărilor, ai nopţilor perdute în beţii, în jocuri de cărţi, în orgii de tot felul... Prieteni, ajutătorii împreună ai uciderii zi de zi, pe rând şi fără milă, a orcăror simţiri cinstite în suflet, ispititorii luării la întrecere în răutăţi şi întru batjocorirea tuturor celor curate şi sfinte ce singure pot să alcătuiască sprijinul vieţii şi izvorul plăcerii de viaţă...

A! dar ce să-i faci? „Dragă prietene!“ — aşă a zis în totdeauna acestor oameni, aşă i-au zis dânşii lui; obişnuinţă prea veche ca să se mai schimbe acuma, şi apoi, tocmai acesta e blestemul! Dragi prieteni,—atâta a avut, atâta a ştiut să dobândească, să cucerească şi el în viaţă din iubirea toată ce este în lumea asta; cu ei i se cade să rămână până la sfârşit, până la înecul din urmă în scârba ce cu toţii, şi cu el dimpreună, au izbutit să gră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mădească împrejuru-i ca talazuri noroioase şi amenințătoare, fără scăpare...

Nichifor clipi din ochii turburi ca pentru a vedeà încă odată, pentru cea din urmă oară, limpede în tot trecutul ce nu mai puteà de acum să aibă decât una şi singură dezlegare, — luă condeiul, urmă scrisoarea şi nu se mai opri până la sfârşit:

„Dragă prietene,

„Tu ai fost cel dintâiu tovarăş al vieţii mele, conducător al primilor mei paşi pe calea spinoasă pe care mai târziu râzând o numeam împreună „spinii trandafirilor"... Ah, acel râs s'a prefăcut în curând în hohote de veselie şi răcnete diavoleşti! Am petrecut! Deviza noastră fiind: să ucidem mâhnirea şi orce remuşcare cu orce preţ. Şi am ucis-o! Îţi aduci aminte? După întâiul an de tovărăşie cu tine, din copil sficiios, cum mă făcusem cel mai îndrăzneţ, cel mai gata la orce nebunii, cât de zmintite, cât mai zmintite... Pe urmă, ce mulţumit erai de mine când puneam în buzunar scrisorile mamei fără să le mai rup plicul... Şi a perit cu timpul orce sfială, cum piere — să zicem — roua de pe fructele din pom la atingerea unui soare prea arzător..."

Un râs sarcastic umflă pieptul lui Nichifor; o! cum ar fi vrut să-l poată scrie şi pe acesta aici...

„Un soare prea arzător!... da, da, arşiţa pustiurilor lumii! Cum erà să nu se coacă fructele, rodul unei îngrijiri atât de călduroase cum a fost prietenia noastră, — în deosebi a ta?!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1901_1932

„Scrisorile mamei s'au ros şi s'au murdărit uitate printre fărâmături de tutun în buzunările hainelor rupte, şi dimpreună cu ele s'au ros şi s'au murdărit toate simţirile sfioase şi gingaşe din sufletul meu... Am uitat trăsurile feţei sale, am uitat glasul surioarei pe care o lăsasem mică, zâmbindu-mi dulce din pragul casei noastre, — am uitat mirosul busuiocului din grădiniţă şi chipul iconiţei sfinte cu candela aprinsă în faţă — toate le-am uitat.

„Anii de *studiu* au fost prea lungi. In mintea mea obosită, trudită, nu văd decât o sală întinsă, plină de larmă, de fum şi de pahare albe şi galbene ce se perândează şi se ciocnesc cu un sgomot învălmăşit, supărător... In pieptul meu strivit de o greutate nespusă, nu simt inima bătând... Nu, în adevăr, ea nu mai bate! Aerul nu mai răzbeşte la plămâni.. Eşti cel din urmă om căruia îi vorbesc. Iţi zic adio...

„Haide, din toată zăpăceala asta să mă reculeg şi să încep tacticos şi după tipic: Când vei primi aceste rânduri, eu nu voiu mai fi între cei vii... Te va mişcà de astădată fraza aceasta mai mult decât la prea desele prilejuri când ne băteam joc, împreună ce e drept, de asemenea *calapoduri?* Nu ştiu, n'am vreme să mă gândesc, să cumpănesc acum o asemenea problemă; dar ţi-o repet: nu mai pot trăi. Şi nu pot nici să pier ca un câne netrebnic ce se târăşte prin ascunzişuri şi moare neştiut şi necăinat de nimeni... Nu pot, şi tu să mă ierţi în clipa asta că nu mai pot fi vrednicul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

tău tovarăș, să ascund sub sarcasm și zeflemea înrăită părerea de rău ce se trezește sfâșietoare în sufletul meu. Imi pare rău după viață, ca omului ce a zărit numai o clipă în adâncul minelor negre strălucirea diamantului, fără să fi avut puterea sau curajul a se coborî și a-l căutà...

„Copilăria mea curată și dulce de demult e licărirea luminei ce-mi arată azi prăpastia fără margini și fără fund unde am căzut, de unde nu mai pot eși, unde trebue să mă cufund până la vecinica uitare și prefacere în nimic...

„Scrisoarea cea de eri, — știi, când ai zărit-o, ai zis, jumătate ironic, jumătate disprețuitor: „iar vre-o morală?" — scrisoarea aceea îmi vestește moartea mamei... O! ultimă cădere și mișelie a sufletului meu, — numai atunci am putut-o măsură întreagă, când m'am trezit astăzi din fumul orgiei de aseară! Ce-ați făcut cu mine? Ce-ați făcut cu comorile inimei mele de copil? Colo, departe, între făclii de ceară, cu fața în sus, cu mâinile pe piept, încremenită în nemișcarea și tăcerea de veci, adâncă și misterioasă, a odihnei fără de sfârșit, mama — și ici eu, cu paharul în mână, cu gluma rea și amară pe buze, strigând, cântând, răcnind cu voi: „morții cu morții..." O, deșteptare înfiorătoare, zdrobitoare, nimicitoare!...

„Ei, ce vă pasă, ce înțelegeți voi! Să mă întorc iarăși și să-mi îngrop în mine ultima desnădăjduire... Să vă spun mai bine, vouă, altceva, ce cred că o să înțelegeți mai ușor: Este că, ceeace

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eu tocam cu voi împreună, erà pensia mamei, a acelei sfinte ce nu-şi opria ei decât cu ce să nu moară de foame, ca să-mi trimeată mie, să mă fac om...

„O, da, râzi, râzi... Am meritat aceasta dela tine, mi-o datoreşti! Râzi, să te aud, să scrâşnesc, să fiu pedepsit!... Om, eu!

„Şi am rămas cu mânile căzute, neputincioase, în faţa problemei vieţei care de acum se deschidea crudă, răsbunătoare în faţa mea... Nimica nu ştiu, nimica n'am învăţat! Ani întregi am înşelat pe acea sărmană sfântă, care nici pe departe nu mă credea aşă de rău pe cât am fost, şi a murit, desigur, despre partea grijei mele, liniştită... A plecat poate zâmbind, crezându-mă acum *om*, pe când eu, — mă trezesc ca un netrebnic aruncat în mare fără ca în jurul meu să zăresc măcar un paiu de care să mă agăţ ..

„O, de-aş mai întârziă o zi aci, mâine aţi vedeà, aţi cunoaşte şi voi aceasta şi ştiu că nici pe departe nu v'aşi mai zări prin prejurul meu... A secat „izvorul binecuvântat?“ S'a isprăvit; nu mai e veselie, nu mai e chef, nu mai sunt prieteni...

„Nu mai e nimic decât sfâşierea sufletească a căinţei amare, crude şi neputincioase de a mai îndreptà în veci de veci ceeace s'a sfărâmat, s'a năruit pentru totdeauna...

„Şi mă întreb acum pentru ce ţi-am mai înşirat aci toată această zăpăceală, cum parcă te-aud poreclind-o... Simţeam trebuinţa să-mi mai uşurez

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufletul prea încărcat, prea împovărat, să plec mai slobod, mai uşor în călătoria cea lungă... Mi l-am uşurat oare? Imi pun mâna pe piept şi gem... Ce-are face! totuşi am să-ţi trimit zăpăceala asta... Să fie chiar şi numai proba acelei laşităţi omeneşti ce ne opreşte, măcar atunci când plecăm de bună-voie din lumea asta, să plecăm în tăcere, fără o vorbă, fără un gest care să destăinuiască cuivă un colţişor măcar din ceeace s'a petrecut mai pe urmă în sufletul nostru: etern întuneric, nepătruns mister...

„Nici de acest curaj, de această ultimă mândrie sufletească nu mai sunt capabil... Dar bag de seamă că am spus tot ce aveam de spus, şi încă poate mai mult... Nicio vorbă peste asta: adio, mă duc..."

Nichifor se ridică, înalt, subţire, îşi şterse fruntea asudată trecând cu degetele prin părul blond în dezordine şi murmură, ca încheere pentru dânsul:

— Intr'un iad încă şi mai adânc, de se poate, fără fund şi fără lumină...

Inchise scrisoarea şi scrise adresa, încet, caligrafic:

„*Domniei Sale Domnului Artur Bistriţeanu, Loco, Inocenţei, 18.*"

Cutia de scrisori era la doi paşi. In faţa ei, Nichifor mai avu aşă ca o umbră de şovăire, apoi, ca omul care-şi iă inima în dinţi, o vârî repede în deschizătură, pe când un nor negru îi trecea pe dinaintea ochilor.

Mâinile îi tremurau în vreme ce căută maşinaliceşte să se încredinţeze că scrisoarea căzuse bine în cutie, că nu mai rămăsese nici un colţişor afară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Buzele-i albe se mişcau involuntar, îngânând vorbe fără graiu şi fără nici un şir...

Se întoarse repede acasă, încuiă uşa şi apoi, căzând pe un scaun, cu faţa pe masă, izbucni într'un plâns sguduitor... Totul se sfârşise!

Totul! La vârsta de douăzeci şi unu de ani! Tinereţe şi visuri de fericire, speranţa unui raiu adevărat, unui traiu blând, liniştit, dulce. — ivirea unui noroc neaşteptat ce se arată uneori la marginea orizonului vieţelor omeneşti, ademenitor, înşelător de multe ori, dar totuşi îmblânzitor, potolitor... Nimic! Nici o fâşie de lumină nu mai străbătea în fundul prăpastiei unde cel căzut stă nemişcat şi amorţit de gândul morţii...

Afară, viaţa îşi urmă cursul ei monoton, nepăsător de furtuni sufleteşti... Un soldat trecea pe partea cealaltă, cu chipiul pe ceafă, ştergându-şi sudoarea... un câine alergă lehăind prin mijlocul stradei... de departe strigătele ascuţite ale unei vânzătoare de „fierbinte, porumbielu, fierbinte", se amestecau cu notele întrerupte ale unei flaşnete hodorogite... La băcănia din faţă, din când în când unul intră, altul eşia. Asta-i viaţa!

O scârbă întinsă, scârba monotoniei traiului fără rost, fără îndemn şi fără înţeles, îi inundă sufletul într'o simţire de înăbuşire nesuferită...

Iată şi căruţa poştei se opreşte înaintea cutiei cu scrisori... Poştaşul sare jos, descue, scoate geanta, pune alta în loc, se urcă şi şueră calului care o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

porneşte înainte... Încă o clipă şi a dispărut la colţul stradei...

De-acu, peste două ceasuri, peste trei, prietenii lui vor fi aci... Un fior de scârbă îl cutremură... Vor veni cu aceeaşi gălăgie cinică, să-i ridice cadavrul, cum veniseră odinioară de-i luaseră sufletul...

Sări ca muşcat de un şarpe. Nu! nu puteă muri cu gândul ca ei să-l mai vadă, nici să-l mai atingă, nici după moarte, mai ales după moarte! Fără să-şi mai deă seama de ce face, îşi adună cărţile, rufăria şi tot ce se mai găsiă în neorânduială prin casă, le vârî toate într'o ladă, o împinse cu piciorul sub pat...

A! încă ceva... Dac'aveau să-l găsească mort, întins undevă pe câmp sau pe sub copaci, să n'aibă să cerceteze aşă mult cine erâ „cadavrul misterios"... Scoase dintr'un sertar teancul de acte şi certificate, neatinse aşă cum i se înapoiaseră încă dela universitate, le luă la dânsul, apoi îndesă pălăria pe cap, vârî cu îndârjire în buzunar arma ce stă pregătită pe masă şi porni, ca gonit din urmă, pe stradă înainte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Încet şi liniştit se lăsă noaptea târzie de lulie... Oraşul cu luminele lui tot mai dese şi mai mărunte, rămăsese de mult îndărăt, şi înaintea rătăcitorului se întindeă câmpul fără de hotar, îmbinându-se jur împrejur la orizon într'o misterioasă apropiere cu cerul, mereu aceeaşi şi mereu la aceeaşi depărtare, orcât înainta, înainta mereu, în neştire...

Acù, de departe începe a se zări conturul unei păduri. Imensitatea aceasta tăcută ce neliniştea sufletul tânărului deprins cu strada îngustă şi cu zgomotul caldarâmului, dobândiă acum un nou tainic prilej de înfiorare... Pădurea! Câte misteruri şi primejdii poate ea să ascundă!

Drumul prelung. şesul întins, deşi aveau şi ele ceva străin şi par'că nesigur în ele, — dar cel puţin puteai să vezi de jur împrejur, să întâmpini primejdia, când o fi, în faţă, de departe... Dar în pădure nu ştii ce poate fi ascuns în dosul orcărui copac; privirea nu poate s'o pătrundă, surprinderea poate să răsară dintr'însa în orce minut, la orce pas...

Ei, asta-i! Iată într'adevăr nişte gânduri ce de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minune se potrivesc unui om ce se pregăteşte a sfârşi cu viaţa! Ce! Laşul instinct al păstrării vieţii să fie el aşă de mult înrădăcinat în biet sufletul omenesc, încât bătându-şi joc de orce logică de gândire să lase să plutească deasupra temerea de primejdii lumeşti chiar în suflete hotărîte a-şi luă sborul dincolo de lumea aceasta pământească?... Sau, Doamne, Doamne! Hotărîrea aceasta de a sfârşi cu viaţa nu eră poate tocmai aşă de temeinică cum se păreă sufletului cufundat în amar şi desnădejde...

Viaţă! viaţă! Ce tare eşti şi cum ştii drepturile tale să ţi le impui, ori unde o licărire numai a mai rămas de dorul tău... O adiere îmbălsămată, priveliştea unui colţ din lumea aceasta ce o singură dată ni se dă spre sălăşluire, cum poate să prefacă licărirea aceasta în pară şi para în flacără nouă, vie şi ţâşnitoare până la cer, reîncălzind şi făcând să fiarbă din nou în inimă dragostea de tine!...

Ei da, — frica de imensitatea aceasta necunoscută şi de misterul pădurii, toate astea nu erau decât urmarea cea dintâiu a redeşteptatei pe nesimţite dragoste de viaţă... Şi cu cât una îşi recuceriă, puternică şi poruncitoare, drepturile sale, cu atâta creşteă şi cealaltă.

Lui Nichifor îi eră frică. Natura, pentru el, nu eră fermecătoare decât în siguranţă, în companie, ziua.. Dar acum, singur aci, noaptea... Acum aceeaşi natură îi apăreă ca o duşmană perfidă, în care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pândesc din toate părţile şi ameninţă primejdii nebănuite... A, unde-i caldarâmul sigur, felinarele, trecătorii, sergenţii de noapte?...

Să se întoarcă...

In acelaş moment par'că vedeă figurile hohotitoare ale tovarăşilor: „Aferim! iacă-tă şi sinucisul nostru! Ei, ce mai veste de pe lumea cealaltă? Cum îţi merge mort? Bine, mersi? Noroc că sinuciderea, cum văd, nu prea vatămă ea altfel sănătatea... Ei, să ştii că am să mă sinucid şi eu..."

Ce prostie cu scrisoarea aia! Ei, dar acu erà făcută...

Şi oare ruşinea instinctivă erà care un moment îi biruise chiar frica şi-l făcuse să iă drumul îndârjit prin pădure?... Ori îşi ziceà că de-acu tot mai bine să se deà biruit in voia sorţii, a norocului, a întâmplării?... Dacă nu mai aveà curagiul să folosească arma a cărei ţeavă tot o mai strângeà în neştire în pumnu-i încleştat, tot îi mai rămâneà măcar hotărirea de a-şi pune viaţa în cumpăna norocului...

Şi mergeà, mergeà...

Simţià pământul sub picioarele lui, auzià foşnetul apelor, vuetul pădurii, vântul ce clătină crengile deasupra capului său înfierbântat, — şi se duceà, se duceà, pipăind poteca şi ghicind-o după adierea ce străbăteà printre copacii din ce în ce mai deşi, fără ca o clipă măcar să se gândească unde ar puteà să ajungă...

O, aşà dar poate că totuşi soarta lui erà hotă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rîtă, poate că eră prea târziu de-acu, poate că nu mai eră reîntoarcere! Se aruncase, într'o nouă clipă de ameţeală, în pădurea aceasta, cum s'ar fi aruncat în valurile unei mări lacome de om, — se aruncase gonit din urmă de hohotele ironice ale celor de cari fugise, da, fugise pentru totdeauna, pentru cari trebuiă, trebuiă mort să fie şi să rămână în veci de veci...

Pădurea aceasta fără de sfârşit trebue să aibă prăpăstii adânci, ele îl vor înghiţi; acolo, în fundul lor se va zbate, va implorà acolo zadarnic milă şi scăpare... Sau fiare îl vor sfâşiă, bucăţele îl vor rupe...

*

Se opri în loc, biruit de groază.

Un adăpost, un adăpost înainte de toate! Foamea, setea, toate aceste trebuinţe poruncitoare ce se redeşteptaseră în sufletul lui deodată cu hotărîrea de a luptà înainte pe calea gloduroasă a vieţii,— nu erau încă nimic, faţă de chemarea spăimântată, disperată, după un adăpost... Foame şi sete, le-a mai cunoscut uneori, deşi nu ca suferinţă arzătoare, dar totuşi le-a mai cunoscut; să nu ai însă unde să-ţi pleci capul, când picioarele nu te mai ţin, să nu ai unde să te închizi în linişte şi siguranţă, când primejdii te pândesc şi te ameninţă din toate părţile, — să fii nevoit să ţii ochii deschişi cu sila, cu spaimă, când simţi ameţeala biruindu-te, dar totuşi biruită şi ea la rândul ei de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tremurarea necunoscutului îngrozitor ce poate să vină, să te surprindă în orişicare clipă în nesimţire, fără apărare...

Se uită împrejur cu ochii mari, înspăimântaţi... De odată o rază de speranţă îi mângâiă sufletul înfricoşat...

Intr'o parte pădurea i se părea că se răreşte... Intr'acolo! intr'acolo, până când amurgul nu se lasă cu totul, până mai e o putinţă să-ţi călăuzeşti paşii...

Şi cu adevărat, în partea asta, copacii se răresc din ce în ce, şi iată iarăşi câmpul... lar colo, în zare, departe, pete albe şi rare, case fără îndoială, şi pomi stufoşi, împrejmuiţi ici colo de dungi negre, garduri, îngrădituri...

Când Nichifor se apropiă de una din grădini, abia se mai zărea prin amurgul serii; totuşi destul pentru ca un şir de caişi încărcaţi de-alungul gardului să facă cu ochiul flămândului şi însetatului... Cu hotărîrea împrejurărilor când nu-ţi rămân multe de ales, dintr'o dată Nichifor fù în vârful gardului...

Dar în aceeaşi clipă un lătrat furios şi fără veste făcù să-i sară inima din loc; la moment lătratul acesta fù urmat de altul şi de altul, şi până să se dezmeticească bine, hoţul din vârful gardului fù împresurat de o întreagă haită îndârjită şi lărmuitoare...

Instinctiv, ochii lui Nichifor se rotiră împrejur căutând scăpare. Dar nicăeri nu se zărea nici o altă fiinţă, nici o mişcare. Casele rari şi depărtate pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reau pustii ; — pustie părea de asemeni, departe pe un râuleț ce mai mult se ghicea decât se vedea, o moară cu roata în nemișcare...

Și noaptea se lăsă, încet, nepăsătoare, tot mai întunecată, iar lătratul cânilor când mai slăbea, când se îndârjea iarăși, dar nu contenea...

Un șuer însă răsună de odată, — Nichifor nu-și putù da seama de unde — și în aceeași clipă gălăgia se stinse; pufăind, câinii plecau capetele pe rând și se depărtau încet, cu coada lăsată... „Acù e momentul", — socoti tânărul asediat, și ca o umbră se strecură în jos și apoi drept spre moara pe care o zărise din vârful gardului... In urma lui mai auzi un glas răgușit răstindu-se la câini, — dar picioarele-i par'că aveau aripi și nici că mai atingeau pământul...

*

Cu adevărat moara erà părăsită, și drumul chiar ce treceà pe lângă ea, desfundat și neîngrijit, părea neumblat de cine știe când. Clădirea, pe alocuri, cădea în ruină și coperișul nu într'un loc erà găurit. Roata, proptită, măcar că nu erà nevoe, căci iazul mai că nici nu se mai cunoștea, nu se mai ținea decât în trei spițe și atâta erà de știrbită, de par'că ar fi fost cioplită cu dinadinsul.

Lui Nichifor însă îi apărea ca cel mai blagoslovit palat pe care o sfântă Vineri sau o sfântă Miercuri din poveste i l-ar fi scos în cale... — Numai de n'ar fi locuit de draci ori de stafii, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ba nici măcar de zâne, că poate şi pe alea le păzesc câinii, — îşi zise tânărul, revenindu-i, deodată cu inima, şi felul şugubăţ de gândire.

— Şi zău, că tocmai la vreme mi se îmbiă şi asta, adăogă el cutremurându-se la adierea unui vânt rece ce se pornise deodată grămădind norii groşi şi ameninţători şi întunecând noaptea cu totul.

Ca orce vieţuitoare mânată de frică, şi omul caută în adăpost locul, colţul cel mai ascuns. Astfel şi Nichifor nu stete de loc pe gânduri până să se sălăşluiască în colţul cel mai întreg şi mai acoperit din podul morii.

Ghemuit acolo, puteă dar să întâmpine furtuna şi să „aştepte mersul vremii" — vorbă ce jumătate în glumă jumătate în serios îi trecu iar prin gând.

Dar deodată o lumină orbitoare şi tremurată de două sau trei clipe, urmată peste alte trei clipe de o uruitură prelungă şi bubuitoare, îl readuse la o stare sufletească mai umilită şi mai coborîtă în sine-şi. O răpăială deasă ce-i sună par'că de-adreptul în urechi îi dete de ştire că furtuna se dezlănţuise cu toată turbarea.

Prin întunericul nepătruns, Nichifor aduse mâna şi-şi făcu o cruce... De zece ani, eră cea dintâiu pe care şi-o făceă, — şi deşi ruşinat oarecum, ascuns în el însuşi, n'o mai făceă însă în neştire sau în batjocură...

— Doamne, orb ar trebui să fiu, dacă n'aş vedeă căile tale, — rostì el smerit în gând...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar ce-i asta?... A fost un nechezat de cal?... Sau o părere... Nu; ascultă şi altul...

Un drumeţ apucat de vremea rea în mijlocul câmpului, fără îndoială; vine să se adăpostească şi el aci de ploaie şi de vânt... Poc, răsună copita calului de pragul morii; — a intrat cu cal cu tot... Buf, alta; mai e unul; sunt doi.

Un zgomot nelămurit de voci, — vorbe scurte, rostite pripit şi rar, — ajunge la urechea fugarului din pod. Întâiu, nu pricepeă nimic; apoi înţelese că trebuiă să fie o ceartă.

— Aide, bre, nu-mi bate capul, — desluşi acum glasul aspru şi mai ridicat al unuia; — ţi-am spus că de mă mai sâcâi mult, bag cuţitul în tine...

— Ba asta nu-i face-o, — ridică glasul cam pe nas şi celălalt, — că ştii tu bine că n'ai mai scăpă tot aşà uşor... Da vorba e, ce crezi acù c'o să-ţi râzi de mine?

— Taci mă, nesăturatule, ce mai vrei mă? taci,— scrâşni iar glasul cel dintâiu.

Şi vocile, coborîte din nou, urmară cu o hârjoneală confuză, din îndârjirea căreia însă până la urechile lui Nichifor nu mai ajungeau decât cuvinte desperechiate: „Ce-am avut de acolo?... „Nu ştiu eu..." „Cât?..." „poli..." „De gât cu tine..." „Nu m'o scăpă dracu..." „Nici mort..." „Da pe urmă, ştii..." „Atâta-ţi spun..."

In sfârşit, cearta păreà a se potoli; dela o vreme, Nichifor nu mai auzi nimic... Furtuna se potolia şi ea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acu, par'că cei doi de jos împărțeau ceva, bolborosind între dânșii... Nu, — vorbesc cu gura plină, mănâncă... Pe Nichifor îl izbi un miros de ceapă care orcând altădată l-ar fi făcut să întoarcă capul cu greață, — dar acum îi redeștepta chinuitor simțul golului din stomac.

Mai mare grijă avea să nu facă o mișcare, să nu se trădeze. Cuvintele oamenilor ăstora nu-i mai lăsau nici o îndoială; trebuiau să fie niște tâlhari, niște haiduci.. Cine știe? poate că chiar azi, chiar acu, săvârșiseră vre-o crimă, vre-o tâlhărie, și veniau aci, cu mânile stropite încă de sânge, să împartă prada... O mișcare, un semn, — și era făcută și socoteala lui...

Dar Nichifor era înlemnit, înghețat în loc, și chiar de ar fi vrut n'ar fi fost în stare să facă o mișcare... Și poate ar fi încremenit acolo, cu inima strânsă de frică, — dacă sunetul copitelor cailor scoși afară pe rând, și apoi pasul lor tot mai depărtat pe drum nu l-ar fi vestit că primejdia se depărtă, trecea, a trecut...

Atunci, deodată, o mare descordare se făcu în toată ființa lui; podul începu să se învârtească cu dânsul, capul îi căzu între genunchi, — și nu mai știu nimic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III.

Zing... zing... zing... Bum! bum! bum! — „Schimbarea gărzii... Duminecă... iar mă plictisesc cu muzica lor..." — Nichifor deschise de odată ochii mari şi rămase aiurit...

Numai pleoapele şi-le mai puteà mişcà, în colo erà amorţit, ghemuit mototol. In jurul lui bâzâià un bondar, tot apropiindu-se şi iar depărtându-se...

Şi totul se desluşi în mintea fugarului, caşi când acest bondar i-ar fi reamintit într'o bâzâitură toate păţaniile. Numai întâmplarea de astă noapte nu-i mai venià tocmai lămurită. Auzise cu adevărat vorbele acele cutremurătoare ca ridicarea pe o clipă a unui colţ de pătură sub care s'ar zări în chip vag un cadavru, — sau şi începuse să viseze când i s'a părut că le aude?...

Incet, cu precauţiunea pe care o ia omul ca să-şi dezmorţească fără prea mare durere membrele înţepenite, Nichifor întinse un braţ, apoi altul, apoi picioarele. O furnicătură vie şi înţepătoare îl cuprinse peste tot; se lăsă moale, descordat, în voia ei. In sfârşit, când simţi sângele circulând iar liber,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se ridică, se scutură pe haine, îşi culese pălăria căzută pe jos şi se coborî.

Uite, uite! Care va să zică tot n'a fost vis... Pe nişte scânduri, rămăşiţă ce nu se mai cunoşteă era de bancă, de ladă sau numai duşumele grămădite peste olaltă, o frântură de mălai şi câteva cepe, una strivită, iar altele întregi; jos, alte coji ce stau dovadă că cu adevărat se ospătase cineva aseară aci; şi Nichifor îşi aduceă acum aminte întocmai de mirosul de ceapă care-i răscolise dureros foamea astă noapte.

— Ia uite că mi-au lăsat şi mie; ba încă şi sarea au lăsat-o aci, că altcevă n-o fi în petecul ăsta de hârtie galbenă... Ba ce zic! iată şi tacâmul...

Nichifor se plecă şi dintre foile de ceapă de pe jos ridică o custură ţărănească a cărei limbă sclipià într'o rază de soare furişată prin coperişul şi podul spart.

— Minunat! murmură el trecând limba custurii de două ori peste mânică. — Domnule conte, masa e servită...

Ospăţ ca acesta Nichifor nu-şi aduceă aminte să fi gustat cu mai multă poftă în toată viaţa lui... Acù, drept şampanie, vre-o apşoară cevă... Asta nu poate să fie departe unde e moară, chiar părăsită să fie.

Işi îndesă pălăria pe cap, custura în buzunar, şi acù hai la drum, înainte.

Gârla făceà destul sgomot ca să-i călăuzească paşii... Şi apa din pumni, vezi dumneata, n'ai da-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uneori pe cele mai fine băuturi din cupele cele mai cristaline...

Nichifor îşi simţi inima mai uşoară, sufletul mai împăcat. Cu toate astea o ţintă, un scop, o cale tot nu vedea încă...

La un noroc, haide înainte, şi ce-o veni să vie.

Poteca asta, trebue să ducă ea undevà, — şi măcar de-ar fi la culcuşul tâlharilor... Păi ce-o să-i facă? O să le dea custura, singura avere, ş'aceea de găsit... Ş'apoi tot are să scape el cumvà.

Sau poate o să dea peste vre-o casă singuratică de pădurar; cu un om aşà, răzleţ aci departe i-ar fi venit mai la îndemână să intre în vorbă. In sat e mai greu, te ià numai decât la ochi; dar în pădure e altfel...

Deschizi vorba cu pădurarul şi, dintr'una într'alta, hai şi ţi-oi da şi eu o mână de ajutor acolo câtevà zile şi-i împărţi şi dumneata un codru de mămăligă cu mine... Ş'apoi, te mai gândeşti şi te mai sfătueşti, şi trebue s'o scoţi cumvà la capăt, căci doar nu numai un singur om e pe lumea asta care trăeşte de pe urma a două braţe sănătoase...

Aşà se scăldà sufletul tânărului într'o iluzie vagă ce-şi făceà drumul câtă vreme suferinţele trupeşti nu erau aşà de nerăbdat.

Dar apoi oboseala, şi cu ea toate celelalte, foamea, setea se întorceau, par'că şi mai îndârjite după prima alungare.

Nichifor nu-şi puteà da seama de vremea cât rătăcise prin pustietăţile acelea; crezând că ur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

meazâ poteca, dela o vreme numai ce se trezi că umblă printre copaci în neştire... Şi mergeă aşă, mergeă, şi cu cât se afundă în desiş, i se păreă că se învârteşte tot pe loc în jurul aceloraşi arbori...

Umblase o jumătate de zi? o zi întreagă?... După oboseala picioarelor puteă să spună că umblase şi trei, — zece, — nu mai ştie, ce ştie el?

Fără îndoială, păduri fără sfârşit nu sunt; o margine trebuiă să aibă şi asta. Dar îşi aduceă aminte iarăşi ce citise odată: că oameni neînvăţaţi să umble prin păduri, dacă pierd poteca, pot să se învârtească cine ştie cât în acelaş cerc, ţinând mereu şi instinctiv mai mult spre dreapta... Şi atunci Nichifor începù s'o ia tot mai mult în stânga... Dar ce folos? Acù poate făceă ocolul în partea cealaltă, căci nici de cărare nici de luminiş nu mai da...

Şi iarăşi se posomorâ ziua, — orcât de lungă i se păruse rătăcitului, par'că tot, acum, se posomorâ prea curând, — şi deodată cu ea se posomorâ din nou şi sufletul, gata să se cufunde iarăş în noaptea disperării...

Rătăcit! pierdut! Singur aci, dat pradă fără scăpare peirii celei mai ticăloase... Să strige? Zadarnic! Nu-i răspundeă decât vântul clătinând ici colo vârfurile copacilor şi trecând leneş şi nepăsător înainte... Să mai meargă? Dar ajunsese la marginea puterilor... Să stea în loc şi să se întindă la pământ aşteptând sfârşitul?... O, ce gro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zăvie, şi cât de aproape a fost: cu câtevă ceasuri înainte, nici n'o bănuiă, nici prin gând nu-i treceă...

Dar ce? Nu eră lume, nu eră lume pretutindeni? Puteă în adevăr să fiinţeze în mijlocul unei ţări, între sate şi oraşe, aşă o bucată de pustiu, de sălbătăcie, unde o fiinţă omenească să se poată pierde fără scăpare, să poată peri în chip ticălos, nefolosindu-i la nimic nici braţe, nici picioare, nici glas, nici minte chibzuită?...

Nichifor simţiă, cu ultima rază de soare, stingându-i-se ultima rază de nădejde: s'a isprăvit! s'a isprăvit.

Şi ca pentru a-l lăsă să-şi încheie în linişte ultima socoteală, o tăcere adâncă se făcu de odată în jurul lui. Nu se mai auziă nici un foşnet, nici un murmur. Nimic. Ochii i se pironeau în întunericul nepătruns. Mintea-i se întunecă par'că şi ea de atâta noapte, şi cereă să se facă una cu ea...

Intr'o ultimă smâcire, ca omul în primejdie de moarte mânat de instinctul scăpării, o luă la fugă şi alergă, alergă, până ce istovit, căzù pe un buştean; îşi strânse instinctiv braţele în jurul capului... Acum par'că se cufundă, se cufundă mereu, tot mai adânc, tot mai prăpăstios, şi ..

*

Când deschise ochii, o lumină roşiatică învăluiă coama copacilor. In faţa lui se întindeă o poiană plină de verdeaţă, împestriţată cu flori... Cum? fusese aşă de aproape, fusese aci la mar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr.1901-1932

ginea pădurii, — nu era dar rătăcit, nu era pierdut, soarta îi mai păstra o nădejde, poate pe cea de pe urmă, poate pe cea bună...

Soarele se înălţă maiestos şi solemn, scăldând în aurul razelor lui poiana frumoasă, unde greerii, furnicile, gândacii cu aripi poleite eşiau din culcuşurile lor şi umpleau de viaţa lor pădurea. O veveriţă veni săltând şugubăţ şi se pitulă după un copac aproape de picioarele lui. Şi deodată un lung şi întins ciripit izbucni din desişul apropiat...

Nichifor se ridică încet, uimit de redeşteptarea asta a vieţii pădurii... Veveriţa se uită la dânsul, cu ochii scânteietori, plini de viaţă şi isteţime. Un cap mic ce ascultă, observă, se înclină, apoi dispare repede şi se ascunde când simte putinţa unei primejdii... Şi iar se opreşte, şi iar fuge; acum a dispărut, nu se mai vede. E la adăpost...

Şi imnul dimineţii răsună tot mai sgomotos... Nichifor respiră adânc; ochii i se limpezesc privind spre cerul albastru, ce par'că acum il vede întâiu în viaţă...

Şi zâmbeşte Nichifor: Nu, natura nu este duşmana omului! Ea este prietena lui cea mai bună, cea mai blândă, cea mai dulce... Dar trebue omul s'o înţeleagă, trebue s'o cunoască, s'o iubească, să şi-o apropie, să se coboare cu inima voioasă şi încrezătoare în sânul ei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV.

— Scris mi-a fost totuşi ca în alt chip de cât îmi închipuiam eu, să-mi ispăşesc păcatele, — îşi zise Nichifor, după o altă rătăcire fără ţintă de o jumătate de zi peste câmpii şi prin păduri, istovit cu totul de puteri.

Până acu, pe unde zărise o casă, o colibă, semn de vr'un sat sau de vr'un cătun, se feriă, le înconjură, şi trăgeă mereu pe poteci singuratice şi prin pădure. Îi eră par'că şi frică, şi ruşine să se întâlnească cu oameni. În locuitorii dela ţară, cum şi-i închipuiă el, nu vedeă decât tot cevă primejdios, ameninţător, prin neştiinţă, sălbătăcie şi spirit hrăpăreţ. Nici nu puteă să-şi închipuiască, aici la câmp, un ţăran altfel decât sărind la el...

Hei, câte nu citise el din cele ce se scriu despre ţăran, cât e de apăsat, de necioplit şi mizerabil, de alcoolic, şi pelagros, hămesit, flămând şi gol;— şi cum oare puteă să fie un astfel de om decât dârz, rău şi răzbunător, cu toată dreptatea firească!— cum altfel decât ca pe un duşman aveă să-l privească şi pe dânsul dela prima vedere, ca om dela oraş ce se arătă după port, şi cum n'aveă să prindă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prilej de răzbunare împotriva unuia ce făceă parte dintr'o clasă vrăjmaşă, dintr'un „alt popor în sânul aceleiaşi naţiuni", cum citise, tot aşă, că trebuiă să se socotească el pe sine însuşi faţă de un ţăran, un „reprezentant al unei clase aparte, obijduite şi oropsite, unui popor de iloţi cu cari nu mai avem comun nici port, nici limbă, nici fel de gândire .."

De aci şi până la părerea ce-şi puteă face despre un canibal, nu mai erà tocmai o aşà de mare distanţă în mintea omului dela oraş, cu viaţa pe care o dusese, îngustă caşi stradele strânse între rândurile nesfârşite de case, ţărcuită caşi crâmpeiul de cer spre care nici nu-şi mai aduce aminte să fi aruncat de multe ori câte o privire distrată...

Şi desigur, întâmplarea ciudată dela moară, sau păţania din vârful gardului, nu erau nici ele făcute ca să-i schimbe credinţele acestea, ba mai vârtos puteau să le întărească.

Ei, dar acum, dacă s'a înlăturat nebunia gândului la moartea de bunăvoe, trebuiă un plan, o hotărîre; întâmplarea singură, îşi ziceă tot mai cu stăruinţă Nichifor, nu puteă să ducă aci la nimic alt, decât cel mult la moartea de foame şi de sete...

Un plan, o hotărîre...

Lesne de zis. Dar setea erà din ce în ce mai chinuitoare, şi toate planurile cele mai iscusite din lume, Nichifor le-ar fi dat acum pentru o înghiţitură de apă rece, limpede, proaspătă...

„Codrul cu izvoarele"... Păi da, — iar în codru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trebuiă să caute; — pe câmp zadarnic roteă ochii după vre-o fântână, că nu zăriă nicăeri niciuna.

Şi uite, în codru şi răcoarea par'că te mai potoleşte...

Dar un fâşiit de frunze îl făcu să tresară... Ce-o mai fi acuma? Vr'un hoţ sau poate vr'o fiară, vr'un lup vine pe cărare, tocmai din faţă... Dar nu; o creangă se dă la o parte la cotitură şi la zece paşi înaintea lui Nichifor, pe cărarea boltită şi umbroasă, tăinuită şi răcoroasă, se iveşte o adevărată arătare... E un chip de fată, înaltă, subţirică, călcând mărunţel cu picioarele goale, ţinând capul nitel într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar în dreapta purtând o doniţă plină...

— Rodica, îngână fără voe Nichifor, aducându-şi aminte de versurile poetului:

Rodico, floare de crin...

Fata plecă genele lungi şi negre peste ochii mari şi gânditori, şi dete să treacă, sfioasă, înainte. Dar Nichifor, devenit deodată îndrăzneţ, îi ţinu calea...

— Numai o gură de apă, Rodico, altă vamă nu-ţi cer, şi pe urmă poţi să treci înainte...

Făr'a ridica ochii, fata îi întinse doniţa cu amândouă mânile.

— Anica îmi zice, şopti ea cât abiă se auziă; şi numai ca o părere îi trecu peste faţă lumina unui zâmbet.

— Anico, Rodico, să trăeşti, că Dumnezeu mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901_1932

te-a trimis în cale, zise Nichifor după ce-şi potoli setea din câtevă înghiţituri lacome...

Apoi cu o nedesluşită părere de rău de-a se găsi în curând iar singur cu gândurile şi grijile lui istovitoare, se dete încet în lături şi privi lung în urma fetei care-şi urmă drumul, călcând mărunţel din picioruşele goale, cu capul într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar cu dreapta încordată sub greutatea doniţei pline...

In plin să-ţi meagră vrerile tale,
Precum tu dragă îmi eşi cu plin...

murmură Nichifor, pătruns de o simţire duioasă, netălmăcită...

O arătare a fost, — o arătare de o clipă... Ochii adânci şi duioşi, genele lungi, faţa fragedă şi catifelată, trupul subţirel şi mlădios, — o zână a pădurii... S'a arătat o clipă, şi în veci n'o să se mai arate...

Adineaori, ţăranii canibali, — acum *Rodica*; — astfel se învălmăşeau în mintea tânărului orăşan cunoştinţele confuze, contrazicătoare, ce din citiri se prinseseră, la întâmplare, în mintea lui, despre noua lume în care acum intrase aevea, de-a binelea, şi cine ştie dacă mai eră fel şi chip să mai iasă?...

*

Un plan, o hotărire... Departe, în mijlocul pădurii, odihnind pe muşchiul moale al unui bolo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

van, Nichifor stă, cu bărbia sprijinită pe palme. Privirea i se perdeà printre copacii deşi ce ascundeau îndărătul lor cine ştie ce nouă mistere, ce nouă surprinderi, — iar mintea i se rătăcià în vălmăşagul unor gânduri nedesluşite, abià schiţate, părăsite şi schimbate nainte d'a fi avut vremea vreunul din ele să se închege... Din toate şi peste toate se înălţà şi plutea numai coştiinţa trebuinţei acesteia neapărate: un plan, o hotărîre...

— Unde mă duc? ce mă fac? — Ce mă fac? unde mă duc?....

Şi deodată, caşi un răspuns îndelung îndelung, răsună din depărtare zgomotul unor lovituri surde. Lui Nichifor i se păru, nu ştiu cum, acest zgomot ca o chemare: Aci! aci! aci!

— E cineva care mă chiamă, — sunt căile nepătrunse ale Celui de sus, îşi ziceà tânărul. Da, ale Celui de sus, repetă el în gând; trebue să fii în mijlocul mărei sau pierdut fără adăpost şi fără ţintà în mijlocul codrilor, ca să cunoşti şi să te pătrunzi de un aşà adevăr, de care-ţi dă mâna să râzi prosteşte la masa unei cârciume sau în fumul unei cafenele... Singur să fii, pierdut în larga întindere a lumei acesteia, pentru ca să simţi cu adevărat împrejur de tine, în preajma ta, duhul călăuzitor a toate, puterea rânduitoare a tuturor lucrurilor lumeşti, şi în mâna căreia, noi bieţi fuduli de râs şi puţintei de minte nu suntem decât pleavă vânturată; sau poate, unii din noi, grăunţe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

semănate... Cine ştie? Poate-mi va mai fi scris şi mie cevă în lumea asta... Acolo, acolo mă chiamă...

Călăuzit de sunetul pe care acum îl deosebiă bine că erà acela al unor săcuri căzând cu zgomot înăbuşit în trunchiuri de copaci, Nichifor înaintă, înaintă mereu.

Acum zgomotul săcurilor se preschimbà cu acela al unor glasuri omeneşti; tăetorii glumeau între dânşii, şi din când în când răsunà câte un hohot ce se prelungià în ecoul pădurii.

Nichifor se arătă deodată înaintea lor.

— Spor la lucru, oameni buni.

Tăetorii se opriră o clipă, uitându-se curios, bănuitor, la noul sosit; apoi unul îşi mişcă niţel căciula mai pe ceafă şi cu toţii îşi urmară lucrul în tăcere.

Erau cinci. Acela care răspunsese — chipurile — la bineţele lui Nichifor, erà vădit vătaful lor şi cel mai în vârstă dintre dânşii, om, dădeà cu socoteala Nichifor, între 45—50 de ani; doi păreau bărbaţi mai tineri iar ceilalţi doi nişte flăcăi, aproape copilandri. Dar în afară de deosebirea de vârstă, lui Nichifor i se păreau atât de asemănători aceşti oameni după faţă, încât altfel nu i-ar fi putut deosebi şi ar fi rămas foarte mirat dacă ar fi aflat că nu sunt o strânsă şi foarte de aproape înrudită familie; îşi aduceà aminte de ceeace citise odată, că negrii nu sunt în stare să deosebească pe un alb de altul caşi când toţi ar fi gemeni, după cum albii nu prea pot deosebi uşor un negru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de altul. E aerul străin şi comun unei rase, sau şi unei clase, care isbeşte pe cel din altă rasă sau clasă mai întâiu, şi prea mult ca să ia în seamă dela început deosebirile după faţă: e un ţăran, zicem, şi ne isbeşte mai mult portul şi aerul său, — şi ţăranul la rândul lui tot aşă zice: e un orăşan, şi numai târziu şi după mai multă vedere şi deprindere va deosebi pe unul de altul.

— Parcă n'am fi tot unul şi acelaş neam, — îşi zise Nichifor atins în inima lui de primirea asta rece şi bănuitoare.

Şi în aceeaş vreme, cei cinci oameni se întrebau: ce o fi căutând ciocoiul ăsta, cine o fi şi cu ce rost o fi venit p'aci?..

Nichifor îşi luă inima în dinţi:

— Ştiţi ce, oameni buni, ce vă zic eu? Să mă primiţi şi pe mine între voi, cu voi, — că vezi... tocmai căutam şi eu... ceva aşă de lucru...

Oamenii se opriră iar şi cel mai bătrân din ei se uită lung şi ciudat la ciocoiu.

— Ia mai dă-ne bună pace, boerule, nu mai glumi cu noi, că nu ne arde nouă acu de astea.

Intr'o pornire vie Nichifor, la vorbele astea, îşi scoase haina, o aruncă departe şi grăi cu foc, cu patimă:

— Nu sunt boer eu, — vă minte haina asta, — nu sunt boer, sunt om sărac ca voi, şi cer să muncesc cu braţele mele şi să-mi câştig viaţa în trudă şi cu sudoarea feţii mele ca şi voi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V.

In viaţa lor tihnită şi strânsă, de oameni ce trăesc mai mult în adânc decât în lături, arareori se întâmplase celor cinci oameni din pădure să rămână aşă de uimiţi în faţa unei întâmplări neaşteptate şi fără înţeles ca aceasta. Cei doi în vârsta bărbăţiei se uitau unul la altul lung şi întrebător, flăcăii rămaseră cu ochii mari pironiţi asupra omului ciudat ce nu le mai păreă acum nici ca *om*, nici ca *ciocoiu*, iar cel mai în vârstă, zâmbind niţel încurcat pe sub mustaţă, privcă drept în ochii albaştri, deschişi hotărît şi rugător în acelaş timp, ai tânărului înalt şi bălan ca spicul, voind par'că să-i ghicească, să-i tălmăcească gândul, şi poate întâmplarea ce-l purtă...

— Hm, grăi el după ce-şi încheiă o socoteală a lui în gând, — cine ştie ce vânturi te-or fi purtat încoace... domnule, că altfel tot nu pot să-ţi zic; dar apoi beleaua tot a d-tale o fi, dac'o fi, — noi ce să zicem? Om ce vine spre noi nu alungăm... Decât, dacă ţi-e cu dinadinsul să munceşti cu noi, trebue să te învoeşti întâi cu ingineru...

Lăsaţi-mă voi numai să muncesc aci alăturea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu voi, şi de învoială, care e a voastră o fi şi a mea; ce mi-o da m'oiu mulţumi ş'oiu împărţi cu voi, că vezi, pân'atunci o să împărţiţi şi voi mămăliga voastră cu mine, — nu-i aşă, bade...?

— Gheorghe, îmi zice; Gheorghe Ion Coman. Apoi, fie domnule cum vrei, că tot mi-a spus mie ingineru să văd dacă mai găsesc vre-o doi oameni la tăiat...

„Ei, adăogă zâmbind ţăranul— dar nu-mi treceă mie prin gând să prind la muncă un boer...

— Lasă asta, nene, şi uită-te'ncoa la mine, întrerupse Nichifor, sumecându-şi mânecile cămăşii şi punând mâna pe o săcure.

Acum fu rândul celorlalţi ca să zâmbească. Mai ales flăcăii abeà-şi puteau ţine râsul arătând cu ochii unul altuia spre braţele albe şi subţiri cari la prima vedere se păreà că nici c'or puteà să ţină săcurea ridicată de jos... Dar Nichifor înţelese, mândria se aprinse în sângele lui, îşi încordă nervii într'o sforţare energică şi din câtevà lovituri culcă un copac mare la pământ.

— Uite, măi Niţă, că are putere!

Ameţit o clipă, ca de arătarea unui noroc neaşteptat, tânărul înalt şi subţire rămase nemişcat, privind, uimit par'că şi el, copacul ce se întindeà lung la picioarele lui. Numai pieptul i se ridică şi se lăsă în respirări setoase şi lungi... Muncă, izbândă! Aşă dar, tot mai puteà fi şi el bun la cevă pe lumea asta, — puteà şi dânsul să împli-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

nească un lucru trebuincios, pentru care se cer braţe şi se dă răsplată...

Şi par'că se simţeă din această clipă legat din nou, şi cu alt temeiu, abiă acù înţeles, de alcătuirea aceea întinsă şi minunată care împleteşte viaţa unuia de a celuilalt şi face ca orce om în felul lui să vină spre folosul celorlalţi semeni cu părticica lui de făptuire, toate îmbinându-se între ele şi răspândindu-se în acceaş clipă asupra tuturora...

O simţire necunoscută până atunci cuprinse inima lui Nichifor. A munci cu rod, cu folos, a produce cu truda braţelor tale un lucru de care un altul, sau chiar tu, aveţi nevoe — fie acel lucru orcât de neînsemnat, orcât de simplu de produs — ce nespusă şi adâncă mulţămire ce-ţi încălzeşte sufletul, şi ţi-l bucură, şi ţi-l înalţă. Pătrunzi par'că cevà din misterul scopului vieţii omeneşti, — mister ce rămâne închis şi posomorît în faţa celui ce nu cunoaşte decât viaţa trândavă, mistuirea necurmată a muncii altora, fără ca şi el să vină cu partea sa de daruri la masa vieţii, trupeşti sau sufleteşti...

A munci, a trăi muncind! De câteori râsese, îşi bătuse joc, de vorbe, de „predici şi morale" de astea... Da, atunci fuseseră numai vorbe şi nu ştiuse să le pătrundă înţelesul... Acum abiă i se deschideau ochii şi vedeà limpede şi simţeà aşà de viu şi de pătrunzător!... Orb ce fusese! simţire tocită, sau mai bine învăluită într'un strat gros şi nepătruns de nepăsare şi neînţelegere! O! binecuvântată lovitură, binecuvântată rană ce a făcut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să cadă acea coajă înăbuşitoare deasupra sufletului încleştat! O, bucurie a inimei palpitând liberă, voioasă, ştiutoare de ea însăşi şi de părticica de dumnezeire ce e într'însa, — părticică vie din veci-nica viaţă a totului!

— Oameni buni, strigă în avântu-i spre vieaţa aceasta nouă ce se deschidea înaintea lui tânărul orăşan, — oameni buni, mai aveţi poate cu voi strae de-ale voastre... Nimic nu vreau să mai rămână pe mine semn de viaţa proastă şi urîtă ce am dus până astăzi... Cu trup şi suflet, după vorbă şi după port, vreau să fiu dintre ai voştri, la fel cu voi, una cu voi...

Acum numai, băgă de seamă Nichifor că cu adevărat unul din flăcăi erà mai înalt decât celălalt, — cam tocmai statura lui. Spre el se îndreptă:

— Nu-ţi fie teamă, flăcău, frate... Cum îţi zice?

— Niţă Marin Dinu.

— Frate Niţă, căci mă văzuşi că pot şi eu să muncesc şi să câştig doar atâta ca să-ţi plătesc nişte strae vechi ce-i mai fi având şi tu acolo... Aide, bade Gheorghe, spune-i şi dumneata...

— Par'că de când lumea ai fi fost printre noi, aşà ştii să ne grăeşti, — zise cu zâmbetul lui blajin şi plin de înţeles vătaful tăetorilor. Apoi vezi bine că noi ţi-om da de ce ai nevoe şi ce-avem şi noi; dar uite..., adăogă cam codindu-se; o vorbă tot parc'am mai aveà întâiu...

— Spune, bade, orce vorbă, orce gând, orce nedumerire, — spune să-ţi răspund...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vezi că, cine ştie, domnule? Să ne ierţi, dar poate, cum dau cu socoteala, poate de acolo de unde vii, îi fi făcut... vre-o poznă cevă... Şi dè, noi suntem oameni sărmani şi proşti, să nu deà peste noi vre-o năpastă...

Nichifor se uită blând la dânşii.

— Nu vă temeţi oameni buni, fiţi pe pace! Vina pentru care am fugit şi am venit eu să mă ascund aci în pădure, nu se chiamă nici omor, nici tâllhărie, nici un alt nume de pedeapsă n'are după legea omenească. Fiţi pe pace! de unde am plecat, în urma mea n'am lăsat măcar o lacrimă, necum vre-o jale sau vre-un blestem. Am eşit dintr'o mocirlă în care erà gata să mă înec, şi am venit aci la aer viu şi proaspăt să mă tămăduesc. Ajungă-vă atâta — pe asta vă jur, vrednic sunt să-mi ziceţi frate, şi aşà să-mi ziceţi de-acuma înainte...

Dar, până nu-l văzù schimbat în haine ţăraneşti lui badea Gheorghe par'că tot nu-i veneà la indemână... Abià atunci izbucni într'un hohot vesel şi deschis:

— Ei bată-te să te bată, flăcăule, da ştii că te prinde?... Ia te uită ce mai cruce de voinic! Măi Niţă, măi Ştefan Preda al Floarii, să-mi cam mai fiţi cu ochii în patru la fetele din sat că àsta să ştiţi că vă ià apa dela moară...

Iar Nichifor în sufletul lui nu ştià cum să-i mulţămească lui badea Gheorghe pentru aceste vorbe glumeţe şi familiare, cu cari par'că îi arătà, îi da dovadă că-l primise, în sfârşit de-a binelea, în ceata lui, în lumea lui, în *satul* lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Dulce e odihna după o zi împlinită în muncă cu folos, uşoară e inima îndestulată fără îmbuibare, — dar de două ori dulce şi fericitoare e simţirea mântuirii din grele încercări şi a reîmpăcării cu sine însuşi.

Intins pe fânul uscat şi îmbătător de miresme, sub acoperişul adăpostului tăetorilor de lemne, Nichifor gustă cu voluptate descordarea trupească şi sufletească ce-i îngăduiă siguranţa redobândită în ziua de azi şi nădejdea reclădită pe cele ce au să urmeze.

Departe, departe de tot, ca şi când ar fi lăsat în urmă-i mări şi ţări, şi caşi când ani peste ani s'ar fi scurs de atunci, ca chipuri nedesluşite zăreà figurile ce-i întunecaseră şi îi otrăviseră viaţa trecută... Vedeà odaia lui răscolită, auzeà ca un zgomot de voci confuze cum se da în toate chipurile cu socoteala despre soarta lui, despre locul şi felul în care şi-o fi curmat zilele... Apoi tabloul se schimbà: ceaţă, fum, mese, zgomot de pahare şi de glasuri învălmăşite, emoţia d'întâiu înecată cu câinări falşe amestecate cu strâmbături sau cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dări din umere; — şi târziu în noapte chiote, — uitare în ameţeală, uitare până a doua zi — şi pe urmă aducerea aminte tot mai rară, tot mai slabă... „Apropô! nu s'a mai auzit nimic de nenorocitul cela?“... Şi iar dări din umeri şi pe urmă tăcere, uitare desăvârşită... A! atât mai bine, atât mai bine... Ce uşurare!

Numai un gând, neîmpăcat încă bine, mai turbură liniştea aceasta în care sufletul tânărului smuls dintr'un mijloc sterp, sec şi înăbuşitor, se cufundă ca într'un izvor proaspăt, izvor de viaţă vie, nouă şi plină de făgăduieli rodnice. Nichifor revedeă iarăş chipul rotund şi blajin al surioarei, zâmbindu-i ca odinioară la despărţire, duios din pragul casei... Sărman suflet dulce şi nevinovat! Sărman suflet părăsit, orfan acu de orce iubire caldă, de toată mângâierea îmblânzitoare de amărăciuni pe care numai un părinte, numai un frate ştie şi poate s'o deă...

Rude, da! Rude aveau destule în orăşelul depărtat din fundul Moldovei. Nici îndoială că una din ele culesese de pe drumuri şi copila orfană, — o culesese, bineînţeles dimpreună cu partea de pensiune ce-i reveneă; puţin, dar tot cevă... Şi va creşte acolo, înstrăinată, — poate în vre-unul din acele pensioane în care sufletele tânjesc şi se ofilesc ca nişte flori aşezate frumos la rând în ghiveciuri etichetate, într'o seră cu aer cald şi umed şi cu lumina tristă şi cenuşie...

Când, când va fi în stare să alerge, s'o smulgă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de-acolo, să-i zâmbească în ochii uimiţi şi fericiţi şi să-i zică: Vino, vino cu mine la aer, la lumină, la soare, în mijlocul câmpului binecuvântat sau al munţilor pacinici şi ocrotitori, — vino la viaţa adevărată, viaţa firii ce cu drag adăposteşte în sânul ei pe omul ce merge în căile ei, înţelegându-i şi ascultându-i toate poruncile şi toate poveţile... O da, o da, — ziua aceea trebue să vină, avea să vină, — va veni!...

Toate vor veni de-acuma altfel, limpezindu-se, uite aşa cum se limpezesc gândurile de toate grijile şi de toate icoanele urîte ale unui trecut pe veci şters şi îndepărtat. Dispar, iată, toate aceste fantome; se topesc în seninul vieţii ce vine, caşi când nici n'ar fi fost...

Cerul e albastru, blând şi curat. Aerul e limpede dulce, potolit. La poalele munţilor cu creasta albăstrie se întinde în nesfârşire câmpul verde cu spicele legănate. De oparte un părău nebunatic se repede cu şuetu-i nesfârşit şi ajungând vijelios în vale, învârteşte cu putere roata unei mori ce abia se zăreşte...

Câtă pace şi cât farmec în tot şi peste toate...

Dar iată, moara e acum aproape de tot, roata-i se ridică par'că în slavă şi se coboară apoi jos în adâncimea neagră zvârlind în stropi albi şi spumegoşi apa departe dela sine. Şi gârla repede, furtunoasă, cu valuri adânci şi clocotitoare se asvârle asupra ei, par'că s'o ducă cu totul.

Mai sus, o punte lungă şi îngustă, abia sprijinită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniara.ro/mdr/1901-1932

în capete, slujeşte de trecătoare. Nichifor trebuie să treacă peste dânsa. De ce? Nu-şi dădeă seama, dar trebuiă, nu se puteă altfel; n'aveă alt drum, şi trebuiă să meargă înainte...

La capătul punţii stă, şovăitor şi asurzit cu totul de larma vijelioasă a apei. Şi iată acum, în capătul celalt al punţii răsare un chip înalt şi mlădios de fată, cu genele lungi plecate peste ochii negri, cu capul într'o parte, cu mâna stângă întinsă, iar în dreapta încordată purtând ulciorul plin şi picurând de apă. Veneă călcând cu paşi mărunţi şi repezi, fără să-l vadă, fără să-l bage în seamă... Acum, a ajuns la mijlocul punţii; ridică capul, îl vede, îi zâmbeşte... Dar din dărătul morii două capete încruntate se arată, şi iată, deodată scândura subţire şi slabă începe să se clatine, să se legene, să salte... Ridicând ochii, fata aruncă spre tânărul din capătul celalt o privire de rugăciune disperată şi de odată nu se mai vede — valurile spumegoase s'au închis lacome de-asupra ei urlând şi urmărindu-şi apoi nemiloase drumul furtunos şi asurzitor...

Nichifor ar fi strigat — dar glas nu aveă, ar fi alergat — dar picioarele îi erau legate de pământ... O crâncenă smâcire — şi iată-l cufundându-se în valuri...

Şi deodată se făcu tăcere. Fata din pădure, — ea eră, o cunoscuse numai decât, — şedeă pe un bolovan şi se uită la el zâmbind nevinovată; iar el cufundându-se, atinse pământul cu piciorul, apoi cu un genunchiu, în faţa fetei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Rodico, te-am găsit iarăşi, — voi să zică. Dar fata duse un deget la buze şi-l luă de mână.

Printre două şiruri de brazi frumoşi, drepţi şi cu vârfurile atingând par'că bolta cerească, îl ducea înainte, tot înainte...

Deodată, locul se deschide la capătul drumului. O casă albă, curată, mare, strălucitoare, scăldată în soare pe din afară şi pe dinăuntru se ridică în fund, cu spatele spre deal; departe în dreapta, în stânga, cât vezi cu ochii, fâşii de ogoare cu spice groase de aur, şi alături alte fâşii, şi tot altele cu tot felul de roade ale pământului; împrejurul casei livezi întinse de pomi încărcaţi de fructe, roşii, galbene, de toate neamurile, cu crengile plecate, gata par'că să se rupă... Cirezi de vite mugesc în ogradă şi turme de oi coboară pe deal; grădini pline de flori în toate feţele, dela albul ca neaua al crinului până la roşul aprins al macului — şi tufişuri de agrişe şi coacăzi, împrejmuesc casa şi curtea; dintr'un şir lung de stupi năpădesc roiuri de albine aurii şi umplu aerul cu bâzâitu lor misterios de muncitoare iscusite...

Şi ca un răspuns: „Suntem şi noi albine peaci", răsună zgomotul războiului ce ţese fin şi des alături... Şi fusuri sfârâe în mâini ghibace, şi umblă suveica zorită şi năbădăioasă...

Şi deodată tot câmpul se umple de secerători; şi cad spicele şi se adună, şi hambare un şir fără sfârşit se umplu văzând cu ochii. Mugesc viţeii întinzând capetele, behăesc miei nerăbdători şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori 1901-1932

curge laptele în găleți țâșnind alb, spumos, cald și parfumat. E o muncă și un zor și un belșug ca în poveste, cât vezi cu ochii, pretutindeni...

Și gospodarul, din pragul casei, își rotește ochii peste toate. In mâna lui simte mâna moale, și strângerea ei dragă, a tovarășei cu care împarte acestea toate; o simte cum ține ochii negri și dulci, comoară de iubire și de fericire, ridicați spre dânsul, în uimirea nestimatelor bunuri sufletești împărtășite încă și mai mult și mai din belșug decât acele pământești...

Limanul! limanul! — Și cu mâinile împreunate spre cer, Nichifor cade cu genunchii și cu fruntea în țărână.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII.

E mare fierbere în sat la Scăeni: vin pădurarii acasă!

Satul nu e departe de pădure, dar totuşi oamenii nu mai pierd din vreme să se întoarcă, până toamna târziu, când isprăvesc cu munca tăiatului; acolo stau, acolo dorm în pădure şi numai din când în când le vin ăi de acasă cu merinde.

Iar dacă se face toamnă, ei iar nu se întorc de-a dreptul acasă, ci după ce-şi iau simbria, pe care au lăsat-o să se adune, dela „ingineru" pădurii, se coboară în târg, şi când vin apoi acasă, nu vin cu mâna goală.

Sărbătoare este dar când oamenii se întorc încărcaţi cu cele de trebuinţă gospodăriei şi alte bunătăţi, pe la casele lor. Cheful şi veselia ţin mai multe zile în şir. Apoi începe alt rând de muncă. După topor, carele şi boii; trunchiurile culcate la pământ, lemnele strânse în grămezi, trebuesc cărate acum mai cu dinadinsul, până nu troeneşte drumurile iarna leneşă şi fără spor.

Peste tot satul, mai ales la poalele dealului unde e mai strâns, dar şi pe coastă, unde căsu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţele albe şi pitulate sunt mai risipite, e o forfoteală şi o gălăgie ca aceea, cu toată vremea rece şi înorată. Nevestele au pornit în calea oamenilor, dela capătul satului mai în colo, de-a lungul drumului de ţară; copiii aleargă, ţipă şi plâng să-i iă şi pe ei; vorbe de dojană cu vorbe de mângâere se amestecă; pace se face ici şi altă pricină începe dincolo.

Numai căţivă moşnegi şed pe prispele caselor şi se uită potolit şi lung în aerul suriu pe care nu-l mai ţaie nicio rândunică şi nu-l mai bate cu aripele albe nici un cocor... Puţin încă, şi numai blagoslovitul cuptor va mai fi al nostru...

Ei, dar fiindcă, pân'atunci, e vorba acu pe chef şi bucurie, nicăeri alergarea şi aflarea în treabă nu e mai mare ca la cârciuma satului. Tot norodul, peste o clipă-două, are să fie adunat aci. Şi vezi să fie oale destule la îndămână şi butoiu scos afară sub umbrar, să nu-ţi mai tot faci de lucru în pivniţă...

Ia-auzi, ia-auzi! Chiote de la cei ce vin, chiote dela cei ce aşteaptă. Şirul de femei, mai toate pe braţ cu câte un plod, iar cu mâna cealaltă cozoroc de-asupra ochilor, se vede de-acì; dar cei cari vin se ghicesc numai, până să se arate la cotituri.

Cârciumarul Ghiţă, Ghiţă Cârnelegea, în costumul lui nemţesc — de, nu mai e ţăran ca toţi ţăranii! — costum cam subţirel, aminteri, pentru vremea înaintată ce erâ, îşi învârteă de colo până colo trupul greoiu, pornit spre îngrăşare, încrun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tându-se la băiatul Năică Bolovan, care orcât de rămas şi puţintel la glavă, tot făceă mai multă treabă decât stăpânul ce ştiă numai să strige, roşindu-se în toată clipa ca racul, până în albul ochilor şi trecând mereu cu degetele pe sub mustăţile pe oală.

— Hai mă, dă-i mă, gata mă?

Şi numai iată că tot umbrarul se umple de lume gălăgioasă şi cheflie... Aşà cevà numai odată pe an se vede şi se întâmplă; cum să nu-şi piardă capul bietul Ghiţă, bietul „domnu“ Ghiţă?... E o harababură şi un chiloman „de par'că's ţigani, nu mai sunt români astăzi“, murmură cu arţag prefăcut cârciumarul printre dinţi.

Numai, în fundul sufletului lui, el ştie cât se bucură de alişveriş — mai rar altul, nici la praznicile cele mari! — Dă şi ici, dă şi colo, — bâlciu, mă rog, nu altcevà...

— Iacă mă, aţi adus cu voi şi un băiat străin? — se aude deodată peste toate un glas piţigăiat de babă. Şi o sută de ochi se îndreptează spre un flăcău bălan şi înalt ce rămăsese sprijinit de un stâlp al umbrarului şi priveà molcom şi blând la vălmăşagul zgomotos din faţa lui.

— Ţine-ţi tu gura, fă cloanţo, se auzì de colo glasul glumeţ al lui badea Gheorghe Ion Coman; ăsta nu-i băiat străin, e d'al meu de-l rătăcisem prin pădure acum douăzeci de ani şi acù l'am găsit iar. Numa cât acù şi-a luat alt nume şi-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zice Nichifor Pădureanu... Hai colea flăcău şi-i închina cu nen'tu !

Nichifor se apropie zâmbind şi închină cu badea Gheorghe, apoi şi cu ceata de flăcăi, măcar că nu unul din ei se uită tot cam chioriş la el, cu toate şoaptele de linişte ce le purtau pe la urechi Niţă Marin Dinu şi Ştefan Preda al Floarii, cei doi flăcăi din ceata lui badea Gheorghe.

Dar omul cu inima deschisă şi cu vorba blândă şi dulce repede-şi găseşte loc şi chiag printre oameni, — şi cu atât mai vârtos atunci când sunt porniţi cu toţii spre voe bună.

Şi numai iată pe Nichifor al nostru în horă de par'că de când e lumea tot flăcău din sat dela Scăeni a fost. Şi chicotesc fetele uitându-se spre dânsul ruşinoase şi tot mai îndrăzneţe,— şi curând nu într'una din aceste priviri se strecoară şi câte cevă aşă galeş... Mândru flăcău, subţirel şi mlădios ca un paltin, cu părul ca spicul, cu ochii ca cicoarea... Ba zău, că nu prea ai să-i găseşti pereche în Scăeni...

Hei, şi iată-acu cum s'a pornit veselia în toiu ; se învârteşte hora şi răpăie pământul sub tropotul vânjos al flăcăilor, pe când din potrivă fetele abia ating pământul păşind uşor şi legănat ; ţiuie vioara în năbădăi şi frământându-se arcuşul răsare din când în când în mijloc pe de-asupra horei întregi tăind cu o dungă piezişă urzeala roşie aurie presărată în aer de razele soarelui ce se cufundă însângerat la marginea câmpului întins şi pustiu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Horesc tinerii, iar sub umbrar gospodarii închină de zor urându-şi spor şi toate cele bune. Şi nu o cumetrie se pune la cale aci, în ceas de bucurie, sub blagoslovirea bătrânilor ce tot mai cu dinadinsul iau parte şi ei la cheful obştesc.

Şi cum săltă în joc, — astfel îi săltă şi inima lui Nichifor de atâta voioşie împărtăşită, de atâta dreaptă, neprefăcută, neminţită apropiere între aceşti oameni cari îi apăreau, în închipuirea sufletului mişcat, toţi ca o singură familie, ca nişte fraţi bucuroşi d'a se fi regăsit împreună...

Dar de ce a tresărit acum deodată, cu ochii ţintă colea mai departe, spre drum? De ce s'a oprit din horă împreunând mâinile vecinelor sale din dreapta şi din stânga şi tot cu ochii în partea aceea, s'a apropiat de badea Gheorghe şi vorbeşte în taină cu dânsul?...

La o parte, în margine de drum, unde mai nici că se băgă de seamă alăturea de un stâlp, arătarea înaltă şi sveltă stă neclintită. O clipă Nichifor o zărise într'o înălţare de mândrie sălbatică. Apoi ochii negri, câtăvă vreme stăruitor îndreptaţi asupra tânărului, se plecaseră în jos, uimiţi par'că ei înşişi de îndrăsneala lor.

Ce-i adusese acolo? Şi ce-i făceă acum să-şi reînchipuiască faţa aceea, care nu puteă s'o amăgească, ci bine ştiă că erà tot a celui ce i se arătase, de mult, astă vară, o clipă, în pădure... Numai portul îi erà altul; o! îl văzuse trecând, şi ca cu un cuţit îi dase prin inimă recunoaşterea neaş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

teptată, nebănuită; două chipuri ca acesta nu sunt în lume; numai unul este şi-i tot acesta...

In vremea asta însă, dacă vre-unul mai curios dintre toţi s'ar fi apropiat şi ar fi tras cu urechea la vorba flăcăului străin cu badea Gheorghe, ar fi auzit pe acesta răspunzând mirat şi par'că nu i-ar fi fost tocmai la îndemână:

— Ceea de colo? Uite minune! Anica lui Stan Oprea Păduraru... Aia zici, cu genele plecate, şi cu picioarele goale de-şi tot frământă cu mâna marginea şorţului?... Păi aia, vezi, nu mai întrebă, las-o... Aia mai că nu-i nici de-aici din sat, că stă cu mă-sa tocmai la marginea pădurii de când... Şi mă mir, că pe urmă aia de mult nici că s'a mai văzut la horă şi nici că s'o mai vedeă ..

— Dar cum? şi de ce? Că eu alta mai frumoasă şi mai cu haz nu văd niciuna printre celelalte, drept să-ţi vorbesc...

— Apoi, de frumoasă, frumoasă, nu zic eu,— dar vezi...

Şi badea Gheorghe se scărpină după ceafă ca omul care ar vreă mai bine să scape cumvă de un răspuns ce nu prea îi vine bucuros să-l dea.

Prin mintea lui Nichifor trecu ca un fulger un gând pe care însă îl alungă numai decât.

— Nu, nu, nu se poate, murmură el ca pentru dânsul, din ochii ăştia vorbeşte însăşi nevinovăţia...

— Nevinovată, săraca, vezi bine că nevinovată, — îi tăie vorba bătrânul, căci doar copiii nu poartă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nicio vină pentru păcatele părinţilor; dar vezi, aşă e lumea...

— Păcatele părinţilor? Dar ce e cu fata asta? spune odată, bade Gheorghe, că tare m'a prins mila de dânsa, ca de o floare ruptă şi aruncată în drum...

— Apoi să vezi ce e... Tată-său Stan, — Stan Oprea Păduraru, — e... fereşte Doamne de ceasu rău — e la ocnă... la ocnă pe viaţă...

— La ocnă! Tatăl fetei ăsteia! La ocnă!...

Şi Nichifor, pentru întâia oară de când intrase în lumea asta, simţi o adâncă amărăciune cuprinzându-i sufletul... Va să zică şi acî ca pretutindeni, păreri înşelătoare, chipuri ce-ţi mint ochii, păcatul negru şi urît ascuns în dosul unei icoane ce pare ochilor sfântă şi neprihănită... Fata asta, Rodica din pădure, fermecătoarea fecioară cu ochii plini de basmele nevinovăţiei, răsărită ca o arătare mântuitoare, trimisă dela Dumnezeu în drumul rătăcitului desnădăjduit şi însetat, — făptura asta gingaşă şi blândă, plăpândă şi dulce, — fata asta, fata unui ocnaş, unui fioros ucigaş, unui monstru fără inimă şi fără Dumnezeu...

Un moment îi plutî pe buze întrebarea: ce păcat făptuise nenorocitul?... Dar desamăgirea îl zdrobise prea mult, ca sfărâmarea crâncenă a unui vis blând abiă înfiripat, abiă întrezărit... Fata unui ocnaş! erâ destul atât... S'a sfârşit! s'a stins, s'a topit arătarea din pădure, — s'a cufundat părerea în noaptea groasă a unei ocne şi acolo, în fund,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

s'a prefăcut în chipul unei fiare în formă de om, în hainele cu dungi ale scoşilor dintre oameni, şi lovind, lovind mereu, cu tărnăcopul greu şi ascuţit, lovind oţărit, îndârjit, în blocul de sare şi în închipuirea ce omul poate să-şi facă despre semenii lui după arătări amăgitoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII.

S'a sfârşit?... Poţi să zici aşà o vorbă, gândind că cu ăsta ţi-ai încheiat socoteala. E prea uşor, dar gândul, gândul chinuitor nu vreà să ştie...

De mult acu Nichifor gospodăreà în sat în tovărăşie cu badea Gheorghe care îşi legase sufletul de el mai mult ca de un copil, ce Dumnezeu nu voise să-i lase, ci-i luase înaintea nevestii. Şi tot satul se minunà de hărnicia flăcăului străin şi de câte mai născocià şi roboteà, mereu cu spor şi mereu cu folos.

Când se înfăţişase şi el la „ingineru" pădurii, cum îi ziceà badea Gheorghe omului de afaceri al întreprinzătorului tăerii, — acesta se uitase cam ciudat la flăcăul străin cu faţa albă şi mânile tot încă subţiri. Nu se codise să-i facă parte, măcar că nu fusese tocmit înainte, dar numărându-i paralele nu se putù oprì să nu-l întrebe, privindu-l pe sub gene:

— Dar de unde flăcău? De dincolo, din Ardeal?

— Nu, domnule, sunt mai de pe-aici, — răspunsese Nichifor nehotărit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Hm, uite, tocmai aveam eu nevoe aşă de-un argat... Ştii carte?

Atunci, badea Gheorghe sărise în vorbă.

— Nu ştie, boerule, de unde să ştie? Şcoală nu-i în satul lor... Apoi nici cu boii nu ştie să umble...

Nichifor rămăsese uimit, şi vorba se încheiase aici.

Dar după ce plecară, şi Nichifor cu moş Gheorghe se luaseră mai la o parte, acesta, fără să mai aştepte întrebarea, îi şoptise, uitându-se încă odată înapoi şi încreţind fruntea:

— Lasă, flăcăule, par'că nu pricep eu buba ce te doare?... Ai fost între de-ăştia şi ţi s'a acrit... Las' mai bine-i rămâneă tot cu noi, că te-am cântărit eu bine; nu te potriveşti cu ciocoiul, eşti suflet de român adevărat...

Nichifor ar fi vrut să mai zică ceva, dar lăsase vorba pentru altădată, mai târziu.

Iar după ce se aşezase în acest traiu nou şi începuse a pricepe mai bine sufletul, pe care odinioară şi-l închipuise aşă de simplu, aşă dintr'o bucată, al acestor oameni, — acum încă şi mai vârtos amână vorba ce-i stă atunci pe limbă s'o spună lui badea Gheorghe.

Multe altele îl prindeau cu mai mare şi mai apropiată grijă.

Când intrase întâiu în ograda lui badea Gheorghe, Nichifor se oprise sub streaşina casei, uitându-se gânditor împrejur. Curtea erà plină de bălării, de scăeţi şi spini ascuţiţi. Nicăeri un adăpost pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vite. Câtevà găini ce păreau mai mult niște păsări sălbatice, sburau speriate prin ierburi. Ploaia curgeà de sus în șiroaie negre ducând câte un mănunchiu din paiele putrezite de pe acoperiș.

Badea Gheorghe ieșise din casă cu un ceaun mic, negru, numai scrum. Il bătuse pe fund cu degetele lui noduroase și lungi.

— O mai fi ținând la foc, de o mămăligă?

Apoi rupse câtevà nuiele din rămășițele unui gard din fundul grădinei părăsite și făcù focul. Fumul gros și amar îl goni pe Nichifor de sub streașină. Vatra moșului n'aveà coș, fumul umpleà podul întreg și se strecurà afară prin acoperiș, pe unde apucà. — Intrà în casă, dar și aci erà fum, până ce focul moșului începù să arză cu flacări...

Totuși, în prag, tânărul se oprise, cuprins deodată de o simțire pătrunzătoare. Împăcat acum cu viața nomadă, icoana unei *case* îl izbì cu puterea unui farmec nou. De când se depărtase de lângă mama lui iubită, mai avut-a el casă? Odăile acele ținute cu luna și schimbate tot așà, adăposturi de noapte în cari nimic nu erà ce să-l lege măcar cu puterea lucrurilor cu cari ne obicinuim, se puteau oare numì *casă, acasă?* Ochii lui Nichifor se umeziră de lacrămi și cât p'aci să îmbrățișeze pe moș Gheorghe, pe când în sufletul lui isbucnià un glas asemănător cu acela al descoperitorului lumei noui: Pământ! pământ!

Dar badea Gheorghe se uità cu îngrijire în ochii lui, îngânând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De, ca la un om sărac, unde nu-i femeie...

Abiă atunci Nichifor își aruncă ochii mai cercetător împrejur.

Ochiurile mici de sticlă erau îmbâcsite de păianjeni și de noroiul vremii. Pereții strâmbi, pe alocuri despuiați de tencuială. Trei scânduri puse pe două capre, o rogojină ruptă și un căpătâiu de câlți serviau drept pat. O masă, o laiță, câteva strâchini și ștergare înegrite de fum pe polița deasupra cuptorului trist și rece, care se surpase și el de umezeala ce pătrundeă prin colțurile pereților scorojiți și pântecoși...

Și chiar din clipa aceea Nichifor își dete seama de câte erau de făcut aci. Din banii ce prinsese hotărî să-și cumpere sculele de trebuință și el însuși să se pună pe lucru și cât aveă să țină iarna, să prefacă coliba lui moș Gheorghe într'o casă bună de locuit. Curtea o curăți de bălării, o despărți cu un gard de nuele și se așternu cu râvnă pe lucru.

Din când în când numai, îi rămâneă ori își luă răgaz să mai steă la sfat cu gândurile ce unele îl năpădeău, iar altele chiar îl munciau.

Într'o zi, spre seară, cum stă așă pe prispa casei în care munca și iscusința lui câștigată ca prin farmec începeă să aducă belșugul, și se gândeă la cele făcute și la cele multe ce mai erau de făcut, băgarea de seamă îi fù deșteptată fără veste de o gânganie mică neagră ce se tăvăleă pe jos în praf; se uită mai cu luare aminte și văzù cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mirare că nu era decât o jumătate de trup, aripile şi două picioare, cari însă tresăreau, tremurau şi cosau nisipul... Tăcere adâncă domneă de jur împrejur, şi ai fi crezut, şi ai fi zis că pacea şi armonia cea mai întinsă, cea mai desăvârşită învăluiă toate, că nimic deosebit, şi mai ales nimic crud, nimic fără de lege nu se întâmplă în toată întinderea aceasta nesfârşită şi potolită... Şi cu toate acestea aci, la picioarele lui, era o adevărată grozăvie care se sfârşeă după o desfăşurare cutremurătoare pentru lumea asta măruntă, ce în atâtea şi atâtea se aseamănă aşă de mult cu lumea ce, a noastră fiind, o vedem fireşte mare... Treceă gângania prin aer, zburdând şi bâzâind veselă un cântec în limba ei spre lauda şi slava vieţii... O pasăre veni însă în zbor şi dintr'o singură apucătură de cioc, curmă şi imnul şi fericirea de-a trăi; şi acum jumătatea de trup se zbăteă pe jos în spazmurile morţii, — pe când acela care ar fi văzut numai pasărea zburând pe sus, nici n'ar fi bănuit măcar omorul acesta crud ce se petrecuse în aer, într'o clipă atât de groaznică pentru biata gângănie...

Şi viaţa oamenilor pe care el şi-i închipuiă odinioară aşă de simpli, viaţa ce şi-o zugrăviă în câtevă trăsături ca un desen naiv şi primitiv, — această viaţă, văzută mai de aproape, urmărită mai cu băgare de seamă, ce multă împletire sufletească nu coprindeă şi câtă adevărată tragedie nu ascundeă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erau în stare aceşti oameni de fapte de o înălţare de suflet, de o mărinimie, de o lepădare de sine eroică; erau capabili şi de vrăjmăşii şi uri de acelea a căror adâncime întunecată te înfioară ca o născocire drăcească, ceva ce nu poate să fie văzut şi crezut aevea... O, ce pământ bogat acesta, în care spicul îmbelşugat creşte vânjos şi binecuvântat alături de buruiana plină şi ea de ţâşnirea năpraznică a sucului otrăvit... O, minte luminată, inimă dreaptă şi iubitoare, braţe vânjoase de plivit, unde sunteţi ca să prefaceţi fermecata această grădină părăsită într'un raiu de mândre şi nobile roduri omeneşti ?...

Uite, acest ţăran pe care Dumnezeu Sfântul el însuşi i l'a scos în cale în clipa desnădejdii, — acest badea Gheorghe, ce suflet ales şi mare sub înfăţişarea simplă, tăcută, neştiutoare de sine, a omului ce nu vede şi nu-şi poate închipui că prilej de laudă ar puteă fi pentru cineva cinstea şi omenia; când astea ar trebui să fie pentru orcine lucruri de la sine înţelese. Cu ce dragă inimă, ba cu ce bucurie, împărţise el sărăcia lui cu flăcăul rătăcit, — şi numai fiindcă din ochii lui i se păruse tânărul acesta „un suflet de român adevărat"... Cu câtă blândeţe, iertare şi cuminţenie judecă el şi vorbiă despre toate cele omeneşti... Numai o umbră treceă din când în când prin acest suflet senin şi blând; eră blestemul unei credinţe moştenite în duşmănia „ciocoiului" faţă de dânsul şi faţă de cei ca el — blestemul care desparte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neamul în două şi care — se gândia Nichifor — alţii ni l'au adus aci din altă parte, că în firea lucrului şi a românului n'ar fi fost să fie..

Dar şi câtă patimă şi câte porniri năpraznice, când se deslănţuiau, între oamenii aceştia.. Se povestea încă, pe când se aşezase el în sat, cea mai nouă grozăvie: Unu Marin Bouleanu îşi temeà nevasta şi atâta o bătuse şi o chinuise, cât biata femeie fugise la oraş şi se băgase slujnică; dar prinsă de dorul de copii, se întorsese iar acasă. Bărbatul arătase mare bucurie, măcar că nevasta aveà gând să se ducă peste două zile înapoi la oraş. Seara, femeia se culcă cu copilaşii în pat, iar bărbatul afară pe prispă. Peste noapte, Bouleanu se sculă binişor, puse mâna pe un cuţit ascuţit ca briciul de cu ziua şi cu o singură lovitură reteză gâtul bietei femei. Apoi luă copiii în braţe şi alergă cu ei să se arunce în fântână; numai de ţipetele lor i se făcù milă, îi lăsă jos lângă ghizduri şi se aruncă singur, cu capul înainte. L'au scos mort...

Cu vre-o doi ani înainte, pentru o fată doui flăcăi se înjunghiaseră şi rămăseseră amândoi morţi în bălţi de sânge... Altă dată, mai de mult, când oamenii lucrau încă pământurile, de câte ori nu se sfârşiau certurile cu parul, şi moarte de om nu odată se făcuse...

Dar ce-l frământà pe Nichifor mai mult şi tot mai mult, erà să ştie ce se întâmplase cu Stan Oprea Păduraru, ocnaşul cu fata ca un înger... Geaba îşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zisese el că n'are să se mai gândească şi are să-şi vadă de treabă; era ceva ce-l scormonea mereu în inimă, ceva ce nu-l lăsa să se odihnească. Trebuia să ştie, să afle tot; de ce? poate numai aşă ca să ştie... Şi ce? Avea să deă cuivă socoteală? Dacă nu şi-ar fi putut-o dă nici lui însuşi!

*

Dascălul Nicolae Ionescu — de-acasă din sat îi ziceă Neacşu Niţă Bratu — fu cel care-i povesti întâmplarea. Nu că Nichifor ar fi legat vre-o prietenie cu dânsul; dela început îl cam înstrăinase tânărul acesta închis la fire, cu privirea fugară, cu buzele palide par'că mereu tremurânde sub mustaţa abiă mijindă; apoi schimbarea numelui, când o aflase, îi zugrăvise şi mai bine omul. Dar Nicolae Ionescu, care mai făceă „provizoriu" şi pe notarul satului — sat sărac, ce vreţi! — având prilej să audă din întâmplare dela Nichifor o vorbă două care dovedeau că veneticul ăsta par'că aveă şi cevă învăţătură, căută a se apropiă mai mult de el... Îl munceau pe domnu Nicolae Ionescu nişte „idei" ce clocise el încă de prin şcoala normală, găsindu-le prin nişte broşurele cu scoarţe roşii, pe cari le păstră în ascuns ca pe destăinuitoare de cine ştie ce căi nouă şi neobicinuite spre îndreptarea omenirii, — şi tare ar fi vrut să aibă cui să desvăluiască el tot ce nu rumegase din cărticelele acelea... Erâ, nu-i vorbă, acolo şi câte cevă despre „propaganda ce ar trebui de făcut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre săteni", el însă socotea pe aceşti săteni, dintre cari „se ridicase" dela treapta lui Neacşu Niţă Bratu la aceea de domnu Nicolae Ionescu, atât de mărginiţi, de tâmpiţi, încât fără îndoială că nici o vorbă n'ar fi priceput din cele cuprinse în minunatele cărticele...

Auzi, să-i spui lui badea Gheorghe că nu e Dumnezeu şi nu trebue să fie nici un om mai pre sus de altul, ci toţi o apă, ori că banul agonisit şi pus de-oparte e o hoţie; ori că nu trebue să mai fie al meu şi al tău, ci toate de-avalma ale tuturor... Geaba! ce pricep ei, — te'ncurcă cu întrebări dobitoceşti: Dar dac'om fi toţi de-o potrivă n'o să te mai ţii aşa de mândru ca acù? da dac'or fi toate de-avalma şi nimeni mai mare, cine-o să facă împărţeala? da' dacă mi-o luà vântu căciula şi oi da să pun mâna pe a ta, n'ai să zici nici pis? — şi alte bădărănii şi ţărănii d'astea d'ale nepricepuţilor...

Dar domnul Nicolae Ionescu, *profesorul* din sat — ţinea mult la titluri d. Nicolae Ionescu — nu puteà să se coboare atât de jos ca să se apuce să esplice lui d'alde badea Gheorghe teoria egalităţii absolute între oameni... El prea sus şi ălalalt prea jos...

Cu Nichifor însă par'că erà altcevà. Àsta mai arătà a om ce mai dase cu nasul într'o carte; puteà să intre în discuţie; cine ştie? poate chiar să-i facă propagandă...

Lui Nichifor numai de astea nu-i ardeà acum. Zâmbeà la zăpăcelile bietului Nicolae Ionescu;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se gândeà el — nu-i vorbă — şi la răul ce asemenea neisprăviţi puteau, cu prilej, să răspândească în jurul lor, — dar deocamdată asemenea prilej nu erà şi la asta mai erà apoi de gândit...

— Bine, bine, lasă astea acum, o să mai vorbim noi altădată, şi o să-ţi spun şi eu atunci altele şi mai şi, — dar uite ce auzii eu de... ăla cum îi zice? de Stan Oprea Păduraru, ăla de stă la ocnă, ştii? îi fi bun să-mi povesteşti niţel întâmplarea lui..

— Apoi da, mizeria socială şi intelectuală în baza pauperismului moral...

— Nu aşà; vorba e cum a fost chiar întâmplarea?

— Apoi cum să fie? întoarse vorba Nicolae Ionescu, redevenind sub stăruinţa lui Nichifor pentru câtevà momente iar Neacşu Niţă Bratu, ţăranul povestaş ce erà în adâncul firii lui; — să vezi. Oamenii p'aici mai de mult erau mai cuprinşi decât astăzi. Mai ales pometuri erau p'aci de erà o minune, — spun ăi mai bătrâni, — da' şi altfel se mai lucrà pământul, şi se prăsiau vite, se făceà miere, mătase, ţesături de tot felul... Nu ştiu cum, da' mai ales de când s'au început prin împrejurimi tăieri de păduri, oamenii par'că s'au ticăloşit cu totul; ci-că-i mai uşor aşà: o săcure şi dacă mai ai doi boi şi un car; toată vara tai în pădure or cari lemnele, ş'apoi ici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parana numai decât, fără altă bătae de cap; ei, da unde mai e belşugul de altă dată, că mai toţi au sărăcit cu negustoria asta nouă... Ş'aşâ, unu din cei din urmă bogătaşi ce rămăsese aci eră unu de-i ziceă Ene Surugiu; nu c'ar fi fost surugiu de felul lui, da' poate vre-un moş de-al lui, ştie-l sfântul. El, Ene ăsta Surugiu, nu prea se cam indeletniciă nici dânsul cu livezi, cu ţarine, cu păşuni sau cu alte d'al de astea, — da' aveă bani strânşi, bani mulţi, încă dela tat'su care fusese putred de bogat şi aminteri sgârcit caşi ăstalalt. Tot satu, or când veneă vorba de sărăcia tuturor, n'aveă altă vorbă decât despre bănetu lui Ene Surugiu, — îi mai ziceă şi Văduvu, că eră acu singur cuc: nici nevastă, nici copii, părinţi, nimic. — Şi încă nu unul zisese, aşâ la câte-o vorbă de astea:

— „Mă, să ştii că nici ăsta n'o s'o pată bine..." Se cam daseră, vezi, oamenii la rele... Ş'apoi uite că tocma aşâ a şi fost...

„Intr'una din zile, Ene Surugiu nu se mai vede ieşind din casă; nimeni bolnav nu-l ştiă. Ce-o fi? işi zic oamenii. Unu de-aveă nu'ş ce daraveri cu el intră în casă, — când colo, tocmai! Ene Surugiu nu mai mişcă în pat; cu faţa vânătă în sus, cu ochii bulbucaţi, era mort de-abinelea; il sugrumaseră cu un ştreang; — adică puteă să fie şi numai unul singur, că Surugiu era acŭ bătrân şi slăbănog şi dacă apucase să-i pună, în somn, laţul de gât, apoi numai odată bine avea să tragă, şi gata...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

„Bine, Surugiu mort, — da' acù cine şi unde era ucigaşu? Un om din sat, vezi bine, nimeni altul, că străini, ori ceva ţigani cu cortu de mult nu se zăriseră nici pe departe. Ei da' care? că în sat acù, zău, nu era numai unu în stare de aşà ceva... Oamenii însă şopteau aşà între ei că asta numai Oanţă conţiliu, ori Buturugă, ori poate amândoi împreună, o făcuseră. Răi oamenii ăştia, mai cu seamă Oanţă; nici ochii nu-i stau bine ăstuia în cap; te ia cu fiori când se uită la tine chiorîş cu ochii verzi şi răi, şi-ţi vine mereu sá te aperi, că par'că acù se repede la tine întinzând picioarele uscătive şi-ţi pune degetele ca fierul în beregată... Ei, da' degeaba, că nu i s'a putut dovedi nimic, nici lui, nici lui Buturugă Golanu, de care-ţi spusei că se ţine tot scai de Oanţă, şi la pădure şi în oraş... Că nu ştiu ce-or fi învârtind amândoi, că numai una două şi hop la oraş... Şi aşà nu s'a putut dovedi nimic nici altora, că mulţi au fost luaţi şi cercetaţi, vai de capul lor ce-au pătimit...

„Numa' odată unu, nu ştiu care, zice: la' staţi mă, da' unde-i şi ce s'o fi făcut Stan Oprea Păduraru?... Întâiu nimănui nici gându nu i se oprise la el. Om mijlociu aşà, venit mai de mult de dincolo de munţi, nu dase niciodată prilej de bănuială; dimpotrivă, era dintre cei mai bine văzuţi şi de toţi din sat cinstit până atunci... Ei, da' cum de se făcuse nevăzut tocmai în noaptea omorului?..

„Apoi, fireşte, că îndoială nu mai era. Nime altu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu fugise din sat, numa ăsta: ucigaşul el erà, vezi bine. Şi ià pe nevastă-sa la cercetare: — Unde ţi-e bărbatu, fă? — S'a dus, zice, dincolo acasă să vândă ce avere părintească i-a mai rămas... — Şi cum s'a nimerit tocmai în dimineaţa aceea?... — Apoi aşà .. — Şi cum de n'a mai spus la nimeni din sat?... — Apoi o fi spus el, da' ce ştiu eu?... — Da' noaptea unde-a fost? — Nicăiri, a durmit colo pe prispă afară... — Apoi nu l-ai păzit tu să nu se ducă de-acolo niţeluş până în vecini...

„Oamenii întrebaţi, nici unuia Păduraru nu-i spusese nimic de plecare... Atunci s'a făcut o scrisoare aşà ca din partea femeii omului să vină mai degrabă acasă că i s'a aprins casa,— şi mai spuneà acolo în scrisoare, aşà ca de-o întâmplare, că pe Surugiu l-au omorât şi că ucigaşii au fost prinşi şi judecaţi... Vezi d-ta, cu plan subţire...

— Mai subţire nici că se poate, dreptul lui Dumnezeu, — întrerupse Nichifor gânditor.

— Apoi fireşte că Păduraru nici n'a dat să intre în sat, când s'a întors, după scrisoare, şi au şi pus màna pe el...

„Mai departe apoi nu ştiu; cred că o fi mărturisit. Eu la judecată n'am fost. L'a osândit la ocnă pe viaţă.

„Casa i-au răscolit-o, n'au găsit nimic; cine ştie unde-o fi ascuns bănetu? că pe Surugiu l'a jefuit de tot, — nu s'a mai dat în casa lui de urma unui puiu de gologan...

„Ş'apoi asta e; nevasta ocnaşului, pe urmă, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruşine, a părăsit casa din sat şi s'a adăpostit tocmai la marginea pădurii, într'o cocioabă ce-şi durase Păduraru mai de mult; acolo stă cu fata — o fi fată mare acù —; din ce o fi trăind nu ştiu... Poate din banii de furat..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX.

— Tare aş vrea să cunosc şi eu pe Oanţă ăla şi cu Buturugă al lui, — îşi zise Nichifor într'una din zile, după ce se gândise iar mult şi adânc, — şi se gândia mereu, — la istoria asta.

— Ia'scultă, bade Gheorghe; dumneata îl ştii pe Oanţă ăla cam ce fel de poamă de om o fi dânsul?...

— Eu să nu-l ştiu? D'apoi că-i cunosc şi ficaţii dintr'însul, răspunse Gheorghe Ion Coman cu un semn de scârbă adâncă. Vezi, ăla de când erài mic se arătà ce-o să fie, că suntem cam de-oi vârstă şi toate ale lui i le ştiu; decâte ori nu mi-a spart şi mie capu cu pietri, numa aşà, de rău, ca să-i scânteie de părere de bine ochii drăceşti din cap... Când eram flăcăi, ne feream de el ca de dracu, — şi tot de rău nici nu s'a însurat, — a rămas flăcău el singur în sat şi cu Buturugă... Nu ştiu cum s'au legat ăştia doi, da' să potrivesc de-o minune... Oanţă pune la cale, Buturugă săvârşeşte, şi pe urmă iar Oanţă răspunde şi ţine piept... La toate răutăţile împreună, — şi te miri dacă în orce ceartă, bătaie, şi în toate relele n'or

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi şi ei amestecaţi... A băgat groaza în tot satul şi tot numa de frică l-au ales oamenii când i-a trăznit lui Oanţă prin cap să fie şi el conţiliu... Da' zău să-ţi spun că eu unul mi-aş fi pus sufletul la mijloc că şi pe Surugiu tot ei l-au dat gata, de nu mărturisia bietu Stan Oprea...

— Da' ştii bine, bade Gheorghe, c'o fi mărturisit el?

— Apoi, vezi bine c'a mărturisit, că altfel doar cum era să-l osândească? Ş'apoi asta acu nici că mai încape vorbă, că aminteri ce-aveà să fugă dincolo?...

— Ei, bade Ghorghe, da' dacă el n'o fi fugit şi numai s'a întâmplat de s'a potrivit aşà?... Or poate altcinevà care-o fi pus de mai de mult gând rău bogătaşului, o fi aflat că Stan are să plece în ziua aceea şi atunci şi-o fi zis: hai să fac acù fapta, că o să cadă vina pe ăla?...

Gheorghe Ion Coman rămase gânditor; cu atâtea planuri încurcate mintea lui dreaptă şi cinstită refuzà să se împace. Mai mult ca să nu i se pună împotrivă lui Nichifor, răspunse cu jumătate gură:

— O fi, că multe mai pot fi; dar apoi lucrul cere dovadă, şi dovada apasă cumpăna de partea cealaltă...

*

In vara cealaltă, Nichifor nu se mai duse cu oamenii la pădure.

Când cele dintâiu raze de soare cald topiră zà-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pada căzută din belşug în iarna aceea şi se iviră ici colo colţişori de fire de iarbă verde, badea Gheorghe singur îşi făcu pregătirile de plecare. Deoparte îi păreà bine că nu mai erà nevoit să-şi lase ale lui în grija altora, — ci aveà acì om harnic să vadă de toate; dar nici vre-o nădejde tocmai aşà pe cât îi dase să înţeleagă Nichifor din tot felul de cărţulii ce-şi adusese el dela oraş şi moşmonise toată iarna, încă nu-şi întemeià. Nu zisese nimic când Nichifor, după ce-i tălmăcise toate câte aveà de gând să facă, încheiase:

— Lasă, bade Gheorghe, c'o să vezi dumneata la toamnă când o să te întorci...

Iar la plecare, când par'că tot îl cuprinse o părere de rău că băiatul aveà să-şi piardă vremea în zadar aci, în loc să se întoarcă la toamnă iarăşi cu parale bune, îi zise cam cu inima îndoită:

— Apoi rămas bun nepoate, şi noroc să ne deà Dumnezeu...

— N'ai nici-o grijă, bade Gheorghe, că norocul stă în hărnicia omului, răspunsese Nichifor.

Ştefan Preda al Floarii, unul din flăcăii din ceata de anul trecut a lui badea Gheorghe, erà şi el de faţă.

Mult şi lung se uitase toată vremea în ochii lui Nichifor. Apoi deodată, în clipa plecării, caşi biruit de o credinţă mare, de acelea ce ne face să ne dăm cu trup şi suflet unui gând şi omului ce-l închipueşte, isbucnise cu hotărîre:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Rămân şi eu, bădiţă, — că poate ţi-oi fi de vre-un ajutor...

Nichifor se uită zâmbind la badea Gheorghe.

— Mi-ai ştirbit ceata de tot, mai zise acesta. Apoi rămâi dacă crezi că ţi-o fi mai bine, adăogă întorcându-se spre Ştefan.

Şi rămase şi Ştefan Preda al Floarei.

Încă de mai cu vreme tânărul dăduse o raită prin livezile părăsite şi-şi făcuse socoteala cam ce era de lucrat acolo. Apoi făcuse învoieli pe mai mulţi ani şi cu alţi vecini, prea veseli să mai apuce ceva pe nişte locuri de nici o treabă şi se pusese pe lucru; prunii cei mai vechi şi aproape uscaţi îi tăiă, pe cei cari mai aveau de traiu şi de rod îi rări şi îi curăţi; mai erau p'acolo nu puţini meri, gutui, persici; cu toţi făcu aşă, şi mai târziu apoi adusese şi alţi altoi dela un sămânţar din oraş.

Iar când primăvara ajunse în putere, livezile curăţite de Nichifor erau o frumuseţe. Şi nici într'acestea vremea nu şi-o pierduse, ci făcuse rost de un şir de stupi de-ţi era mai mare dragul să vezi albinele răspândindu-se printre pomii înfloriţi şi peste toate florile livezilor pestriţe şi să le auzi bâzâitul de muncitoare neobosite în folosul lor şi al' cui le are...

— Ş'apoi nici pământul nu e aşă rău cum ziceţi voi, — grăise într'altă zi Nichifor flăcăului Ştefan Preda al Floarii care acum umblă tot pe lângă dânsul; numai nu ştiţi voi ce să-i faceţi...

Şi câtevă zile de-arândul femeile şi oamenii ră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

maşi în sat văzură cu mirare pe Nichifor cărând cu boii lui badea Gheorghe toate gunoaiele şi cenuşa ce strânsese de pe unde găsise prin sat, şi împrăştiind-o peste ogoarele ce pân'atunci cine ştie de când nu mai văzuseră plugul, — chipurile că nu erau bune de rod.

Locul, ce-i drept, era mai mult de deal de cât de şes; — dealurile se înălţau înspre miazănoapte în cercuri tot mai înalte, iar departe în fund se zăriă bine coama dantelată a munţilor; — dar Nichifor aveă planul lui şi încrederere în câte învăţase citind toată iarna. Pluguri mai erau în sat din vremea de mai de mult; câţivă băetani sau alţi oameni rămaşi în sat erau şi ei ca să prindă de nişte coarne de plug; în câteva zile tot pământul lui badea Gheorghe şi al oamenilor cu cari Nichifor se învoise eră arat şi semănat, mai mult cu porumb, apoi şi cu orz şi cu ovăz, şi într'un loc puţin grâu, aşă de încercare.

Dar mai ales în pomet îşi punea Nichifor nădejdea. Şi nu fără temeiu, căci prunii mai cu seamă îngrijiţi cum nu mai fuseseră ei poate niciodată, legară de minune. Iar mai târziu, pomii se îndoiau de greutatea rodului.

Se uitau oamenii şi se minunau şi se cruciau: băiatul ăsta, de pe unde o fi venit, e fermecat..

Fermecat da, era Nichifor; fermecat de mulţămirea necunoscută şi nebănuită până atunci de a vedeă răsărind, înflorind, zi cu zi tot mai frumos şi mai întins rodul muncii chibzuite şi stăruitoare,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fermecat de fericirea şi mândria de a vedeà cum cu braţele şi cu mintea sa omul e în stare a preface materia brută netrebnică, ba chiar uneori stricăcioasă, în fruct folositor îmbelşugat, susţinător vieţii şi inimei bune şi vesele...

— Badea Gheorghe o să se minuneze când s'o întoarce, — îşi zicea el adesea şi par'că mai ales aceasta îi erà bucuria cea mai mare şi cea mai cu dor aşteptata răsplată a ostenelelor şi destoiniciei sale.

Şi s'a bucurat zău badea Gheorghe; ba a rămas uluit de câte a văzut la întoarcere şi mai că nu-şi credeà ochilor. Şi mândru, lucru mare, era şi Ştefan Preda, mâna dreaptă a lui Nichifor, şi nu mai puteà de bucurie văzând uimirea bătrânului. Ce erà simbria lui badea Gheorghe pe lângă ce scosese Nichifor numai pe prune, pe cari le vânduse unor ţuicari mai din deal.

— La anul, zisese Nichifor, facem altfel; vindem prunele uscate; o să ne trebuiască nişte cuptoare.

Porumbul mai slab o să-l ţină pentru îngrăşat porcii, pentru păsări, — iar cel mai frumos pentru mămăliga oamenilor. Grâul nu prea ieşise bine, dar pe orz şi ovăz tot mai apucă ceva. Fagurii erau pe de-asupra.

— O să luăm ş'o slujnică ş'o să vedem mai cu dinadinsul de păsări; porci la îngrăşat n'avem acù decât patru, dar o să ne mai întindem şi de partea asta. Apoi cu ce-om mai pune la oparte, dacă ne-o ajutà Dumnezeu, o să punem temeiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi la o mică lăptărie cu vre-o două-trei vaci deocamdată, să mai dăm de lucru la vre-un băiat doi, or la câteva fete din sat...

Ascultă acù badea Gheorghe toate planurile şi nu mai rămâneă neîncrezător ca mai nainte: ba, par'că toate pe rând le vedea cum aevea se 'nfiripează şi cum se ridică pe atâta paragină, în care nu ştiuse el ce comoară erà ascunsă, o gospodărie ca aceea de care numai din auzite se mai ştiă în Scăeni...

— Vezi dumneata, fapta bună, — îşi zicea el în sine-şi; Dumnezeu însuşi m'a pus la încercare scoţându-mi în cale pe băiatul ăsta pe care l-am cuprins şi l-am adăpostit ca pe copilul meu...

Apoi, după ce mai cercetă unele şi altele, minunându-se într'una de toată rânduiala, curăţenia şi frumuseţea, adăogă glumeţ:

— Toate astea, logofete, sunt ele de minune, cât mai bine nici că a visat Gheorghe Ion Coman vre-odată, şi nici eu n'oi zice altfel decât ca oamenii din sat că e fermecat feciorul tătâne-său şi nu altăcevà... Decât, vezi, un lucru e lipsă aci, — mare lipsă şi păcat...

— Cam ce să fie aia, bade Gheorghe? S'o împlinim de s'o putea...

— Ba bine că nu s'ar putea... O să-mi dai dreptate şi tu, pun, uite, rămăşag. Să vezi... Lipseşte aci, dragul moşului...

— Ce dară?

— O gospodină, — o stăpână la casa ei... şi a ta...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X.

Părintele Şerban îşi face de lucru prin grădină.

— Al naibii lucru cu băiatu ăsta orfan de l'a adus Gheorghe Coman dintr'un sat vecin; ce minune mi-ţi făcù el din livezile părăsite... Oare n'o fi cevà de făcut şi prin grădina parochiei?...

Şi iar dete din cap, scuturând pletele aspre, creţe, roşietice, părintele Şerban şi murmură încă odată: — Al naibii lucru, să ajungă acù popa să à pildă dela oameni, şi nu oamenii dela popă... Dar băiatu ăla, nu se poate, trebue să fi învăţat el undevà, poate la şcoala dela Herăstrău... Măcar că, dacă te gândeşti, nu e cevà aşà lucru mare...

Şi clipind din ochii mici dar plini de vioiciune îi da de zor cu fierăstrăul printre crengile uscate.

— Bun lucru, părinte...

Glasul care-l întrerupeà astfel în îndeletnicirea lui, venià de dincolo de gard. Părintele Şerban ridică capul şi lăsă fierăstrăul din mână...

— Ei bată-te, nepoate, d'apoi tu erai? Bine că venişi; ià poftim, ià poftim, că tocmai mă gândeam la unul mai priceput decât mine în pomologie..

— Că şi eu tocmai la sfinţia ta veneam; aş fi avut adică o vorbă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei bravo, bravo, — s'a nimerit bine; gând la gând poftim, poftim... Al naibii lucru, vezi dumneata...

Şi părintele Şerban deschise el însuşi lui Nichifor portiţa; era, de, un om de vază acù în sat şi ca mâne nici vorbă, aveà să fie cel dintâiu gospodar în Scăeni. Şi pe urmă... — părintele Şerban îşi urmă gândul cu glas tare:

— Când te văd pe dumneata, îmi saltă inima; că numai dumneata ai mai venit să mai dai pildă oamenilor de p'aci. De tot se ticăloşiseră, de nu mai dà unul pe la biserică... Aşà, aşà, să crezi că numai pentru d-ta... Mai de mult mai aveam unul aşà, suflet drept, credincios, nestricat, de... păcate, ce să mai vorbim...

Fără să steà la îndoială, aşà cum ghicim uneori legăturile la părere cele mai slabe, cele mai acoperite dintre lucruri, Nichifor aruncă vorba:

— O fi fost Stan Oprea Păduraru...

Părintele şi cu oaspele lui intraseră acum în casă. Preotul tocmai apropià un scaun spre Nichifor. La vorbele lui se opri locului uitându-se lung:

— Da' de unde ştii?

— Nu ştiu; mi-am închipuit aşà, — or poate am spus numele ăsta fiindcă, — n'am să mai umblu acù pe departe, — tocmai despre omul ăsta veneam ca să-ţi vorbesc şi eu...

— Ei, bată-te! Care va să zică gând la gând, încă odată... Să ştii că asta e cevà făcut... Da' numa nu pot să-mi dau cu socoteala ce-i fi având să ai d-ta cu biet omul acela...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Nichifor se uită cercetător împrejur. Părintele înţelese.

— Spune, spune, că nu ne aude nimenea; preoteasa mea nu s'amestecă în treburile mele; îşi vede toată vremea numai d'ale ei.

— Nimica n'am aminteri, începù Nichifor; — nici nu-l cunosc. Din întâmplare numai am auzit de fapta pentru care stă omul ăsta la ocnă. Şi iată să-ţi spun, părinte: cevă grozav mi-a intrat în cap, nu ştiu încă tocmai bine cum şi de ce, dar nu-mi mai dă pace, mă munceşte gândul ăsta zi şi noapte; părinte, eu bănuesc că omul ăsta e nevinovat... Şi când mă gândesc că se poate ca fără vină, un om, o faptură a lui Dumnezeu, să fie scos dintre oameni şi aruncat în noaptea ruşinii şi sfărîmării de veci a vieţii, — când mă gândesc la sufletul unuia ca acela care ştiindu-se fără vină în zadar caută să încredinţeze pe semenii săi, pe judecătorii săi, căci nimeni nu-l crede, — când mă gândesc la sfâşierea inimei zdrobite în lupta asta desnădăjduită şi zadarnică, sfărâmată sub osânda nedreaptă pe care în veci îşi zice că n'o va mai putea ridică de-asupra lui, că în veci de veci, şi chiar după moartea trupească, adevărul va rămâneà înăbuşit, mut pentru totdeauna, şi în veci de veci caşi acum, el, nevinovatul, pentru toată lumea asta şi pentru toţi oamenii care vor mai veni va fi şi va rămâneà de-apururi ucigaş, tâlhar... — când mă gândesc la toate astea, uite n'am stare, inima se zbuciumă în mine şi se răzvrăteşte până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la ceruri; — şi pare că eu însumi sunt călăul sufletului ce suferă nevinovat, câtă vreme eu stau cu mâinile încrucişate şi nu întind o mână, amândouă mâinile, nu mă dau pe mine întreg ca să-l scap...

Niciodată părintele Şerban nu mai fusese martor unei porniri atât de înflăcărate; cu adevărat omul acesta pare că vorbiă dintr'un îndemn mai înalt, dintr'un îndemn dumnezeesc poate...

— Legea noastră bisericească, grăi el încet şi rar, ne opreşte ca să aducem vorba vre-odată despre cele ce ni se încredinţează sub taina mărturisirii... Dar astăzi Dumnezeu o să mă ierte dacă-ţi întăresc şi eu atâta, că omul acesta în spovedania ce i-am luat, plângând cu lacrămi a ţinut într'una că nu ştiă nimic de omor...

— Asta e tocmai ce nu îndrăzneam să te întreb de-adreptul, — grăi Nichifor ridicându-se cu vioiciune de pe scaun. Acum, am aflat ce voiam; de-acum s'a risipit şi cea din urmă îndoială în mintea mea...

„De-acum, părinte, urmă el mai încet luând mâna preotului ducând-o la frunte şi apoi urmând s'o ţină în mâinile sale, — de-acum acest un gând am să urmăresc şi n'am să mă mai odihnesc până nu i-oi da de capăt: cum să fac să iasă adevărul la lumină. Sfinţia ta o să-mi stai într'ajutor atunci când va veni vremea şi te voiu chemà... Iar până atunci, noi amândoi despre asta nimica n'am vorbit, — nu-i aşa?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— Mut ca pământu; căci să nu uiți că nimeni nu trebue să știe deasemenea că eu ți-am vorbit ceva despre spovedania omului...

— Încrede-te în mine, părinte, cum și eu mă încred că n'ai să-mi strici punerile mele la cale cu nicio vorbă pripită sau negândită... Tăcere și Dumnezeu să ne lumineze căile și să ne povățuiască pașii!

*

— Dar n'am isprăvit încă vorba, — urmă Nichifor pe când părintele Șerban îl privià cu ochii umezi de adâncă mișcare sufletească.

„Mie, chiar din clipa în care am auzit cu deamănuntul întâmplarea cu omorul lui Ene Surugiu mi-a intrat în suflet bănuiala că omul osândit pentru vina asta stă la ocnă în locul altuia, ori altora; un om cunoscut până în ziua aceea ca om de treabă și cinstit, un om care are... însfârșit un om care e împresurat de dragostea unei femei, unui copil, pentru care a muncit drept și fără prihană o viață întreagă, nu se înrăește, nu se ticăloșește așà dintr'o dată, fără veste, de seara până dimineața... Și nu se osândește un om, cu asemenea trecut și cu asemenea faimă între oameni, numai pentru că s'a întâmplat ca să lipsească din sat, în treburile lui, tocmai în zilele de după omor... Astea mi le-am zis dela început. Apoi, mi-am zis că, pentru încredințarea mea deplină, mi-ar ajunge să știu dacă și duhovnicului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el i-a mărturisit ceva, căci mărturisirea dela judecată, chiar făcută, de bănuitul hărţuit, chinuit, istovit trupeşte şi sufleteşte, nu în totdeauna şi de bună seamă poate fi luată ca oglinda dreaptă a adevărului...

— N'a făcut-o nici la judecată; până la urmă se jură că nu ştie nimic...

— O pricină mai mult... Dar totuşi, un ţăran ca acesta, evlavios, căci mi s'a spus asta şi de alţii tocmai cum mi-ai întărit şi Sfinţia ta, duhovnicului de bună seamă că nu-i minţise, lui fără îndoială că îşi deschisese cu adevărat sufletul întreg cu tot ce avea pe el... Acuma, fireşte că nu aşteptam cu ca Sfinţia ta să-mi destăinueşti mie de-adreptul mărturisirea întocmai a omului aceluia, — dar câte nu înţelege omul dintr'o vorbă spusă mai aşa sau mai aminteri. Imi ajungeà să aduc vorba şi să mă uit în ochii Sfinţiei tale... Dar s'a întâmplat şi mai bine decât am crezut.

„Iar îţi mai spun dar că, pentru mine îndoială nu mai poate încăpea: Stan Oprea Păduraru e nevinovat. Bine. Dar dacă el e nevinovat, se întreabă apoi numai decât: care şi unde e vinovatul? Intrebarea asta dacă n'om deslega-o, de geaba ar rămânea toată încredinţarea noastră despre nevinovăţia omului nostru.

„Un lucru cred eu că putem să punem ca în afară de orce îndoială şi de aici să pornim: Făptuitorul n'a putut fi, după cum am înţeles, un om străin de sat. Al doilea lucru la care trebue să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

afli răspuns apoi, este, dintre toți oamenii din sat, — și Sfinția ta îi cunoști mai bine pe toți, — câți și cari ar putea fi în stare de o asemenea faptă?...

„Eu, am auzit rostindu-se două nume, și alături de ele înșirându-se unele păreri și fapte cari m'au pus pe gânduri. Numele acestea sunt: unul Oanță, iar celalt Buturugă...

Părintele Șerban ridică capul și izbi cu palma în masă.

— De pă limbă îmi luași numele astea, nepoate. D'apoi că pân'a nu cădea năpasta pe bietul Stan nici un om din sat nu credeă altfel... Decât că nu prea îndrăzneau să crâcnească... — Nu știi ce om al naibii e Oanță ăsta; tremură tot satul de frica lui; de frică l'au ales și în consiliu satului, de frică îl știe și primaru, pe care par'că înadins l'a poreclit cine i-a zis Blejoiu... Om de pae, cum se zice, — poate îl știi, ori ai auzit. Primar adevărat e Oanță; el pune la cale toate, Blejoiu pune numai degetu, — e mai puțin chiar de decât Buturugă Golanu, umbra lui Oanță...

— Și legătura asta dintre ăștia doi nu prea îmi pare lucru curat, cum de altfel nu mi-a putut-o desluși nimeni din câți am întrebat...

— Și nici eu n'aș putea s'o deslușesc... Rude nu sunt, nici măcar să zici de-o seamă. Oanță e din neam de bogătaș, scăpătat ce e drept, dar totuși cu casă, cu cai, cu boi, cu care.. Buturugă neam de slugă... O vreme cică-l luà de-i ajutà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la cărăuşie. Dar apoi acù văd oamenii că stă căruţa mai mult în şură şi stăpânul cu sluga numai ce tot acù-acù o pornesc călare nu ştiu unde, — la oraş or în ce parte; şi nu se mai ştie ce treburi or mai fi învârtind şi la ce i-o mai fi ajutând acù Buturugă lui Oanţă, — dà' la ceva lucru de ispravă nu vede nimeni... Numai de toate cele de trebuinţă văd că nu duc nicio lipsă...

— Şi Buturugă ăsta stă chiar la Oanţă, în casa lui?

— Nu, şi nici lucru ăsta nu e puţin ciudat Uneori umbra lui Oanţă se face nevăzut cu zilele şi atunci nici boii stăpânului par'că nu-i sunt acasă. Umblă de colo până colo, caută pricină, şi tună şi trăzneşte. Cum se arată Buturugă, se linişteşte iar şi numai ochii răi şi vicleni îi scânteie. Aminteri, Buturugă are şi el o colibă tocmai la marginea cealaltă a satului; i-a rămas dela un unchiu cevà, care s'a stins aşa fără urmaşi; dar în ce hal e acuma, să ferească Dumnezeu; stau pereţii în cumpănă să se mai ţină, or să se culce cu tot dinadinsul acolea în bălării...

Dar Nichifor nu mai ascultà decât cu o ureche. Ştià acù tot ce putea să afle dela părintele Şerban în faţa lui însă problema ce-şi pusese în gând şi în tot sufletul să deslege, se ridicà încurcată, învălmăşità, şi de nicăeri nu i se arătà măcar capătul unui fir pe care să-l prindă şi după care să pornească înainte pe un drum cu nădejde de bun ajuns la sfârşit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI.

Stropi mari culegeà vântul de pe cele din urmă frunze îngălbenite ale copacilor şi-i împrăştià sclipitori în razele abià furişate ale soarelui de toamnă, strecurându-şi şuerul tânguios, ca o plângere mereu întreruptă şi iarăşi reluată, peste întinderea deşartă... În depărtare, ca un mic nor întunecat, se mai zărià abià mişcând un pâlc întunecat de cocori... Apoi se pierdù şi acesta în văzduhul cenuşiu...

Nichifor strânse sumanul aspru la piept, trase pălăria largă peste ochi şi grăbi pasul. Îl urmăreau oare de undevà ochi curioşi, ochi cercetători?...

N'aveà, mai la urmă, să se sfiască nici de cum de ce făceà şi unde mergeà; erà stăpân pe faptele şi în căile sale; dar totuşi nu i-ar fi venit nici de cum la socoteală ca să l vadă în clipa asta şi alţii, după cum, fără să avem temeiu d'a ne sfii, ţinem totuşi ca unii paşi şi unele căi ale noastre să rămână învăluite în taină, atingându-se de lucruri pe cari nu bucuros le împărtăşim cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altă lume străină și chiar nici cu unii din cei mai de aproape ai noștri.

La colț de pădure, ascunsă aproape între ramurile dese și strâmbe ale unui fag uriaș și între un mal stâncos ce se ridică mai sus chiar de vârful fagului, abiă se zăria căsuța albă și joasă spre care Nichifor se îndreptă, par'că tot mai cu puțină, cu mai slăbită hotărîre. Și cu toate astea nimic, nici un semn nu arătă de aci că acea căsuță ar adăposti într'însa pe cinevă. Dintr'o parte se zăria un colț de gard de nuiele, dar ograda păreă și ea pustie, — nici un cotcodăcit de găină, nici un lătrat de câine, nimic.

— Poate nu sunt aci; or fi prin pădure după vreascuri, — murmură Nichifor și grăbi iar pasul.

Dar când urcă cele două trepte spre tindă, urechea-i fu izbită de un zgomot surd și prelung ca un bâzâit confuz de roiuri nenumărate. Împinse ușa dintr'odată și se arătă în tindă așă cum erâ, cu pălăria trasă peste ochi, cu sumanul strâns peste umeri.

Un pocnet, caşi când cevă ar fi căzut pe scânduri, apoi zgomotul încetă de odată și două glasuri de femei speriate se auziră:

— Cine e?... Mamă! Anico!

Repede Nichifor își scoase pălăria.

— Om bun, nu vă speriați, grăi el zâmbind și făcând un pas spre ușa din dreapta, în care se arătară două chipuri de femei, cea mai bătrână căutând par'că să acopere și să apere cu corpul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei pe cea mai tânără, şi amândouă privind cu ochii mari şi fricoşi.

— Nu vă temeţi de nimic,—repetă Nichifor;— gând bun mă aduce la dumneavoastră...

Şi întinzând mâna spre fată:

— Pot zice că ne şi cunoaştem noi amândoi... Ori nu-ţi mai aduci aminte de rătăcitul însetat din pădure, Anico?...

Bătrâna se uită la fată, şi sperietura-i trecu în uimire, iar uimirea într'o ciudă mirată, când o văzu roşindu-se deodată toată şi plecând sfioasă ochii ei cei altfel aşă de ageri şi mândri, sub privirea altfel blândă, aprope sfioasă şi ea, a acestui flăcău străin.

Nichifor înţelese neliniştea bătrânei şi se grăbi să adaoge:

— E cam de mult de când ne-am întâlnit, odată, din întâmplare, în pădure; eram ostenit şi însetat de un drum lung; mi-a eşit cu plin Anica; o gură de apă, un „mulţămesc dumitale" ş'atât... Nu ne-am mai întâlnit de-atunci şi poate că nu ne-am mai fi întâlnit nici odată, dacă nu m'ar fi adus aci o vorbă ce-aş avea cu dumneavoastră despre Stan Oprea Păduraru...

Ca la atingerea unei răni dureroase, astfel tresări bătrâna la auzul acestui nume. Faţa ei, alc cărei trăsături odinioară energice păreau acum caşi biruite, frânte, şterse de urme de suferinţi îndelungate sub chip de cute adânci ca vaduri de lacrămi, luă o înfăţişare de groază în care numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în adâncul ochilor păreà a se amestecà cevà ca o licărire pâlpâitoare de speranţă. Mâna cu care acum deschise străinului uşa odăii celeilalte tremura ca la aşteptarea unei clipe ce ar fi ascuns într'însa cevà hotărîtor între viaţă şi moarte.

Nichifor trecù pragul şi nu se putù opri să nu arunce în jurul său o privire ce par'că erà în adins chemată de rânduiala deosebită ce întâmpinà acì. Pe când odaia cealaltă erà cuprinsă mai toată de un războiu mare, pe lângă care abià se strecuraseră cele două femei ca să iasă în tinda îngustă, abià luminată de o ferăstruie micà în fund, — acì toate erau netede şi albe, cu sfinţenie îngrijite şi aşezate: o cutioară cu pereţii strălucitori, fără o dungă şi fără o umbră, unde de jur împrejur mâini dibace aşezaseră prosoape frumos cusute, strâchini şi ulcele şi farfurii albe cu floricele roşii şi verzi. De-asupra iconiţei împodobite cu o fundă de borangic, un mănunchiu de busuioc umpleà casa de o adiere dulce, sfântă. Valurile de pânză cu grijă adunate şi aşezate pe poliţa curată, cuptorul bine lipit şi cald, unde câtevà surcele uscate pâlpâiau cu o flacără prietenească, — totul dovedeà că hărnicia şi iubirea de tot ce-i sănătos şi frumos domnesc în căsuţa asta, ce pe din afară nu păreà altfel decât ca o cocioabă pustie, părăsită.

Aşezându-se pe dunga patului curat, Nichifor întoarse ochii spre uşă, unde bătrâna rămâsese

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aşteptând ca încremenită, după ce o închisese cu îngrijire făcând semn Anichii să rămână dincolo.

— Nu te aştepţi, cum văd eu, începu Nichifor, la nicio veste bună. Te ghicesc după faţă şi după cum tremuri, la câte trebue că-ţi aleargă acum gândul speriat; abiă la o sută de gânduri rele poate că ţi se strecoară în inimă şi câte o dungă slabă de nădejde.. Dar las-o mai degrabă pe asta să te stăpânească şi alungă temerile; mai rău de cum e nu poate să-şi schimbe soarta pasul...

Bătrâna lăsă ochii în pământ.

— Aşa e, murmură ea cu glasul înecat, mai rău decum e nu poate să fie... Om bun văd că eşti, urmă apoi ridicând iar capul şi privind ţintă în ochii lui Nichifor, — numai nu pot să-mi dau sama din partea cui şi cu ce gând vii aici? Îi fi fost poate pela... el, şi ne-a trimis vre-o vorbă de-acolo?...

Şi din clipă în clipă, ochii bătrânei se turburau şi glasul i se înecă de lacrămi.

— De fost n'am fost încă, dar... vreau să mă duc, şi... să-i duc vre-o veste de pe aici... or poate, ştiu eu?... poate vre-o nădejde de scăpare...

Genunchii bătrânei tremurau atât de tare, încât nu o mai ţineau; căzu cu mâinile întinse spre tânărul străin.

— Omule, spune-mi cine eşti, spune-mi cine te trimete, spune-mi ce vrei să faci?... Vrei să te duci acolo, la el... dar de ce? ce ai cu el?... Nu te ştiu, nu te-am văzut nici odată... Ori bine te-am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

auzit eu? zis-ai: nădejde de scăpare?... O, doamne, doamne, — și iar se ridică șoviind, — îmi pare tot lucrul ăsta ca un vis...

Se apropiă și ca isbită de un gând din cale afară îndrăzneț, nebună aproape, șopti rotind ochii mari și ducând mâna în dreptul gurii:

— Ori i s'a dat pe față nevinovăția... Spune: l'a prins pe ucigașul lui Surugiu?...

Atâta sbuciumare sufletească îl pătrundeă pe Nichifor ca un cuțit ce i-ar fi răscolit pieptul. Se ridică înfiorat și prinse mâinile bătrânei.

— Nu, nu încă, — îngână el, — dar Dumnezeu o să ne ajute... Nu mai întrebă cine sunt eu... Om bun, așă ai zis și așă să mă cunoști. Am auzit și eu de năpasta căzută pe biet capul omului d-tale și fiindcă sunt om bun, cum zici, iată numai de-aceea mi-am pus eu în gând să caut, să văd, oare n'om puteă noi scoate adevărul la lumină?... Fii pe pace, dar, și nu te mai sbuciumă... Fii pe pace, adună-ți gândurile și ți-le limpezește, căci poate dela ceva ce-ți aduci aminte sau știi d-ta o să izbutim să ne punem pe cale... Și iată de-aceea am venit, să te întreb: Eu nu mă îndoesc, eu știu și aș puteă să jur pe sufletul meu și înaintea feței lui Dumnezeu că Stan Oprea Păduraru e nevinovat; dar înaintea oamenilor o dovadă ne trebue, o dovadă că e nevinovat el, sau că vinovat e altul...

— Dovadă! dovadă!... Dar lui, ce dovadă i s'a adus de l'au osândit?... Nu degeaba m'am târît eu zile de-arândul în genunchi înaintea băiatului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ăluia tinerelu de-l cercetă pe Stan, şi-i juram în toate chipurile că a dormit acolo pe prispă, că dis de dimineaţă ne-am sculat cu toţii şi l'am petrecut până afară din sat în drumul lui, — că... Doamne! da' câte nu i-am arătat şi nu i-am jurat de s'ar fi încredinţat şi vrăjmaşul cel mai rău... Degeaba! „Lasă, femeie, tu vrei să-ţi scapi bărbatul, — mi-e milă de tine, da' n'am ce-ţi face..."

— Dar vinovatul, vinovatul... Ucigaşul... Nu bănueşti pe cineva?

Bătrâna se îndreptă cu ochii scânteiători.

— Nu bănuiesc, eu? Eu? Dar jur cu mâna în foc că ăsta n'a fost altul decât Oanţă... I-am spus-o şi judecătorului ăluia tinerelu, şi chiar în faţa lui, de-l adusese chipurile ca martor... Rânjea la mine ca un câine, mişelu... Şi a lăsat să-l osândească pe Stan nevinovat...

— Dar o dovadă, o dovadă, — cevă măcar ce să sprijinească o bănuială...

— Întreabă oamenii, — întreabă pe orcare să-ţi spună, — când n'o fi de faţă Oanţă, că tremură cu toţii ca nişte mişei de frica lui... Întreabă-i, cu mâna pe suflet să-ţi spună: Cine a ucis pe Surugiu? Niciunu n'aveă vre-o îndoială... până ce căzù năpasta pe bietul Stan...

Nichifor rămase gânditor, apoi dete din cap.

— Toate astea nu ajung, nu pot să ne ducă la nimic. Ne trebue cevă, un semn, o mărturie, cevă... Ne trebue, şi nu se poate să nu găsim, adăogă cu hotărîre. O să caut, şi atâta o să caut,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până trebue să găsesc... Mai gândeşte-te şi d-ta, gândeşte-te bine, gândeşte-te la toate fără turburare, cu mintea rece, liniştită... Cine ştie? Un lucru ce ni se pare de nimic, fără nicio însemnare, un lucru ce dintru început nici n'am ţinut măcar vrednic de luat în seamă, poate uneori să fie cheia adevărată şi îndelung căutată care să deslege în chip minunat înlănţuirea cea mai încurcată sau cea mai grozavă... O să mai viu eu pe-aici, — şi veşti deja mine, când o fi cevă, n'o să vă lipsească... De tăcere, cred că n'am nevoie să v'o mai leg de suflet...

„Aşă, aşă, mamă...

— Maria...

— Mamă Mario, — „Om bun" să-mi zici, aşă să mă cunoşti şi toată credinţa să ţi-o pui în mine... Crede în rânduelile Domnului şi nu mai cercetă cum şi prin cine el îsi împlineşte vrerile şi hotărîrile...

*

Eră să plece Nichifor fără a mai da ochi cu Anica, — cu Rodica... Dar la capăt de cărare ea stă, răzimată de un copac, mai înaltă par'că şi mai mlădioasă şi, apropiindu-se, tânărul putù citì în ochii mari şi negri ţintiţi asupra lui mândria reaprinsă a unui suflet ce-şi ascundeà cu greu puterea neştiută, nebănuită de nimeni...

— Nu mă crede fata unui ocnaş, — nu-şi întoarce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii dela mine. — astfel grăia privirea aceasta redevenită sigură de sine, senină și caldă...

— Prietenia noastră legată în pădure n'o să se mai rupă, nu-i așă Anico? — zise Nichifor privind-o cu ochii umezi de mișcare sufletească, și întinzându-i mâna.

Anica nu mai plecă ochii acum; mâna, ea nu știă s'o dea și nu înțelegeă acest semn, adesea vai! atât de mincinos, de a legă o prietenie. Dar susținând privirea ochilor albaștri și adânci, răspunse încet și ca în vis:

— Nimeni nu s'a uitat la mine blând și nu mi-a vorbit așă ca unul singur de mult atunci în pădure... Nimeni până atunci și de atuncia nimeni...

Și caşi când ar fi zis mai mult decât ar fi vrut, duse mâna la ochi, plecă capul și în clipa următoare pieri printre copaci.

Multă vreme rămase Nichifor locului privind îndelung printre crengile uscate pe unde se făcuse nevăzută încă odată arătarea cea mai plină de farmec ce-i ieșise în drumul vieții.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XII.

Dac'a început odată să vremuiască, nu mai e de nicio treabă umbrarul lui Ghiţă Cârnelegea, singurul negustor, cârciumar şi hangiu al satului. Dar nu e nici un neajuns, pentru că alături de prăvălia cu poliţele-i înguste pe cari se grămădesc şi se amestecă într'o vecinică neorânduială şi murdărie tot felul de marfă groasă la un loc cu sticle, oale, pahare, — mai încolo de teşgheaua de lemn înegrit de vreme încărcată şi ea cu clondire, lăditc, funii, fierărie veche, într'o harababură fără nici un căpătâiu, se deschide în dreapta uşa odăii anume pregătită muşteriilor pentru o vreme târzie ca aceasta. În fund o altă uşă dă într'o încăpere şi mai mare, în legătură la rândul ei printr'o altă uşă cu odaia din dreapta; aci se încinge hora la vreme de viscol, ploaie sau ninsoare, pe când alături, la mese lungi de jur împrejur se adună la sfat oamenii şi se zăpăcesc cu ţuica or cu acrişorul lui domnu Ghiţă. Ferestrele joase, apărate cu drugi subţiri de fier, dau din odaia asta spre drum, iar din cealaltă spre bătătură, unde forfotesc şi bălăcesc în toată voia la un loc găinile,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gâștele, rațele, porcii, sub ochii somnoroși ai unui dulău bătrân, mai toată vremea tolănit sub gard.

E încă de vreme dup'amiazi când domnu „profesor" Nicolae Ionescu trece pe dinaintea cârciumii, aruncându-și ca de obiceiu privirile cercetătoare pe ferestrele din față. Înăuntru el nu intră nici odată; demnitatea nu-i permite. Dar vrea să constate în totdeauna cam ce și câți oameni obicinuesc a vizită cârciuma, fiindcă face cercetări și observări de moravuri pe care are să le întrebuințeze odată pentru un studiu larg ce pregătește despre țăranul român și cauzele stagnațiunii sale culturale, fizice, morale și intelectuale...

E drept că stăruitorul cercetător constată mai în totdeauna întocmai același lucru la fel, aceleași obraze cu aceeaș înfățișare, aceleași gesturi cu aceleași păhărele sau țoiuri, — dar asta nu-l împedică să-și verifice mereu și fără greș, de câteori trece pe aci, rezultatul studiilor.

In ziua asta însă-i fù dată lui domnu Nicolae Ionescu o mare surprindere, — un caz neașteptat; tocmai lângă geam, privind lung și gânditor afară, ședeà, cu o sticlă de vin neîncepută dinainte, cine? nimeni altul decât Nichifor Pădureanu.

— Aid'! s'a dat și ăsta la băutură, — își zise învățătorul, după ce-i trecù prima mișcare de surprindere. Erà acum de un an aci în sat, dar nimeni până astăzi nu-l văzuse la cârciumă, ba nici chiar la horă nu se mai arătase din ziua aceea când venise întâiu, — și fetele nu mai puteau de ciudă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Singurul om cu capu mai luminat aci şi acŭ iată că şi ăsta...

Cu constatarea asta învăţătorul s'ar fi dus mai departe, — dar ispita erà mare: Nichifor Pădureanu la cârciumă... Tot nu poate fi lucru curat... Da' să ne dăm pe lângă el, numai aşà ca de o întâmplare, să-l mai descoasem cevà... Şi dacă nu altfel, dar tot mai poţi legà o vorbă, că zău de nu pare chiar om citit... Bagă de seamă c'o fi făcut chiar vre-o şcoală, gimnaziu sau vre-o două clase de seminar... O fi având poate şi cevà cărţi, bibliotecă... Să vedem... N'o fi cine ştie ce păcat, nu s'o face gaură în cer...

Şi tot îndemnându-se astfel, numai iată că domnu învăţător dă bună ziua lui domnu Ghiţă, foarte mirat, dar încă şi mai bucurat de aşà cinste, şi iată apoi că se arată în uşa odăii unde muşteriul solitar şedeà dus pe gânduri.

Pentru Nichifor singur, domnu Nicolae Ionescu aveà un zâmbet al lui particular; acesta însă, ridicând ochii la dânsul, părŭ a zice:

— Nu pe tine te aşteptam...

Ştià el multe, dar fizionomist nu prea erà domnu Ionescu; şi deci, cu acelaş zâmbet se aşează în faţa lui Nichifor, grăind încet şi cu multă importanţă:

— Dar cu ce ocazie pe aci, — căci precum ştiam nu prea obicinuiai a frecventà acest local...

Alte gânduri îl munciau acum pe Nichifor. Dar dac'au venit lucrurile aşà...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi, venisem și eu să mai dau ochi cu lumea, răspunse privindu-l drept și pătrunzător; și iată că-mi pare cum nu se poate mai bine că mă întâlnii tocmai cu dascălul și lumina satului...

— Numai să ai ce lumină, — începù d-nu Ionescu intrând de-adreptul în vorba pe care orcând o prindeà mai bucuros ca pe orcare alta.—Da'acù dumneata care ești de-un an aici poți să vezi: oameni sunt ăștia, or sălbatici, troglodiți? Ce să faci cu ei? Răi și căpățânoși... N'au nici un respect... D-ta văd că trebue să fii om civilizat... Mă mir cum ai putut să te așezi aci... Poate ai vre-o rubedenie cu Gheorghe Coman, — aminteri nu-mi închipuesc...

— Da, suntem cam rude... de departe, deși el nu-i civilizat ca mine... Dar cu toată cartea pe care am învățat-o, spun drept că cu nimic n'aș schimbà pe lumea asta să pot ajunge la o așà curățenie sufletească cum am găsit la badea Gheorghe...

Nicolae Ionescu se uità ciudat și neîncrezător.

— Vrei să glumești pe semne... Suflet la ăștia?...

— Psihologie? adăogă dânsul băgând de seamă că odaia începeà a se populà cu noui veniți cari puteau trage cu urechea și puteau pricepe ce vorbeau. Psihologie? Vietăți inferioare, printre cari omul superior se găsește izolat și ofensat în demnitatea sa de a fi condamnat la comunitatea cu un mediu întru toate neasimilat...

Dar Nichifor nu mai ascultà acum decât cu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jumătate de ureche. Printre cei veniți mai în urmă un om înalt, uscățiv, aruncase din ușă o privire aspră, încruntată, împrejur, apoi se așezase la un capăt de masă unde ceilalți se grăbiseră să-i facă loc, trăgându-se cu sfială unul într'altul. În prăvălie se zărià, în vorbă cu cârciumarul, unul mărunțel și îndesat; gesticulă din mâna dreaptă cu un țoiu de țuică gol, iar cu stânga arătă din când în când spre ușa rămasă întredeschisă.

Nichifor îi cunoșteà acum bine pe amândoi, după față și înfățișare.

— Măi Buturugă! răsună o voce care par'că umplu toată odaia și făcu să tacă deodată toate convorbirile; — vino și șezi ici naintea mea să te judec!

Buturugă întoarse capul, apoi se întoarse tot și lăsând vorba cu cârciumarul în jumătate, se apropià rânjind dobitocește din fața rotundă și roșie, rânjit la care ochii spălăciți și bulbucați pe cari îi roti odată bănuitor împrejur, par'că nici nu luau parte.

— Aici, stăpâne! răspunse el cu un glas de fonf, care în urechea lui Nichifor părù a deșteptă o clipă ceva ca o amintire depărtată și nedeslușită.

Se așeză alături de *stăpânul* său, nelăsând din mână nicio clipă țoiul, și amândoi se adânciră într'o convorbire din care până la Nichifor nu mai veniă decât un zgomot confuz.

— ... Și niciodată lucrurile nu se vor ameliorà în sensul uman și social, până când principiile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori 1901-1932

justei repartiţii economice nu vor triumfă printr'o revoluţiune sau evoluţiune condusă de corifeii noilor curente pornite pe baze ştiinţifice egalitare... Ei, dar pentru asta trebue propagandă!

Cursul ideilor d-lui Nicolae Ionescu o luase iar de-asupra în atenţia convorbitorului său.

— Propagandă? prinse în sfârşit Nichifor vorba din capătul potopului fără şir deslănţuit de „omul superior". Propagandă? Păi da, aşă zic şi eu: propagandă trebue.

„Vezi, ăsta e păcatul d-tale ş'al multora ca d-ta că nu faceţi propagandă... In loc de asta, umblaţi aşă cu vorbe goale din câte nu se tipăresc pe lumea asta, — şi nu ştiu zău de-aţi stă odată cu dinadinsul să le adunaţi la un loc şi să le cântăriţi cât trag, dacă nu s'ar risipi toate în vânt mai nainte d'a se plecă limba cumpenii măcar cât un fir de aţă...

„A, dar propagandă da, asta e altceva! Trebue propagandă; iar propagandă este atunci când arăţi omului cum să se învârtească fiecare ca să-şi dea de capăt cât mai bine şi cât mai uşor nevoilor... Da, da, aşă cum ziseşi mai pe urmă; trebue propagandă.

Zâmbind cu superioritate, Nicolae Ionescu încercă să iă din nou vorba; dar fie că memoria îl trădă şi frazele din cărţuliile roşii i se încurcau pe limbă, fie din pricina zgomotului ce se pornise în odaia vecină, unde flăcăii şi fetele tocmai în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cinseseră cea dintâi horă, Nichifor nu prea desluşeà înţelesul vorbelor îngânate.

De altfel, băgarea de seamă i se duceà iar în colţul celalt, unde Oanţă conţiliu cu Buturugă par'că se întreceau din ţuici, măsurându-se numai cu ochii, din când în când, cel dintâiu aspru şi mustrător, de sus, iar cel din urmă ridicând, drept răspuns, de jos, privirea-i plină de o umilinţă vicleană; — iar schimbul acesta de priviri se înteţeà tot mai mult, pe măsură ce se perândau ţuicile şi cu cât cei doi oameni rămâneau singuratici în colţul lor, ceilalţi ridicându-se pe rând şi grămădindu-se la uşa din fund or ducându-se p'aci în colo.

— Opresiunea economică este piedica orcărui progres, şi muncitorul redus în stare de ilot trebue să urmărească în primul rând justa repartiţie a produsului muncii înghiţit în mod inic de capitalul spoliatoriu, — izbuti în sfârşit Nicolae Ionescu să-şi încleiască amintirile.

— Am înţeles! grăi Nichifor prins iar în vorba ăstuialalt; adică d-ta ai ajuns încredinţat să zici aşà: să ne punem cu toţii sărăcia la mijloc şi să trăim d'avalma din ea... Mi-o spuseşi acù de două ori; am înţeles! Da' eu, şi alţii ca mine, o să zicem numai odată şi bine: dimpotrivă, să caute fiecare după vrednicia lui, să poată numi *al său* tot mai mult şi mai mult rod al hărniciei şi iscusinţei sale; să învăţăm să muncim pe întrecute tot mai lesne şi mai cu folos, — căci numai cău-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

tând a ne întrece unul pe altul în bine, în vrednicie şi destoinicie, vom puteà fi feriţi pentru totdeauna de căderea în ticăloşie...

— Dar principiul egalităţii...

— De, or fi având şi astea rostul lor pentru cine le pricepe. Decât eu zic aşà: o frunză cu alta în pom nu seamănă şi din firea asta toată n'ar mai rămăneà nimic dacă n'ar fi vecinica deosebire dintre un lucru şi altul... Fă să fie toate o apă, — şi ai stropşit însăşi puterea care din prefacere în prefacere prin necurmată luptă şi ciocnire îmbunătăţeşte şi desăvârşeşte toate; păstrează şi îngrijeşte părinteşte ce-i putred alături de ce-i bun, şi toate vor putrezi... Da' astea, firește, le spun eu numai aşà ca de-o pildă, — adăogă Nichifor zâmbind, — că ştiu eu bine că n'ai să le faci d-ta niciodată...

Domnul învăţător rămase pe gânduri. Uite că se mai puteau judecà lucrurile şi altfel decât în cărticelile acelea... Şi par'că tot ca cevà din carte, cu rost şi legătură, e şi ce spune omu ăsta... Să ştii că trebue să aibă măcar şapte clase... Da' de ce-o fi rămânând el atunci ţăran prost şi nu caută o slujbă, cevà?... Ciudat...

Cu ochii în pământ, nu băgă de seamă cum Nichifor tresărise deodată, adunându-şi din nou toată băgarea de seamă. Odaia în care se găsiau se golise acù mai de tot; numai ei doi erau aci şi în capătul celalt Oanţă cu Buturugă. Şi deodată, urechea lui Nichifor fù izbită de vorbele şop-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tite cu scrâşnire: „de gât cu tine...“ Şi iar par'că aceste vorbe veneau să-i deştepte o amintire nedesluşită... Dar domnu Nicolae Ionescu nu-i dădea răgaz să chibzuiască dacă erà chiar o amintire, sau numai o părere de acelea, cum are omul când işi închipue că o vorbă ce vine să se cam potrivească cu ceeace el aşteaptă sau bănueşte, cu adevărat a mai şi auzit-o aevea cândvà...

— Va să zică, cum văd, dumneata eşti dintre aceia ce zic: toate sunt cum nu se poate mai bine în cea mai bună din toate lumile...

Nichifor intrase în horă, — trebuià să sfârşască.

— Tocmai că nu m'ai priceput; dacă aş zice aşà, aş mai fi vorbit eu de necurmatele prefaceri cari sunt o lege peste toată firea şi deci şi peste om, şi peste oameni? Nu; îndreptări trebuesc, şi trebuesc mereu, şi vor trebui totdeauna. Decât eu, după mintea mea, zic că îndreptările au să vină pe urma muncii, iar nu a gălăgiei, căutând să aducem fiecare pietricica noastră şi să clădim pe nădăjduitul mâine peste azi cel sigur, iar nu să spulberăm dârji pe azi şi să dăm cu capul în noaptea necunoscutului de mâine; îndreptările vin prin toţi şi dela toţi, şi numai aşà durează şi se statornicesc; altfel sunt plăzmuiri în vânt, pe cari tot vântul le duce. Caută de-ţi îmbogăţeşte mintea şi avutul, — zic eu, — în marginele pe cari le ai, căci şi aceste margini îşi au rostul lor şi au fost puse fiindcă de vremuri au fost poruncite şi altfel nu se putea şi n'ar fi fost bine, — iar dacă vei merge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

pe calea asta, atunci să vezi cum toate marginile ca dela sine şi mereu se vor lărgi cât nimeni niciodată să nu se simtă pe dreptate strâmtorat în mişcările lui bune, priincioase sieşi şi semenilor lui .. Şi iacă propagandă!

Se încălzià Nichifor, desluşind astfel cu viu graiu ceeace deseori îl tot frământase, în serile lungi de iarnă, pe când sta întins pe pat, cu ochii în tavan, în vreme ce moş Gheorghe lângă cuptor mocnea tăcut, cu ceasurile.

Dar când isprăvi şi întoarse iar ochii spre partea ce-i da îndeosebi de gând în clipa asta, nu-şi putù opri o mişcare de necaz. Odaia erà acù cu desăvârşire goală, şi numai de alături se mai auzià tropăitul stăruitor amestecat cu chiuituri,—zgomot printre care abià din când în când răsărià scârţâitul săltăreţ al vioarei.

— Cu vorba ăstuia, îmi pierdui din ochi oamenii,— îşi zise Nichifor privind lung la locul de unde pe nesimţite se făcuseră nevăzuţi Oanţă şi cu Buturugă.

— Ne-om mai întâlni noi şi altă dată, — zise învăţătorul caşi răspunzând de-adreptul la preocuparea lui Nichifor. E de gândit, e de gândit, nu zic, la câte spuseşi...

Şi pe când se despărţeau, Nichifor îşi ziceà: Cine ştie? poate că tot n'am pierdut tocmai degeaba ziua de azi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII.

— Al naibii lucru, — grăi părintele Şerban când Nichifor îi împărtăşi spre sfârşitul iernii puţina ispravă la care ajunsese cu cercetările sale. Din duminecа aceea, Oanţă par'că înadins se ferise să mai deă pe la cârciumă. Venià în alte zile şi nu prea stà. Dar fireşte că Nichifor nu puteà să se ţină mereu de urma lui; ar fi fost numai să-i deă de bănuit şi să-l facă şi mai băgător de seamă.

N'aveà, de altfel nici răgaz în orce zi şi la orce ceas Nichifor. Zilele treceau şi-i erà de zor să pună la cale lărgirea gospodăriei aşà cum o plănuise. Vremea erà mai mult uscată şi potrivită pentru lucru de lemnărie. Grajdul pentru patru vaci erà aproape gata; coteţele pentru găini sporite şi ferite bine; prăsila cea nouă de porci erà aşteptată să fie adăpostită şi ea.

Casa nu se mai cunoşteà cum fusese şi cum erà; lipită, văruită din nou, acoperită cu şindrilă. Podul erà acum larg, numai bun de încăput porumbul, orzul şi ovăzul pentru curte şi casă; într'o altă încăpere jos erau rânduite poliţi pentru păstrat poamele peste iarnă... Şi erà mândru Ştefan Preda

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al Floarii care ajutase cu sârg la toate astea, — iar lui badea Gheorghe Ion Coman îi veneau lacrămile în ochi de câte ori se gândiă ce comoară de copil îi trimisese Dumnezeu la zile de bătrâneţe.

Toate erau dar astfel tot mai bine puse la cale; dar acu, mai trebuiau şi de unele ce nu se puteau găsi decât la oraş; ceva mai nou, mai lesnicios şi mai cu spor pentru prefacerea laptelui în unt şi brânză; apoi feluri mai noi de ştiubee pentru stupi, — şi mai ales cele de lipsă pentru durarea de cuptoare pentru uscat prunele cari, după întinderea dată îngrijirii livezilor, aveau să fie acum de un rod îndoit şi chiar întreit ca anul trecut.

Pentru toate astea, Nichifor trebuiă să se ducă de astă dată chiar el cu capul la oraş. Şi aşă, înainte de a plecă, mai dăduse odată pe la părintele Şerban.

— Al naibii lucru, repetă părintele; aminteri eu ştiu aşă din câte am ştiricit, că dela o vreme tot mai adesea şi mai mult lipsesc din sat, când Buturugă singur, când amândoi cu Oanţă. Ar fi de văzut şi de ştiut mai întâiu asta una: unde se tot duc ei şi ce uneltesc amândoi împreună, ori fiecare în parte...

„Şi uite, — adăogă aducându-şi aminte deodată de ceva, — dacă te duci la oraş, vezi minune să nu dai chiar peste ei, că tocmai acu iar nu sunt aci... Să vezi al naibii lucru că poate chiar acu o să le prinzi urma meşteşugului, — dacă cu adevărat la oraş s'or fi dus ..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Las', părinte, că eu pe unde umblu tot ochii în patru îi am şi orce fac şi orcât muncesc, gândul a ceeace ştiu eu nu se desparte nici un ceas întreg de mintea mea; şi aşà, rămâne numai să ne mai ajute şi Dumnezeu!

— Amin, nepoate, şi cale bună!

*

Numai o bucată, drumul la oraş i se părù lui Nichifor văzut acù pentru întâiaş dată. Dela o vreme, începù tot mai cu dinadinsul să se întrebe când şi cum oare mai fusese el pe aici?...

In depărtare, poziţia unei case îngrădite pe departe de jur împrejur îi izbi amintirea cu reîmprospătarea neîndoioasă a icoanei ce s'a mai întipărit odată în ochi şi în minte... Şi deodată întreagă aducerea aminte i se lumină, când la cotitura drumului gloduros îi răsări înainte ruina pleoştită a unei mori părăsite...

Acolo, într'un colţ al acoperişului aceluia ciuruit, s'a adăpostit el de furtuna aceea în care altminteri poate s'ar fi prăpădit... Acolo a tremurat ceasuri întregi de groaza întunericului, a singurătăţii şi a fulgerilor şi trăznetelor ce uruiau şi bubuiau de jur împrejur ca vestind pedeapsă cu foc şi potop asupra lumii întregi, sau numai şi chiar asupra lui însuşi.

Şi ca la o înoire din senin a unuia din acele fulgere întinse şi scăpărătoare, scena la care fusese martor de acolo numai cu auzul, i se lămuri a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuma par'că şi vederii: „De gât cu tine"... şi apoi glasul fonf răspunzând ciudos... Nichifor vedeà acum, prin deschizătura unde fusese odată uşa morii, scândurile pe jumătate putrede trântite una peste alta, — şi văzù, da, o clipă chiar văzù caşi când ar fi fost încă acolo, pe Oanţă conţiliu pe o scândură mai sus ridicând custura, cu care tocmai tăiase o bucată din mălaiu, asupra lui Buturugă ce şedeà mai jos pe un buştean, şi răstindu-se la el: „Bag cuţitul în tine"...

Astea erau dar, acum vedeà limpede, amintirile ce în două rânduri îl atinseseră numai aşà ca cu o aripă... Oanţă, Buturugă, — voi eraţi dar, chiar voi, tâlharii din noaptea aceea...

Nichifor opri, se coborî din căruţa goală şi duse calul de căpăstru, legându-l de un stâlp de la uşa morii. Apoi intrà înăuntru.

Toate erau par'că întocmai aşà ca atunci; numai urmele de mălaiu pieriseră cu totul; şoareci sau păsări se ospătaseră cu ele. — Nichifor şezù pe locul unde odinioară îşi închipuise pe Oanţă şi se încordă acum ca să-şi aducă aminte cu deamănuntul tot ce auzise atunci şi ce ar puteà aveà vre-o legătură cu ceeace el urmărià să lămurească.

Ii apăreà neîndoelnic acum că tot acel crâmpeiu de convorbire ce-i ajunsese la urechi printre răpăiala şi bubuiturile furtunii, nu putuse să fie de cât asupra crimei săvârşite de cei doi oameni sau de unul dintr'înşii, asupra crimei pentru care ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vinovat tânjeà în ocnă Stan Oprea Păduraru, şi a urmărilor ei...

— „Nu mă sâcâi mult, că bag cuţitul în tine"... asta fusese ameninţarea lui Oanţă, — îşi aduceà aminte aproape întocmai cuvintele. — „N'ai mai scăpà tot aşà uşor"... fusese răspunsul fonfului. — Apoi cearta urmase asupra unui preţ, cu care Buturugă nu se mulţumeà, ca să tacă... Insfârşit totul se mulcomise după ameninţarea lui Oanţă: „— de gât cu tine..." Se vede că acesta-i erà ultimul argument, la care şi Buturugă deveneà mai simţitor.

Erau, va să zică, părtaşi la crimă, aşà că dacă unul se duceà, îl luà „de gât" şi pe celalt, dar, din folosul bănesc de bună seamă Oanţă nu împărtăşise în chip tocmai de drept tovarăş pe Buturugă, şi Golanul murmurà, — la prilej ajungeà chiar până la ameninţare...

Ca să se aducă dar lucrurile aşà încât unul să mărturisească despre celalt, nu erà de gândit; fiind părtaşi, orce mărturie a unuia sau altuia dintr'înşii ar fi căzut şi asupra sa însuşi, şi unde erà prostul care să se lase încredinţat ca să se deà singur legat de mâini şi de picioare?

Trebuià un meşteşug, o şiretenie aci, ca să-i faci să se dea de gol; o cursă să le întinzi; sau altfel să-i prinzi cu cevà din cele jefuite dela Surugiu... Auzise ceva de nişte salbe, de nişte bani de aur ce ar fi avut bogătaşu, într'o lădiţă de fier, care deasemeni ar fi dispărut... De urma a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cestora, şi mai ales de urma banilor era oare aşà de greu să se deà?...

Nichifor se ridică gânditor şi cum pironise ochii în pământ, îşi aduse aminte de custura ce găsise atunci, zărită printre foile de ceapă. O păstrà bine într'o ladă, la un loc cu revolverul, atâta arme ce aveâ, şi nu atât arme, cât obiecte de amintiri din zile de grele încercări...

Puteà să-i slujească la cevà custura aceea în planurile lùi? Cam greu de închipuit... Chiar dacă Oanţă sau Buturugă ar fi recunoscut-o drept a unuia dintr'înşii, ce dovedeà aceasta? O pierduse, acì sau în alt loc, — dar ea nu mărturisià nimic. Erà o bucată de fier încleştată într'o bucată de lemn, lucru neînsufleţit. Nu auzise, nici nu puteà să spună, cum şi pentru ce unul o ridicase asupra celuilalt amenințând să-l înjunghie...

Şi totuşi, par'că n'ar fi fost puţin ciudat de văzut faţa celui ce o pierduse, dacă într'o zi fără de veste ar fi văzut-o, ar fi recunoscut-o în mâna cui s'ar fi aşteptat mai puţin...

Nichifor ieşi din moară, desprinse căpăstrul, se urcă în căruţă şi dete biciu calului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIV.

Nu-i trebui multă vreme lui Nichifor până să-şi târguiască cele de trebuinţă. Întorcându-se cu lucrurile la han, le aşeză în căruţă în fân, — apoi îşi zise că mai aveă vreme de-un ceas-două de stat, — încalte mai cruţă şi calul.

Ş'apoi, îşi aduse aminte de vorbele părintelui Şerban: să vezi minune că ai să dai peste ei la oraş... Ba zău, ar fi fost oare chiar minune? Or mai de grabă lucrul cel mai uşor, cel mai firesc şi mai de aşteptat? N'aveà oare acum o dovadă că drumul la oraş şi înapoi erà cel pe care-l făceau cei doi părtaşi, uneori chiar noaptea pe furtună?...

Nichifor intră în cârciuma joasă şi plină, tocmai la ceasul acesta, de fumul gros ce se ridică de pe un grătar larg plin de cărnuri şi se prelingeà să mai adaoge la negreala zidurilor, ce par'că erau anume zugrăviţi aşà. Un băiat cu un şorţ cenuşiu dinainte supraveghià sfârâiala cărnurilor, în mână cu un cleşte cu care lovià din când în când pe gratiile de fier, — iar un altul se învârtià de par'că cine ştie ce treabă ar fi făcut, umplând câte trei odată sticluţele de ţuică cu gâtul lung, scuturând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

pâlnia în gâtlejul clondirelor pe cari le umpleă pe rând, şi ducându-le apoi şi trântind paharele goale pe dinaintea celor trei sau patru muşterii ce stăteau posaci pe la mesele aşternute cu feţe roşii, aşteptându-şi fleica sau mititeii.

Nichifor se aşează în colţul cel mai singuratic, lângă o fereastră ce dădeă în piaţă; fusese zi de târg, şi lumea mişuiă încă pe pavagiul bolovănos, sau se grămădiă pe dinaintea baracelor or a prăvăliilor ce făceau pieţii brâu de jur împrejur.

Printr'o legătură firească de gânduri, Nichifor s'apucă să-şi facă încă odată socoteala dacă luase tot de ce aveă nevoe, — în vreme ce se pârjoleă la foc şi friptura lui; şi pe rând, la amintirea fiecărei scule ce aveă să ducă acum acasă, îşi refăceă şi planul întreg şi larg al muncii viitoare, socotind în gând roadele şi foloasele.

— Poftiţi pârjoala mai bine friptă! — îl întrerupse din gânduri glasul cadenţat şi piţigăiat al băiatului cu şorţul cenuşiu. Şi ca să nu se păteze faţa de masă — precauţie de altfel cam târzie — înainte de a lăsà talerul de lemn cu friptura pe masă, băiatul aşternù de desubt o bucată dintr'o gazetă veche.

Nichifor tăiă carnea şi îmbucă de vre-o câteva ori. Fără voe, ochii i se opriră pe hârtia tipărită. Cu litere mari, citi la capătul unei coloane: „*O dispariţie misterioasă*“, — apoi de desubt, cu litere ceva mai mici: „*Dispariţie ori sinucidere?*“... Urmau bucăţele tot de câte cinci până la zece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rânduri, întrerupte cu fel de fel de titluri mici: „*Scrisoarea revelatoare*“ — „*La fața locului*“ — „*Dispariția*“ — „*Ce se crede*“ — „*Bănuelile*“ — „*Convorbirea cu un amic*“ — „*Alte amănunte*“...

— Uite ciudățenie, — încă o pățanie întocmai ca a mea de sunt acu aproape doi ani, — își zise Nichifor zâmbind. Dar în clipa următoare uitându-se în capul foaei văzu data: era tocmai cea de pe vremea aceea; și coborând din nou ochii din mijlocul articolului îi răsări deodată chiar numele lui, — numele ce purtă pân'a nu deveni Pădureanu: N... gazeta împlinia în mod greșit „Nicolae“ Grozescu...

— Iată o întâmplare mai ciudată decât toate, își zise Nichifor, zâmbind din nou după trecerea primului moment de surprindere. Și sărind peste titlurile cele mărunțele, începu să citească:

„Un caz din cele mai misterioase dă de bănuit de două zile poliției și numeroșilor amici și cunoscuți ai unui tânăr student anume N. Grozescu. Se crede că nenorocitul s'a sinucis, în tot cazul el a dispărut de alaltăeri dela domiciliul său fără a i se mai dă de urmă. Dar să povestim lucrurile dela început în ordinea cronologică.

„Vineri seara un alt tânăr student anume Artur Bistrițeanu, cu domiciliul în strada Inocenței, primește o scrisoare disperată prin care amicul său Nicolae Grozescu îi face cunoscută ferma sa hotărîre de a se sinucide, din cauza, se zice, a unor neînțelegeri familiare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.staritransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Alergând îndată la faţa locului, dimpreună cu alţi prieteni, ei găsiră odaia goală. Pe scânduri, pe masă sau pe pat nu erà nici un semn cumcă nenorocitul şi-ar fi curmat zilele acolo. Desigur el alesese un alt loc ascuns pentru aducerea la împlinire a funestei sale hotărîri.

„Toată noaptea au urmat căutările amicilor şi ale poliţiei, dar în zadar. A doua zi de asemenea. Tânărul N. Grozescu a dispărut fără de urmă, singurul indiciu despre soarta lui, sau care se crede a fi, fiind scrisoarea pe care a lăsat-o în urma sa şi pe care a trimis-o amicului său Bistriţeanu prin poştă.

„Se bănueşte că tânărul sinucigaş luase hotărîrea asta de mai mult timp. Intr'o convorbire pe care am avut-o cu un alt amic al său, acesta ne-a făcut cunoscut că tânărul Grozescu cumpărase încă de acù vre-o două săptămâni un revolver calibru 9mm. dimpreună cu o cutie conţinând 25 de cartuşe de acelaş calibru.

„Se crede că unul din aceste gloanţe va fi curmat zilele nenorocitului, al cărui cadavru va fi găsit, poate, azi sau mâine prin împrejurimile capitalei sau prin boschetele tăinuite din preajma şoselei, unde de câtva timp sinuciderile se înmulţesc într'un mod înspăimântător.

„Putem să mai adăogăm, ca un detaliu cu totul inedit, că scrisoarea revelatoare nu mai există, tânărul A. Bistriţeanu nimicind-o în primul moment de surescitare, după cum a mărturisit pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curorului care anchetează cazul acestei misterioase dispariţiuni. Despre cuprinsul ei însă garantează că era anunţarea în termeni neîndoioşi a fatalei hotărîri, dând ca cauză neînţelegeri familiare şi încurcături băneşti.

„Vom ţine pe cititori"...

— Vorbă să fie! împlini Nichifor fără a mai sfârşi şi ultima frază. Vor fi şi uitat cititorii să mai aştepte să fie puşi în curent cu cele ce se vor mai descoperi în această misterioasă afacere... Un singur lucru mă mulţămeşte însă din toată darea asta de seamă, — mă mulţămeşte să aflu că iubitul meu prieten Artur s'a grăbit să nimicească scrisoarea revelatoare în primul moment de surescitare... Mi-ar fi ca un spin gândul că ar mai puteă fi cevă din mine, din sufletul meu, o urmă cât de neînsemnată în minţile foştilor scumpi prieteni...

Caşi cu gândul în altă parte, Nichifor rupse foaia de gazetă în bucăţele, le mototoli în mână şi roti ochii împrejur ca pentru a căutà unde să le arunce. Geamul erà puţin crăpat; dete să-l împingă...

Dar în acelaş moment sări drept în picioare. Cum piaţa se mai golise de lume, putuse să vadă desluşit cum doi oameni, unul înalt şi uscăţiv, altul mărunt şi plin, se opriseră, se uitaseră de vre-o două ori împrejur, şi acum se strecurau pe uşa unei prăvălii mici şi joase, la al cărei geam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stau atârnate tot felul de ceasoarnice, lanţuri şi alte giuvaericale mai mult sau mai puţin veritabile.

Ca fulgerul Nichifor dispărù pe uşă şi, trăgându-şi pălăria peste ochi, ocoli piaţa până în dreptul geamului ceasornicarului. Oanţă şi Buturugă stau cu spatele; puteà dar să se oprească o clipă. Nu mai mult, — dar îi fù de ajuns. Negustorul ţineà în mână şi examină câte una nişte monede de aur... Nichifor înţelese; se retrase dela geam tot aşà de repede cum venise şi se întoarse în cârciumă la locul de mai nainte. Băeţii îşi continuau umbletele dela un muşteriu la altul. Nimeni nu-i aveà grija.

Nu trecù nici un sfert de ceas până ce Oanţă şi cu Buturugă se arătară din nou în uşa prăvăliei ceasornicarului, mai aruncară o privire în jos şi'n sus, apoi ieşiră în piaţă.

Veneau încoace?... Nichifor făcù o mişcare ca pentru a se retrage în fund... Dar nu. Cotesc par'că în partea cealaltă.. Au pierit, nu se mai văd...

— Poftiţi plata? întrebă apropiindu-se băiatul făcut atent acum de mişcarea lui Nichifor.

— Da, da; plătesc tot, că pe urmă mă întorc şi pun calul la căruţă...

Când Nichifor îşi zise că acum oamenii lui trebuiau să fie departe pe drumul către casă, o luă încet spre prăvălia ceasornicarului.

De sub ochelarii cari îi făceau ochii enormi deasupra nasului coroiat în mijlocul feţei sbârcite, împresurate de o claie de păr şi barbă cărunte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în neregulă, negustorul se uită la noul venit ca la orce muşteriu, cu o privire oscilând între indiferenţă şi curiozitate.

— Bună ziua, începù Nichifor; — uite, par'că văzui adineaori că schimbaşi la nişte oameni nişte bani de aur...

Negustorul deveni atent. Se uită fix cu ochii bulbucaţi la tânărul ţăran, apoi învăluindu-l într'o privire dispreţuitoare şi plină de superioritate, grăi cu accentul ovreiesc bine cunoscut:

— Şi ce treabă ai dumneata?...

— Ce treabă?... Apoi aş aveà şi eu de schimbat aşà nişte bani, — zise Nichifor ticluind pe loc minciuna.

— Adu să văd, — fu şi de astădată răspunsul prudent al zarafului.

— Păi să vezi, — nu sunt chiar aci la mine, da' sunt tot de ăia de cari ai schimbat la oamenii ăia doi — dă-i ńuma 'ncoace să-ţi arăt de cari...

— N'am schimbat nimica la oameni eu, — zise zaraful închizându-se acum şi mai mult în atitudinea lui nepătrunsă.

— Da' dacă ţi-oi aduce bani la fel mi-i schimbi?

— Adu să văd, — repetă ovreiul, ţinându-se mereu strâns de hotarul drept dintre bănuială şi dorinţa de câştig.

Nichifor văzù că aşà n'o să mai poată scoate nimic dela àsta.

— Apoi am să viu altădată să-ţi aduc, — încheiă vorba şi plecă, urmărit mereu de privirea fixă a ochilor enormi dindărătul sticlelor lucioase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

Puţin lucru, — sau totuşi foarte mult erà ceea ce descoperise?... Tăgăduià ovreiul, dar lui Nichifor tot i se părea caşi când ar fi pus însfârşit mâna pe firul acela mult căutat, după care mergând, să se desfăşoare şi să se lămurească toate...

Un martor! Erà însfârşit un martor, — poate încă un al treilea părtaş, un tăinuitor... Orcum, cel mai puţin vinovat din trei şi deci cel mai cu uşurinţă de adus la mărturisire, când s'ar strânge lucrurile până la o hotărîre într'un fel.

Nichifor se opri şi mai aruncă o privire asupra prăvălici mici şi joase. La unul din geamurile uşii, pe o tăbliţă de tinichea îngustă înfiptă acolo de-a curmezişul, citi cu litere grosolane trase par'că cu degetul cu vopsea albă pe fund cenuşiu: *Nathan Strohball.*

Instinctiv scoase din buzunar carnetul şi creionul cari nu-l părăseau nici odată şi-şi însemnă numele.

Când ridică ochii, rămase încremenit. La câţiva paşi de dânsul răsărise ca din pământ omul înalt şi uscăţiv, cu privirea rece şi aspră, cu sprânceana încruntată: Oanţă; ceva mai în urmă veneà celălalt. Uitaseră ceva? Nu se învoiseră încă din preţ cu zaraful şi se întorceau? Nichifor n'avù vreme să caute a-şi tălmăci arătarea asta neaşteptată. Văzându-l cei doi oameni se opriră în loc, apoi se întoarseră brusc şi o luară în altă parte.

Iar lui Nichifor i se părù că aude de mai multe ori vorba scrâşnită printre dinţi:

— Haide, haide! Haide, haide!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XV.

Mulţi fură cari nu mai plecară vara asta la pădure. Pilda flăcăului străin, copilul de suflet al lui moş Gheorghe Ion Coman, dăduse de gândit peste iarnă multora din cei mai harnici din sat. Livezile de atâta vreme părăsite se curăţau văzând cu ochii, — ogoarele se gunoiau şi se lucrau iarăşi ca mai de mult, — curţile, bătăturile se curăţau, se îngrădeau şi se populau de păsări.

Adesea şi multe vorbeau oamenii despre Nichifor Pădureanu. Fiecare ştiă să spună câte ceva despre el, în livadă, la câmp, în curte, în grădină; el nu se arătă ursuz, dimpotrivă, când oamenii se opreau şi se uitau lung la lucrul lui; ba îi mai şi chemă şi se sfătuiă cu dânşii: uite cum credeă el că trebuiă făcută asta, uite cum citise în cărţi despre cealaltă, — şi toate ieşiau bine, de par'că erau fermecate de cum puneă omul ăsta mâna.

— Aş! vorbă e, — ziceă el când îi ajungeau la urechi unele ca acestea; puneţi şi voi mâna şi să vedeţi că la fel de fermecate o să fie şi la voi toate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se povesteau şi pilde, întâmplări cari arătau anume ce fel de suflet de om era flăcăul acesta şi cum ştiă el să le pună la cale toate aşă cum era mai bine pentru toată lumea. Aşă, ci-că odată numai băgase de seamă că începuseră să-i cam piară pasările din curte; azi un puiu, peste câteva zile altul, apoi o găină, şi tot aşă... Nichifor se puse să bage de seamă cam de unde şi cum veneă şiretenia asta... Nu trecu mult şi numa ce prinse hoţul. Cine era? Era vecinul Tudor Cizmaru, care pasă-mi-te n'aveă destul de lucru cu cârpitul cizmelor oamenilor şi-i mai rămânea vreme să facă şi pe vânătorul de găini prin curţile oamenilor... Ce face atunci Nichifor Pădureanu? Se duce la Tudor şi-l ia aşa: — „la 'scultă, meştere, ai tu ceva parale aşa puse la o parte?"... Ăla, speriat, nu ştiă ce vrea vecinu, zice: — „Am vre-o trei lei de parale"... — „Dă-le 'ncoă, zise Nichifor". — Ăla rămâne cu gura căscată. — „Dă-le, zice Nichifor, şi nu te teme de nimic, că ţi le cer cu 'mprumutare şi-i aveă şi dobândă"... — Se cam codeşte ăla, da' tot scoate paralele. Nichifor le ià şi pleacă. A doua, ori a treia zi numai ce vine la Tudor cu două cloşti; Ştefan Preda al Floarii veneă în urmă cu două cuibare pline de ouă. Le aşează ei într'un loc mai ferit în ograda lui Tudor Cizmaru şi pe urmă Nichifor vine la el şi-i zice: „ — Uite aşă, meştere; n'o să treacă mult, şi o să ai pui câţi îţi trebue, ş'apoi găini, ş'aşa mai departe, şi astfel nu-i mai lăcomi la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avutul altuia şi nu te-i face de ruşine şi de ocara satului să-ţi iasă nume de hoţ şi de găinar, când e aşa de lesne şi cu aşa puţină osteneală poţi fi om cinstit şi de treabă şi poţi avea şi tu cu dreptul tău ceeace vezi la altul...“ Zice că lui Tudor Cizmaru i-au dat lacrămile în ochi şi mai că nu s'a repezit la flăcău să-i sărute mâna... Apoi nici hoţ în Scăeni nu cred c'o să mai fie altul...

Şi aşă, după pilda lui Nichifor, rămaseră mulţi oameni în sat, la altfel de muncă mai cu spor şi mai cu rod decât tot numai tăiatul lemnelor. Rămase şi moş Gheorghe, dar el nu atât că s'ar mai fi lăsat îndemnat la bătrâneţe să s'apuce de o altfel de muncă cu care nu mai fusese învăţat, ci mai mult de nevoia şi neajunsul vârstei care nu-i mai îngăduiă nici sprinteneala, nici vârtoşia trebuincioasă unei munci aşa de istovitoare ca aceea din pădure.

— Iaca o să stau de-acù şi eu acasă, ş'oiu mai roboti câte ceva pe-acì ce m'oiu pricepe şi eu...

Şi cu un zâmbet duios dar împăcat în sine, moş Gheorghe Ion Coman adăogă:

— Că mult de-acù n'o să mai călătoresc nici eu pe lumea asta; da' cel puţin o să mă duc cu inima uşoară că nu las, ce mă temeam odată, locul părinţilor şi moşilor pustiu, ci fecior şi urmaş mai vrednic decât toţi îmi dete Dumnezeu să-mi lumineze şi să-mi bucure bătrâneţele...

Până atunci, Nichifor muncise acolo fără să se întrebe şi fără să se gândească la altceva decât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniaro/mdrr1901-1932

la datoria de a se face folositor sie-şi, altora şi în deosebi acestui suflet ales de bătrân, căruia aveă să-i mulţămească această cu adevărat a doua sa viaţă, lui moş Gheorghe Ion Coman, pe care cu drept cuvânt putea să-l numească al doilea al său părinte...

Acum însă bătrânul, mai prevăzător, mai temător de oameni şi de uneltirile şi răutăţile lor, se gândea şi stăruia tot mai cu dinadinsul să se pună la cale şi după toată forma legii înfierea lui Nichifor.

— Rude nu-mi ştiu, ce-i dreptul, aşă mai deaproape, — zicea dânsul, — dar când omul închide ochii şi lasă ceva în urma lui, numai să vezi cum îţi mai răsar din toate părţile rubedenii d'alea de în viaţă nici n'au avut vreme să te cunoască... Apoi spune, n'ar fi păcat ca toate astea cari sunt numai rodul drept al muncii şi trudei tale, să încapă pe mâna lui te-miri-cine, căruia nici de nume nu i-ai auzit?

Deşi-i eră greu lui Nichifor să judece şi să chibzuiască despre lucruri d'acestea, totuşi nu puteă să nu deă dreptate bătrânului. Tocmai că se gândise, şi chiar alesese locul şi tocmise oameni de pus temelia unei case noui, largi, încăpătoare, luminoase şi împărţite aşă cum să vie mai bine la îndemâna unei gospodării mai întinse... Aşă e... A cui eră să fie casa asta, şi toate câte se ridicaseră şi înfloreau, şi trăiau şi rodeau de de pe urma muncii acesteia? Ale lui badea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gheorghe şi ale lui însuşi, negreşit. Da, acum, dar pe urmă?...

In lungile seri de iarnă Nichifor îi povestise lui moş Gheorghe cu deamănuntul toată istoria vieţii lui de copil şi tânăr, până la întâlnirea lor din pădure. Puţin ştiă bătrânul despre ce puteă să fie viaţa aceea, şi totul îi păreă mai mult aşă ca o povestire nu prea de luat în seamă. Un lucru numai, munciă sufletul lui de om cinstit şi milos:

— Şi nu te gândeşti ce ţi s'o fi făcut surioara şi cât s'o boci şi s'o fi căinând s'acu crezându-te mort?...

— O, mă gândesc eu, bade Gheorghe, nu m'ai cunoaşte dacă ai crede că nu mă gândesc. Dar n'a venit încă vremea... Las' să pătimească şi ea,— prin pătimire se limpezeşte mai bine sufletul omului, când nu e aşă de aspră încât să-l sfărâme, — şi nu e de-acestea la dânsa... Dac'ar fi, fireşte că n'aş mai stă o clipă locului,— dar e cine să-i poarte de grijă până una alta,—şi gândeşte-te apoi şi d-ta ce are să fie revederea, la vremea ei...

— Bine, lasă dar cum zici, că ştiu eu că n'are să mai fie vremea aia aşă târziu... Dar acu uite la ce mă gândesc eu... Dacă toţi te cred mort şi nu vrei să te mai arăţi în lumea aia, cum o să faci să-ţi scoţi toate hârtiile ce-o să-ţi trebuiască?

Nichifor zâmbi:

— Dac'ar fi numai asta, n'ar fi nimic. Hârtiile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

le am eu; credeam atunci când le-am luat cu mine să folosească la altceva...

Dac'ar fi numai asta... Dar ce mai era? Nu, nu.

Avea dreptate bătrânul.

— Ba să nu mai aştepţi nicio zi,—îi zisese părintele Şerban căruia singur Nichifor îi împărtăşise vorba şi gândul lui moş Gheorghe. Asta n'o las eu, aşa să ştii! E vorba la mijloc de sfânta dreptate!

Şi Nichifor trebui să se înfăţişeze, să iscălească toate formele. Îl apăsă totuşi ceva, şi-i era par'că tot frică să nu ia cumva dreptul altuia, să nu ia ce nu i se cuvine, — o îndoială şi o sfiiciune nebiruită îl făceau stângaciu... Se uită în ochii indiferenţi, plictisiţi, ai celor dela tribunal şi se tot temea să nu citească în privirea lor vre-un gând nedrept şi ofensător pentru dânsul...

Dar când totul fù gata, şi când cu mâinele tremurătoare bătrânul îl strânse la sânul lui şi cu glasul înecat îi îngână la ureche, par'că numai lui, numai el să audă: — „Al meu eşti acù, al meu de-a binelea..." O simţire caldă îl cuprinse deodată, şi toate se topiră în căldura acelei simţiri şi într'o singură vorbă pe care o îngână plecându-se asupra dreptei bătrânului şi scăldând-o în lacrămi:

— Tată...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVI.

Un gând îl frământă pe Nichifor în toiul muncii încordate şi felurite de primăvară: dacă n'ar fi fost mai bine să nu mai aştepte şi să nu mai urmărească nimic, ci cu câte puteă să arate şi până acum, să se ducă de-adreptul la Bucureşti şi acolo să caute chipurile de făcut ca să se iă din nou în cercetare şi judecată omorul lui Ene Surugiu. Credinţa obştească în sat întâiu; apoi mărturia lui însuşi despre convorbirea celor doi părtaşi în moara părăsită; însfârşit cercetarea ovreiului Nathan care le schimbase banii de aur ce mai presus de orce îndoială erau dintre cei furaţi lui Surugiu, — toate astea nu erau oare de ajuns pentru un judecător luminat şi de inimă ca să pornească cercetarea chemată a pune capăt suferinţelor răsvrătitoare de suflet ale unui biet om cinstit şi nevinovat?...

De altă parte, cine ştie dacă o pripeală n'ar fi stricat totul, dându-l pe el pradă urgiei acelor făcători de rele, sau împiedicând mai târziu ca să se asculte şi să se iă în seamă vre-o altă dovadă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901_1932

cu adevărat sdrobitoare ce ar fi putut ieşi sau s'ar fi putut scoate la iveală?...

Şi cu adevărat mai erà cevà de lămurit, mai erà o urmà de luat: Părintele Şerban îi spusese cà uneori Buturugà lipsià singur din sat şi în vremea asta Oanţă arătà tot felul de semne de neastâmpăr... Ş'apoi erà de ştiut ce se făcuse lădiţa de fier, erà fără îndoialà ascunsă pe undevà şi cine ştie dacà neastâmpărul lui Oanţă nu venià de acolo cà nemai avându-l de faţă pe Buturugà el nu mai simţià prada în destulă siguranţă?...

Vorbise dar în tainà cu Niţă Marin Dinu, dela a căror casă se vedeà tot în vale la cocioaba lui Buturugà, cumcà dacà cumvà l'ar zări pornind-o undevà singur la drum, să-i deà de veste numai decât... Aveà el cevà în gând... Ce? i-o spune mai târziu şi lui; dar pân'atunci, fără vorbă!

Şi se aşternù mai cu sârg decât orcând pe lucru. Grajdul erà gata, vitele bine adăpostite; vacile ziua întreagă la păşune îmbelşugată se întorceau seara cu ugerul plin; Ştefan Preda al Floarii le aşteptà cu mânecile suflecate; pe nimeni altul n'ar fi lăsat să le mulgă; tinichelele curate şi sclipitoare aşteptau; dis de dimineaţă venià Stancu Miriţoiu cu căruţa, le încărcà dimpreunà cu ale lui şi ale altor vre-o doi, şi pe la amiazi se întorceà cu ele goale dela oraş. Erà un început de tovărăşie pe care o închipuise Nichifor. Laptele ce întreceà se prefăceà tot aci în unt pentru toatà tovărăşia. Tot astfel se desfăceau la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oraş şi ouăle, pe cari tovărăşia le adună din tot satul. Nichifor ţinea socoteala, adună banii şi împărţia tuturora câştigul.

Erau gata şi cuptoarele pentru uscat poame, şi mai ales prunele. Nichifor plănuia şi aci o tovărăşie, şi drept început făcuse învoială şi cu alţi oameni ce-şi îngrijiseră livezile ca să aducă rodul la uscat şi să caute apoi să-l desfacă deodată,— cercetase Nichifor cum şi unde.

Frumoase erau de altfel livezile şi pline de făgăduială, — dar grădina era o mândreţe.

Sub privigherea lui Nichifor se lucrase în straturi regulate, de-ţi era mai mare dragul să le priveşti; — şi în curând tot felul de legume aveau să răsară, să crească şi să împestriţeze locul în rânduri mai joase, mai înalte, cu frunza în fel de fel de feluri şi 'n bătăi de verde de cel mai deschis până la cel mai închis. Stupii mergeau şi ei sporind, — perândându-se într'un şir întins sub streşina grajdului de către grădină.

Toate astea se îngrijiau acum de Ştefan cu ajutorul şi al altor băeţi şi fete din sat, pe cari Nichifor ii chemă mai mult ca să se deprindă şi ei, pentru dânşii, cu munca aceasta.

— Vedeţi mă, le ziceă, câte pot să-ţi iasă numai aşă din pământ, pe cari altminteri dai bani; nici nu e ostenceală în lege, ci mai mult aşă o trecere de vreme, o jucărie... Şi uite, chiar pe lângă garduri, în loc de buruieni ce uşor e să pui şi să laşi să crească zmeură, or dacă chiar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vrei, trandafiri; nu e mai bine, şi nu e mai frumos aşă? De ce nu, când ţi-e, zicând aşă, mai numai pe ales: floare or buruiană, fruct mirositor şi gustos, or scăeţi: ce vrei tu, aia creşte, — smulge-le pe alea şi pune-le pe astea şi gata-i treaba!

Cu deosebire o parte de îngrijire în grădină şi-o oprise Nichifor pentru dânsul: florile; iar dintre toate, de o dragoste deosebită împărtăşia trandafirii de toate neamurile ce pusese pe două rânduri de o parte şi de alta a cărării largi din mijlocul grădinii.

Eră ca o dezvăluire sfioasă, ca o discretă desfăşurare în afară a unei părţi de gingăşie şi duioşie din sufletul lui... Flori pentru ochi şi pentru inimă... Fără frumuseţe, ar mai avea oare vre-un rost şi vre-un înţeles viaţa şi lumea asta?... Ea este împodobirea, încununarea şi în acelaş timp, îmblânzirea, îndulcirea, înobilarea tuturor năzuinţelor noastre...

Armonie de culori, de forme, de sunete, de gândire... Isvorul tuturora în fire este, dar trebue mintea şi iscusinţa omului ca să le desvăluiască şi să le scoată la iveală în părţile lor cele mai strălucitoare, desbrăcate de haina aspră în care sunt învăluite par'că tocmai pentru a fi păstrate mai bine încântării noastre din clipa când le desvăluim şi ne bucurăm la atingerea lor de simţirile noastre...

Armonie! frumuseţe! — dacă cele folositoare fac să trăiască trupul, ca să poată sălăşlui suflet tot

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aşà de sănătos într'însul, — el însuşi, sufletul, nu trăeşte decât printr'ace tea. Floarea şi farmecul vieţii în ele este şi numai în ele.

Şi ca prin cea mai firească înlănţuire de gânduri, icoana ce nu vedeà încă, dar îşi închipuià, a unui trandafir plin de viaţă, gingaş, dulce şi catifelat, în cadrul văzut de ochii sufletului făceà pe nesimţite loc unei alte icoane, învolt şi mândru trandafir şi acesta, dar palpitând el, de o adevărată viaţă, cald şi îmbătător de minte, cum nu e altă închipuire şi nici altă arătare aevea...

*

Ca la porunca unui vrăjitor din poveste, de seara până dimineaţa pădurea de fag îşi luase îmbrăcămintea de primăvară. In amurgul razelor de seară, ea erà încă neagră şi ruginie, şi iată acum se întindeà pe coasta depărtată ca un văl de verde fraged, tânăr şi gingaş ca o aburealà. Crăpaseră toţi mugurii dintr'odată, — acesta erà basmul, care însă pentru cei ce-şi duc vacul la margine de pădure nu e decât un lucru mai de toate primăverile.

Totuşi, la fiecare înoire ca aceasta a pădurii, farmecul nu se pierde ci se repetă în inimele ce încep şi ele să bată mai cu drag la învierea codrului şi a luncilor. Şi n'ai ce să-i faci inimii, inimii tinere şi dornice de viaţă, în zadar necazurile, amărăciunile or durerile se adună şi se grămădesc să o copleşească; prin toate răzbate, chemată la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumină de cea dintâiu rază de soare şi de cea dintâiu rază de speranţă...

Ciripesc păsările vesele şi par'că dezbătând între dânsele mirate şi ele de schimbarea asta minunată a codrului; ciripesc sfios şi în inima Anichii notele nedesluşite ale unui cântec ce par'că ar vreă să se înalţe ca de bucuria unei nădejdi de vindecare neaşteptată, dar nu cutează încă până ce bolnavul — sufletul — tot mai zace neîntremat pe deplin.

Zăceă în casă şi mama Maria. Drum lung făcuse, pe jos. Colo departe, la dânsul, la ocnă. Zile întregi de drum, neodihnită, chinuită. Fiindcă trebuiă, trebuiă chiar cu preţul vieţii, să-i ducă şi lui o bucată, o licărire din raza de speranţă ce le răsărise tuturor, o zare slabă aurie de soare în bezna desnădejdii şi a subpământului...

Şi se întorsese zdrobită, fără o vorbă, cu ochii stinşi, cu faţa ca de ceară; atâta avù putere, să facă semn Anichii să-i aştearnă patul, şi căzù ca un buştean, într'o toropeală vecină cu moartea.

Două nopţi Anica veghiă la căpătâiul ei, tremurând de durere şi de temeri sfâşietoare... Dar a treia zi se înseninară cu încetul iar toate; şi vremea de afară şi sufletul dinăuntru, reîntărit în vecinica şi fără de moarte putere, pe care credinţa în strălucirea din urmă a dreptăţii o dă speranţei în biruirea tuturor încercărilor.

Şi caşi când înadins l'ar fi chemat acum spre mărturie şi întărire, iată şi solul cel dintâiu trimis

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al acestei speranţe... Anica nu se miră şi nu se turbură, când din depărtare zări în dimineaţa aceea pe Nichifor urcând încet la dânşii; par'că l'ar fi aşteptat chiar acum, chiar la ceasul acesta. Şi îndată ce el putù să o vază, ea îi făcù semn cu mâna să grăbească.

Nici mama Maria nu mai întrebă: Cine? când Anica deschise uşa vestind voioasă: Vine! — Şi când Nichifor intră în odaie cu faţa îngrijorată, ea îl linişti cu un zâmbet.

— Am umblat drum lung şi m'am întors frântă, îi zise poftindu-l să şadă alături de pat; fata ţi-o fi spus acum... Am fost tocmai la dânsul, la Stan...

— Mă gândeam eu la asta, răspunse Nichifor cu milă. Bietul om! ce-o fi pătimit el acolo, îmi închipuesc.

— Trei zile am stat acolo ş'am plâns la uşa lor, până li s'a făcut milă de mine şi m'au lăsat să-l văd... Doamne... — şi glasul bătrânei se înecà în lacrămi, — Doamne, ce mi-au făcut din omul acela... Când l'am văzut, n'am vrut să cred că erà el... Faţa brăzdată, rasă peste tot, ochii bleojdiţi... Se uità la mine ca în vis, ca omul năucit care se ridică de jos după ce-a stat ameţit de-o lovitură la cap... Aşà se uità de pierdut, cât am crezut o clipă că şi-a pierdut minţile... Am răcnit odată şi l'am prins de mână: Stane, nu mă mai cunoşti, nu mai poţi să vorbeşti?.. Da' nu, erà în toate minţile, — numai chinurile dinăuntru i-au turburat vederea... — „Mărie, zice, ai venit?“ — „Am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

venit, zic, şi vreau să-ţi spun acu odată şi mai cu dinadinsul să nu pierzi nădejdea..." A zâmbit ca omul ce şi-a făcut socoteala cu ce i-a fost scris pe lumea asta. — „Lasă, zice, mi-e bine mie aici, mi-e foarte bine, — numai mort ar puteà să-mi fie mai bine, şi dac'o vreà Dumnezeu n'o să mai întârzie mult nici ziua aceea; o plăti el la toţi..." „Lasă, zic, nu vorbi aşà... Ascultă, a venit la noi un om şi ne-a spus aşà că e nădejde să-i prindă pe ucigaşii lui Surugiu..." A tresărit odată, s'a uitat lung la mine, — apoi iar i s'a întunecat vederea.— „Şi o să-i aducă şi pe ei aici?" zice. — „Să-i aducă, da, şi ţie să-ţi deà drumul..." — „Mie?..." Par'că nu înţelegeà. — „Apoi eu sunt judecat pe viaţă", zice. — „Omule, n'auzi că o să-ţi iasă dreptatea, şi cum doar' o să te mai ţină aci nevinovat?..." Râse la mine: „Păi cum m'au ţinut şi până acù; ce să mai fac eu la voi acolo?..." M'a podidit un plâns de n'am mai putut scoate nicio vorbà, numa îl ţineam aşà de mână şi sughiţam.— „Aide, femeie, destul acù!" aud dela o vreme la spatele meu, şi în aceeaşi clipă l'au luat între puşti şi l'au dus... Când a întors faţa, i-am zărit lacrămi în ochi şi pe obraz... Tot l'a cuprins înduioşarea, tot i s'a furişat o dungă de nădejde în inimă .. Am mulţămit lui Dumnezeu, şi când a pierit de tot din ochii mei haina largă cu dungi, mi-am şters lacrămile şi am pornit-o înapoi. Nu mai ştiu cât am tot venit şi cum am ajuns ; numai ieri când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

m'am deşteptat ca din morţi mi-am mai venit în fire şi m'am cunoscut aci. Par'c'am visat...

Vorbele simple, dar aşà de simţite, picurau în sufletul lui Nichifor înecându-l într'o duioşie ce multă vreme nu-l iertă să zică nici un cuvânt, de teamă să nu se porncască, odată cu tremurarea glasului, lacrămile ce-şi simţiă gata să se rostogolească pe sub gene.

Într'un târziu ridică ochii din pământ. Anica intrase şi ea pe tăcute şi stătea acum de-o parte, în picioare, uitându-se la dânsul drept şi deschis, cu limpezimea şi seninătatea unui copil.

Ca pentru a răspunde la întrebarea ce eră în această privire, Nichifor începù:

— Aş puteà să zic că am şi până acù bune do vezi; nădăjduesc însă nu peste mult să pun mâna pe altele şi mai bune, — aşà de bune cât să crape ochii şi celui mai neîncrezător... Le-am luat urma la amândoi; ştiu unde schimbă banii de aur ai lui Ene Surugiu, îl cunosc şi cum îl chiamă şi cum e la faţă pe al treilea cu care împart prada ca s'o poată preface în mărunţiş ce nu dă de bănuit...

— Şi nu ajunge?

— Nu trebue să ne pripim, ca să nu stricăm tot ce-am strâns pân'acum cu ajutorul lui Dumnezeu; un glas dinăuntru par'că-mi zice: Răbdare, cel ce te-a povăţuit pân'acum are să-ţi îndrepte paşii şi mai departe; şi când va veni ceasul ţi-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

va da în mână aşă ca să nu mai poată cârmi în nicio parte.

— Om bun şi suflet trimis dela Dumnezeu, grăi iar bătrâna împreunând mânile... Cu ce-o să-ţi mulţămim noi, — şi ce îndemn al Celui de sus te ţine în stăruinţa ca să ne faci nouă atâta bine, cu truda şi poate cu primejdia vieţii d-tale ?...

Din colţul ei, Anica ridică iar ochii spre Nichifor. Şi privirea ei adâncă de sub genele lungi şi tremurătoare părea a zice :

— Ştiu eu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVII.

— Un lucru mai voiam să vă spun, luă iar vorba Nichifor. — Şi pentru ăsta chiar venisem. Am aruncat eu ochii când am intrat întâiu în casa d-voastră, şi am înţeles că sunteţi meştere la ţesut pânză şi scoarţe şi la tot felul de cusături frumoase ce mai văd pe-aci... Din astea socot, vă şi duceţi tot traiul acu...

Bătrâna dete din cap:

— Cu greu...

— Apoi tocmai de asta e vorba, ca să fie cât se poate mai uşor. E greu pentru d-voastră să desfaceţi lucrul în târg, mai greu poate decât să-l faceţi acasă. De pierdere de vreme, de nevoie adeseori, daţi lucrul pe nimica şi e păcat de munca bună şi cinstită. De-acu, iată ce vă zic eu: vă iau eu lucrurile ce-aveţi gata, şi vă scot pe ele preţ mai potrivit; că vezi d-ta, şi ăsta e un lucru de căpetenie, să ştii unde se cere mai mult lucrul d-tale şi unde aşadar se dă pe preţul cel mai bun; apoi d-voastră nu ştiţi lucrul ăsta, da' eu îl ştiu mai bine...

„Şi putem să facem chiar două negustorii de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

odată, urmă Nichifor, spre şi mai bun folos: câte aveţi de trebuinţă pentru traiul d-voastră, la mine se găseşte cu prisos şi mult mai ieftin vă va veni decât cumpărate din târg. Aşadar facem tocmeala aşă: eu vă socotesc în preţul cel mai bun ce se poate luà lucrul mânilor d-voastră, şi în schimb vă dau o parte bani iar o parte în cele trebuincioase pentru casă socotite pe jumătate ca în târg... Aşà trebue să ne ajutăm şi să ne înlesnim viaţa unii altora, încheiă Nichifor ca uşurat de povara unui gând pe care izbutise a-l tălmăci în vorbe destul de potrivite.

Mama Maria nu zise nimic, numai luă mâna lui Nichifor şi o duse la frunte. Învoiala erà făcută.

Nichifor se ridică.

— Credinţă în puterea lui Dumnezeu şi nădejde în cele bune, — zise drept rămas bun. Vă las cu ale d-voastră şi mă întorc la ale mele, — că nu suntem numai ai noştri şi ceasul hotăritor nu ştim când ne aşteaptă, să nu-l scăpăm...

*

Coborând din colţul de pădure, la cotitură Nichifor se opri şi se mai întoarse odată; colea îl întâmpinase rândul trecut Anica, şi-i spusese vorbele acelea cari îi scăldaseră inima în valuri aşà de dulci şi mângâioase: — „Nimeni nu s'a uitat la mine blând şi nu mi-a vorbit aşà ca unul singur de mult atunci în pădure... Nimeni până atunci, şi de atuncia nimeni...“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nichifor stete locului și se uită lung printre copacii pe unde ea pierise ca o arătare atunci, abiă ce rostise vorbele aceste ce din cuvânt în cuvânt au rămas săpate și n'aveau să se mai șteargă nici odată din sufletul lui...

I se păreă numai, sau o umbră treceă și acum printre copaci?... Cinevă par'că se ascundeă îndărătul lor, se piteă, pândeă?...

Nichifor tresări și-și adună toată băgarea de seamă. Nicio clipă nu se gândi că puteă să fie ș'acum Anica. Inima i-ar fi spus-o numai decât. Altcinevă erà.

Copacul erà gros, și puteà adăposti un om ca să nu se vadă, îndărătul lui. Dar între Nichifor și copac erà soarele, și soarele zugrăviă pe jos, alături de umbra copacului umbra unui om... Cine putea să fie?

O bănuială trecù prin mintea lui Nichifor, și ea trebui să se adevereascâ. Se îndreptă cu hotărire spre copacul cu pricina.

Acum, umbra omului se deslipi încet de umbra copacului, și tot depărtându-se iată se ivi și omul, întorcând spatele și mergând pe îndelete, ca unul ce ar fi umblat numai așà, în treaba lui și nici că i-ar trece prin gând că un altul l'ar fi luat la ochi și că veniă în urma lui...

Lui Nichifor nu-i fù greu să recunoască în omul mărunțel și plin pe sluga și tovarășul lui Oanță. Stete o clipă la îndoială să-l strige pe nume, să-l oprească în loc și să-l cerceteze. Dar Buturugă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

treceă spre potecă aşă de liniştit, cât ai fi zis că erà cu neputinţă să-l fi adus aci altceva decât întâmplarea şi drumul lui.

Totuşi dar, aide să vedem încotro o s'apuce şi ce-are să facă? îşi zise Nichifor ţinând pasul la depărtare în urma lui.

Când îl văzù intrând în pădure, Nichifor stete iar la îndoială. Să nu fie vre-o cursă? Işi pipăi brâul; n'aveà la el nicio armă, nici un cuţit. Dar nici să se întoarcă nu-i venià.

— Aşteaptă, aşteaptă! se gândi el. Se uità in jurul lui şi zări la câtvà vre-o câţivà pari; alese unul care i se părù mai vârtos şi purtându-l în chip de băţ, porni înainte pe urma lui Buturugă.

Abià se afundă aşà câţivà paşi în pădure şi un fâşiit îndărătul lui îl făcù să se întoarcă iar. — Aide, se gândi, ò să mă iâ la mijloc... să luăm aminte. — Şi se îndreptă întins spre locul de unde venià fâşiitura.

Cărarea erà tocmai cât să treacă doi oameni alături. Văzând că n'o să poată înconjurà pe Nichifor, Oanţă se arătă deodată, îndrăzneţ. O clipă Nichifor îşi aruncă ochii îndărăt. Buturugă nu se mai vedeà.

— N'au venit dar să sară asupra mea, — au venit numai să mă pândească, — îşi zise Nichifor isbind cu parul în pământ şi urmându-şi drumul drept spre Oanţă.

Acesta făcù doi paşi, apoi stete locului rotind

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii mici și tăioși de sub sprincenile încruntate când la Nichifor, când la ciomagul ce acesta purtă în mână.

Păreă a zice:

— Te temi de mine... Și crezi c'o să te aperi cu asta .. Sărace!

Nichifor îi înfruntă privirea cu nepăsare și trecù pe lângă el aproape atingându-l. Oanță se dete nițel la o parte urmându-l cu privirea, și tocmai când tânărul erà la vre-o zece pași de dânsul, îi strigă deodată, cu glas puternic, jumătate batjocoritor, jumătate amenințător:

— Noroc, logofete!

Dar Nichifor se făcù că n'aude, or nu pricepe că lui îi sunau vorbele astea, și-și urmă drumul înainte.

Numai în gând îșî zise:

— Mai mult, poate, decât socoți tu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XVIII.

— Nu aşà mă, — uite ici la mine...

Nichifor luă coasa din mânile nedibace ale băetanului şi în câtevă retezări arcuite şi largi culcă uşor la pământ iarba înaltă, în şiruri paralele.

— Aşà e la început, zise apoi oprindu-se; mai dai cu vârful coasei şi în pământ; dar trebue să te uiţi numai bine cum s'o prinzi ş'apoi s'o porţi aşà drept şi mereu la aceeaşi înălţime prin iarbă, fără să-ţi mai pese, — cade ca ca dela sine... Aşà am făcut şi eu; m'am uitat bine cum se apucă, am dat de câtevà ori aşà, ş'apoi peste câteva zile par'că de când lumea tot pe coasă îmi stase mâna... la mai încearcă şi tu odată ici...

Băetanul, strâns în sine şi hotărît, apucă acum coasa tocmai ca Nichifor şi o purtă cu mai multă încredere în sine şi deci numai de cât cu mai multă isbândă.

— Aşà, aşà, — îl bătù Nichifor pe umeri; să vezi ce mai cosaş are să iasă din tine...

Şi îl lăsă bucurându-se şi el cum îl vedeà pe băetan acum, mândru şi pătruns în sine de vii-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toarea desăvârşire, spre care năzuiă, a acestui greu meşteşug.

Mai departe, fânul cosit din zilele trecute trebuiă întors la soare, să se usuce bine pe toate părţile; cel uscat se adună în căpiţe, din cari mai târziu aveau să se clădească cu temeiu căile bine călcate în picioare şi îndesate... Erâ aci nutreţ destul şi pentru mai multe vite decât încăpeau acum grajdurile lui Nichifor; se şi gândeă el că nu trebuiă să se oprească, până la o aşâ dreaptă măsură încât tot nutreţul acesta, fără să mai vândă ceva dintr'însul, să se prefacă în lapte, unt, brânză, mai uşor de desfăcut şi cu mai bună dobândă. Aşâ omul trebue să năzuiască, în cât ceeace are la îndemână să prefacă, prin munca şi iscusinţa lui, în produs cât mai desăvârşit. Are livada şi lunca; ar puteâ să vândă rodul cu toptanul, să vie altul să-l culeagă, să-l coseasscă; dar poamele le culege el şi fânul şi-l coseşte singur; ar puteâ să vândă prunele şi fânul, cum făcuse în anul întâiu; dar prunele le usucă în cuptoarele lui, prefăcându-le în marfă ce are mai bună căutare şi nu e supusă aşâ curând stricăciunii, iar fânul il ţine pentru nutreţul vacilor.

Aşa erâ aici. Mai jos, pe ogorul întins, porumbul erâ răsărit bine, iar mai încolo, pe pământurile unde nu prea ieşiseră bine grânele anul trecut, acum se întindeau, stufoase şi dese, cuibarele de cartofi cu florile lor albe împestriţând ici-colo verdele întunecat al frunzelor creţe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iată un rod bun şi îmbelşugat, care nu cere multă bătae de cap, nici nu e prea legat aşă de nepotrivelile schimbăcioase ale vremii. Nu tocmai aşă, fireşte, porumbul; el cere ceva mai multă îngrijire, — nu, nici el, vre-o muncă istovitoare ceva, dar totuşi trebue păzit de năpădirea buruenilor rele sau de învârtoşirea pământului, care n'ar lăsa să ajungă destulă hrană la rădăcină şi ar împedică creşterea şi coacerea la vreme şi deplină a ştiuleţilor.

Nichifor se coborî să privească la munca femeilor tocmite la prăşit. Nu prea erà încă mulţămit nici aici.

— Iată cum trebue făcută treaba asta, — zise luând sapa din mâna unei femei.

Apăsă bine cu piciorul, răsturnă glia şi o îmbucătăţi mărunt, strângând pământul în formă de cuibar la rădăcină.

— Vezi aşa; atunci ajunge bine umezeala şi hrana la firele prin cari şi planta asta îşi suge demâncarea ei, ca tot ce trăeşte şi creşte în lumea asta...

Femeia duse mâna la gură zâmbind sfios.

— Ce, şi porumbul trăeşte?

— Trăeşte şi el, fireşte, în felul lui, trăeşte spre înlesnirea traiului altor fiinţe tot mai sus pe scara spre îngerii Domnului...

Femeia se uită curioasă la Nichifor care zâmbeà făcându-şi o nevinovată plăcere din mirarea şi nedumerirea cărora dădeau naştere în aceste su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

flete naive vorbele lui spuse jumătate în glumă, jumătate în serios.

Şi era cât ţinea hotarul Scăenilor, un zor şi o mişuială ca de albine. Satul, altădată pe vremea asta pustiu, era acuma numai viaţă şi mişcare. Prin livezi, pe ogoare, prin curţi, prin ogrăzi, pretutindeni erau braţe cari roboteau şi prefăceau vechea pustietate şi părăginire într'o nouă şi întinsă grădină.

Şi de când oamenii stau mai mult p'acasă, între dânşii, par'că se mai potoliseră, se mai îmblânziseră şi ei; nu mai erau atâtea certuri şi bătăi, învrăjbiri şi răzbunări ca atuncea.

Numai domnu Ghiţă Cârnelegea, cârciumarul, nu-şi prea nimerise socoteala, când îşi închipuise că dac'o să rămână oameni mai mulţi în sat o să-i meargă şi lui treburile mai bine. Oamenii nu prea aveau vreme; era mult de făcut, mult de curăţit, de desfundat şi de prefăcut, şi în zilele de lucru erau osteniţi, iar Duminica abia o apucau să mai odihnească.

Pilda are apoi iar mare trecere înaintea oamenilor şi mai ales după cei mai de frunte şi mai cuprinşi lesne se iă în totdeauna mulţimea. La început, dintre bărbaţi, puţini mai ascultau, dimineaţa, alături de Nichifor, sfânta Leturghie. Dar apoi azi unul, mâine altul — biserica începeă să se mai umple din Duminecă în Duminecă tot mai mult, şi mai că ajunsese vremea să fie rău văzuţi şi ruşinaţi acei cari lipseau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E lucrul naibii cu oamenii ăştia, mai zicea din când în când părintele Şerban, umflându-i-se în piept inima de părere de bine când se gândea cum ieşea acuma cu darurile în biserica plină de lume, ca un adevărat păstor în mijlocul turmei întregi adunate, — pe când înainte slujia în silă, cu inima îndoită, aproape numai pereţilor... E lucru naibii, ce uşor intră stricăciunea în ei, dar cum, de altă parte nu e aşa de greu nici să-i pui pe calea cea bună, numai să ştii cum să-i iei ..

Şi în mijlocul unei atât de întinse prefaceri şi înviorări, par'că şi domnul Nicolae Ionescu mai prinsese niţică inimă şi mai lăsase din „înaltul spirit reformator care pretindea o radicală prefacere a înseşi bazelor societăţii" — mulţămindu-se deocamdată cu cevă mai puţin înalt dar mai temeinic, căci fără îndoială mai temeinică e şi cea mai neînsemnată dintre faptele cu folos decât toate vorbele cele mai mari despre prefaceri pe de-antregul... Acest fel de judecată începuse acum a intră în capul „omului superior", şi deci până la reforma bazelor înseşi, se bucura că izbutise, chiar peste aşteptările sale, să deschiză şcolarilor săi porţile misterelor cultivării zarzavatului cum şi ale împletitului din paie şi papură a o mulţime de lucruri, mai folositoare până una-alta decât toate „principiile egalitare ale unei juste repartiţii economice", anume: pălării, coşuri, panere, ghiozdane, rogojini şi altele.

O mulţămire sufletească, mai mică fără îndoială

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât dacă ar fi asistat la însăşi „marea revoluţiune sau evoluţiune condusă de corifeii noilor curente" — dar totuşi îndestulătoare pentru a-i da un început de împlinire adevărată unor ambiţii mai modeste.

Mulţămirea sufletească, — mai mult chiar de cât mulţămirea mai deplină şi tot mai din belşug a nevoilor legate de ţărâna ce suntem şi în care o să ne întoarcem, eră aceea care dădea imboldul întregei acestei prefaceri minunate şi obşteşti. Intrecerea în bine, în muncă şi destoinicie,— cum spusese Nichifor atunci, — aceasta eră pana maşinăriei ce puneă în mişcare totul, ea făcuse să se deştepte şi făcea să se desfăşoare şi să înflorească viaţa asta nouă şi până acum adormită.

In mijlocul acestei reînvieri aşă de depline şi de strălucitoare, o singură pată, dar o pată întunecoasă şi urîtă, mai vedea Nichifor; aceasta să se mai şteargă, — buruenile acestea omeneşti să mai fie plivite, scoase din rădăcină şi aruncate departe de aci, — şi atunci, dar numai atunci, grădina avea să fie curată şi pe deplin îmbucurătoare ochilor şi inimii.

Tot la aceasta îi era gândul, de câte ori grija de ale gospodăriei, atât de întinse acum, îi dădea răgaz, şi nu odată, dela câmp, aruncă ochii pe drum în sus să vadă dacă nu vine flăcăul Niţă Marin Dinu să-i dea de ştire despre ceeace îi pusese în vedere şi îi legase de suflet.

— Au căzut, se vede, oamenii mei la bănuială

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi se feresc, îşi zicea Nichifor; dar orce slăbiciune până în cele din urmă tot biruie şi-şi răzbună asupra omului slab... Prada ascunsă face cu ochiul tâlharului, îi chiamă mereu, şi orcât s'ar păzi, tot o să se ducă odată, şi ducându-se îi vom încrucişa şi noi atunci căile lui...

*

Era târziu când Nichifor cel din urmă părăsi câmpul şi se îndreptă cu paşi măsuraţi spre casă.

De-acolo de unde dealurile încep să crească în zare, luna răsărise pe cer, întreagă, roşie, mare. Umbre lungi, întunecate, se întindeau în cuprinsul nedesluşit. Şi omul ce înainta încet alăturea de ele, părea şi el o umbră.

In poartă, moş Gheorghe îl întâmpină:

— Te întâlnişi cu Niţă?

Nichifor tresări.

— Nu ştiu ce-o fi având, că veni aci să 'ntrebe de tine gâfâind, — de i-am zis: Ce-i cu tine, băete, s'a 'ntâmplat ceva p'acasă? — N'a vrut să-mi spună nimic, —a luat-o prin fundul grădinii peste câmp, ziceă să te ajungă mai de grabă.

— Las'că ştiu eu ce e, taică, — grăi repede Nichifor; se întoarse şi într'o clipă pieri din ochii bătrânului mirat.

In capul uliţii numai iacă şi Niţă Marin Dinu, furişându-se grăbit, cu ochii în toate părţile.

— Ssst... îl întâmpină Nichifor abiă şoptind; îl văzuşi? a plecat? încătrău?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Flăcăul duse mâna la inimă, respirând grăbit.

— L'am văzut, — şopti înecându-se; pe sub suman... ducea ceva... ca o sapă... or târnăcop... A luat-o spre dealuri... pe cărarea dintre copaci... încolo...

— Bine... Du-te acasă. Binişor şi să nu uiţi: n'ai văzut şi nu ştii nimic...

Flăcăul ascultă ca de porunca unuia mai mare, ce se împlineşte fără nicio întrebare şi fără nicio tălmăcire.

— Îi face cu ochiul prada, îl chiamă, nu mai are răbdare, — îşi zise Nichifor strecurându-se în partea ce-i arătase flăcăul.

Cărarea asta o cunoştea Nichifor, cum pe degete cunoşteă, cu zelul lui de cercetător, toate împrejurimile; ducea în inima pădurii, printr'un loc de unde apoi ceva mai încolo se făceă un luminiş împresurat într'o parte de nişte bolovani mai cât nişte stânci; de aci, pe unde arareori se mai abăteă om, dealul se urcă dintr'odată pieziş spre miază-noapte.

Cu adurmecarea celui ce se cam pricepe să intre în sufletul altora, Nichifor îşi zise numaidecât că cu greu d'alde Oanţă şi Buturugă ar fi putut să aleagă prin împrejurimi un loc care să li se pară lor mai potrivit de ascunzătoare, decât ăsta. Printre atâţia bolovani răsturnaţi unul peste altul eră uşor să-ţi alegi şi să-ţi însemni în minte unul prin preajma căruia, or pe sub care, să vâri în bună păstrare ceeace vrei să ascunzi; sau pe sub

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreunul din copacii rari să sapi o groapă pe care anume numai tu s'o ştii, prin locul acesta neumblat şi unde cine ştie câtă vreme de aci nainte nimeni n'avea cum şi de ce să-şi facă încă de lucru...

O sapă, un târnăcop, poate vre-o cazmă, îşi ducea cu dânsul Buturugă... Firește. Acum totul era numai să fie pândit cu băgare de seamă până la locul anume al ascunzătorii; odată ştiut acesta, capcana era gata, şi de-aci încolo prinderea rămânea un joc de copil.

Atâta era acum de încredinţat Nichifor că acela şi nu altul trebuia să fie locul spre care se îndreptase Buturugă, încât nici n'o mai luă pe urma lui, ci găsi mai cu cale şi mai cuminte să facă un înconjur prin altă parte, pe unde copacii erau mai deşi, să urce coasta dealului şi de-acolo s'o ia binişor, fără mai mult zgomot decât ar fi făcut fâşâitul vântului printre frunze, până de-asupra luminişului şi a coastei stâncoase. De acolo, din umbră, avea o vedere întinsă peste toată această parte a pădurii şi nu puteă Buturugă să mai scape ochilor lui, — afară numai dacă credinţa nu-l înşelase pe Nichifor şi mişelul n'o luase în altă parte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIX.

Nichifor nu fusese însă singurul care prinsese urma lui Buturugă.

Abiă se făcuse Niţă Marin Dinu nevăzut şi abiă Nichifor se înfundase în pădure, dinspre cârciuma satului se arătă o umbră înaltă, luând de asemenea drumul într'acoace.

Moş Gheorghe erà încă la poartă, când umbra trecù pe dinaintea curţii lor. — „Oanţă!“ îşi şoptise el, şi un fior îi trecù prin tot trupul.

— Nu e lucru curat, mai adăogă el, când umbra se făcù nevăzută prin aceeaş parte pe unde o luase adiniaori şi Nichifor.

O clipă, moş Gheorghe stete la chibzuială cu sine însuşi s'o iă pe urma lor; făcù chiar câţivà paşi pe uliţă în sus până la cotitură, dar Nichifor nu se mai vedeà, iar Oanţă o luase tot înainte şi mergeà mai repede decât s'ar fi putut ţine moşul după el.

Să scoale pe Ştefan să-l trimită?... Poate nu făceà bine şi tăià peste cine ştie ce socoteală a lui Nichifor... Apoi erà acesta om destul ca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

ştie ce face şi dacă ar fi avut nevoie de vre-un ajutor, ar fi spus el.

De altfel, Oanţă se duceà acum întins spre coliba lui Buturugă, şi acolo nu se vedeà nimic, nici o lumină, şi nu păreà a fi nici o mişcare.

— N'are aface una cu alta, — îşi zise împăcându-şi gândul moş Gheorghe; — stăpânul îşi caută sluga, după obiceiu... Nichifor trebue să fie in altă parte cu Niţă ..

Şi se întoarse.

In vremea asta, Oanţă bătuse de geaba şi la uşa şi la fereastra colibei lui Buturugă.

— A plecat iar, ticălosul, — îşi zise încruntat.

Mai zgâlţâi odată cu furie uşa chemându-l răstit pe nume:

— Măi Buturugă!

Nici un răspuns, nici de astă dată.

— A plecat, repetă scrâşnind.

Şi caşi când acŭ l'ar fi văzut ieşind pe uşă şi plecând, fără o clipă de îndoială o luă întocmai pe urma pe care cu un sfert de ceas înainte, după spusa flăcăului Niţă Marin Dinu, apucase Buturugă.

*

Incet, încet, pe dibuite, Nichifor urcà, oprindu-se mai în fiecare clipă şi trăgând cu urechea. Niciun zgomot, — numai şoapta vântului printre crengile pletoase ce se îndoiau şi se înălţau fluturându-şi frunzele în bătaia lunii... Să-i fi luat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rău urma, cu adevărat? Să fi făcut greşit şi zadarnic drumul acesta?...

Ca un răspuns întocmai la această întrebare îi lovi deodată urechea un sgomot bine cunoscut, — acela pe care-l face hârleţul isbindu-se de pietricelele dela faţa gliei în care dă să pătrundă.

— Ăsta-i chiar omul meu, îşi zise Nichifor săltându-i inima de părere de bine că dăduse cu socoteala tocmai aşă cum trebuiă sa fie. — Şi tot aşă de încet şi cu băgare de seamă caşi până aci, îşi urmă drumul hotărît de mai nainte.

— Aci e tocmai bine, îşi zise ajungând chiar deasupra stâncilor, şi se opri în umbra nepătrunsă a unui fag uriaş, cu trunchiul plecat înainte dela rădăcină, apoi înălţându-şi coama stufoasă iar îndărăt.

Jos, nu departe de mormanul de bolovani, în lumina slabă a lunii, se vedeă umbra măruntă a lui Buturugă, sprijinit de sapă şi uitându-se cu nehotărîre împrejur.

— Ce-o fi aşteptând? Nu-şi mai aduce poate aminte locul,—îşi zise Nichifor în gând.

Buturugă prinse sapa în mâna dreaptă, mai lovi odată cu necaz în pământ cu ea, în vreme ce mâna stângă şi-o duse la ceafă cu gestul bine ştiut al omului în mare încurcătură.

— N'am isprăvit nimic... nu ştie, îşi zise Nichifor.

Dar totuşi nu se descurajă.

— Dacă a venit el să caute aci, — îşi urmă dânsul gândul, — nu se poate altfel decât că tot

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvania nr/mcm 1901-1932

p'aci trebue să fie ascunzătoarea. Şi dacă el nu ştie, ştie celălalt, ştie Oanţă, care mereu e neliniştit atunci când nu găseşte pe Buturugă în sat, şi-şi zice fără îndoială că mişelul umblă să afle ascunzătoarea şi să-şi facă singur partea din pradă... Oanţă trebuie dar ţinut în ochi; şi mâine-poimâine când dânsul va veni aci, atunci apoi fără doar şi poate vom află şi noi ăştialalţi ceeace vrem să ştim...

Mai că-i venià să plece acum, dacă nu l'ar fi ţinut pe loc aşà o mirare de a vedeà totuşi ce aveâ să mai facă Buturugă, — dar mai ales temerea că orce sgomot puteà să atragă băgarea de seamă a omului de jos. Erà cu adevărat aşà de aproape de el, şi se făcuse o aşà linişte şi tăcere împrejur, încât nu erà nicidecum cuminte ca să facă, fără trebuinţă, nici cea mai mică mişcare.

Acum Buturugă începù să numere copacii începând dela capătul bolovanilor în şir; aşà i se păreà cel puţin lui Nichifor, căci îi luase pe rând şi se oprià la fiecare câte puţin. La al şeaselea se oprì şi lovi iar cu hârleţul în pământ caşi când ar fi vrut să se încredinţeze dacă nu sunà a gol înăuntru.

Se învârti în jurul copacului, tot pipăind cu hârleţul pământul şi încercând a da la o parte iarba; apoi acelaş înconjur şi aceleaşi încercări făcù mai departe şi la alţii.

Nu găsià, — nu găsià ce căutà; nu găsià urmă de săpătură de curând, pământ bătucit înadins

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sau acoperit cu crengi, or cu bucăți de pământ luat cu iarbă cu tot din altă parte și potrivit peste săpătură... Nici unul din semnele acestea, cari lui i-ar fi putut trădă locul ascunzătoarei.

Se întoarse iar la bolovani, uitându-se lung. Scoase căciula din cap și-și trecù mâna prin păr cași când ar fi zis: — Cum o să steà cinevà să răscolească prin tot mormanul acesta?...

Deodată Nichifor, din nemișcat ce stà, încremeni cu totul. Dindărătul lui Buturugă o umbră se arătase, și acum se apropià încet furișându-se... O clipă încà, și fără veste un răcnet de groază tăià tăcerea adâncă a pădurii...

Răcnetul îl scosese Buturugă simțind ca din senin o mână apucându-i brațul pe la spate. Din ascunzătoarea lui, Nichifor îl vedeà cum tremură și vedeà în acelaș timp, în lumina lunii, sub umbra pălăriei largi, mustățile zbârlite și fălcile încleștate ale lui Oanță.

— Imi închipuiam eu, mișelule, ce tot umbli și ce tot cauți tu, — scrâșni el zg duind cu putere brațul ce țineà încleștat în degetele lui de fier... Ce vrei, mă?

Și îl învârti odată drept în fața lui, de-i căzù lui Buturugă și hârlețul și căciula din mână.

Ca revenit în fire prin această zguduitură, omul mărunțel și plin se înțepeni pe picioare în fața lui Oanță și ridică ochii obraznici la el.

— Ce mă sperii așa, de credeam că-i necuratul? se rățoi la dânsul; că de tine știi că nu mi-e frică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

— Nu ţi-e frică, ai?... şueră Oanţă printre fălcile încleştate: da' dacă ţi-oi pune mâinile în beregată şi când nu-i mai suflă te-oi agăţă colea de-un copac, — cine n'o să zică mâne că nu s'a spânzurat ticălosu de Buturugă Golanu?

— Cine? Toată lumea care ştie că numai Oanţă Conţiliu ar puteă aveă vre-un folos de-acolo ca să se spânzure Buturugă Golanu...

— Crezi că de frică, mă? aşa crezi? De milă, mă, numai de milă... mi-e milă de tine, mă ticăcălosule; da-ţi spun ce ţi-am mai spus: să bagi de seamă, să nu mă scoţi până p'acolo dintr'ale mele, că pe urmă nu-i mai fi aci să-ţi pară rău, atâta-ţi spun...

— De ce-ai ascuns banii de mine, de ce nu-mi dai ce-i al meu? — apucă Buturugă iar vorba, dârz.

— Mă, prostule, mă, — stai colea să-ţi spun, — grăi Oanţă mai potolit şi lăsându-se pe un bolovan, pe când Buturugă continua a sta în picioare. Cum crezi tu, mă, că aş putea eu să las atâta bănet pe mânile tale? Apoi asta ar fi caşi să mă dau cu mânile legate, să chem lumea şi să zic: uite, mă, banii ăluia, la mine sunt şi la Buturugă, vedeţi-i şi înţelegeţi acum... Tu nu ştii mă să umbli cu banul, — te dai de gol, te îmbeţi odată mai rău, şi gata-i pozna...

— De-aia ai desgropat banii de unde erau şi i-ai ascuns în altă parte?...

— De-aia, vezi bine. Nu-ţi dau ce-ţi trebue? N'ai de mâncat şi de băut destul? Nu te iau cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mine la schimbatul banilor în totdeauna şi nu vezi tu ce-mi opresc eu mie şi ce-ţi dau ţie?..

— De unde ştiu eu că nu vii în ascuns de mine să iei din bani?... Ce? nu era destul că erà la tine cheia dela lădiţa de fier?... Da' vreau să ştiu şi eu unde-i ascunsă, asta-i!

— D'apoi de ce să mai ştii atunci, dacă ş'aşà zici că te-ai împăcat să fie cheia la mine?... Or crezi că sunt şi eu ca prostu ăla de-a zis: dacă-i la mine cheia, las' să ducă ăla lada?...

— Nu ştiu eu... Când am adus-o amândoi aci, eram bun, să singur nu puteai s'o porţi... Când am îngropat-o colo, la rădăcina copacului ăluia, iar n'ai zis nimic decât: „Ştii ce, Buturugă, cheia nu putem s'o împărţim, trebue să rămână la mine, — dar iată unde-i lada şi numai amândoi împreună avem să umblăm la ea...“ Apoi aşà ţi-ai ţinut vorba? De ce să mă înşeli?

— Ce să te înşel, mă, ce să te înşel? Tu trebue să te mulţumeşti cu ce-ţi dau eu, mă. Tu eşti un prost, mă, ş'un beţiv, şi eu trebue să am grija ta să nu dai în gropi şi să nu mă târăşti şi pe mine, — mintea mea cea proastă că te-am găsit tocmai pe tine să te iau părtaş la treabă... Nu m'am gândit atunci; mi-am zis numai că mai bun de aşà cevà nu puteà să fie altul decât un tâmpit şi un îndobitocit ca tine... Nu m'am gândit că ce-mi venià întâiu la socoteală, tocmai aceea avea să fie mai pe urmă cusurul şi beleaua cea mai mare... S'o fi luat mai bine dracu de treabă!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Poţi acù să zici ce vrei, prinse vorba iar Buturugă, în vreme ce Oanţă se oprise plecând capul în pământ. Da' te ştiu eu bine, lasă, — faci aşà pe pocăitu ca să-mi îmoi mie firea, să mă încânţi şi să-mi ungi iar ochii cu nimica toată... Da' nu merge, — ţi-am mai spus că nu mai merge!

Cellalt ridică iar capul drept, şi privirea fulgerătoare ce aruncă asupra lui Buturugă îi dete dreptate acestuia. Numai când plecà ochii în jos, Oanţă puteà să facă pe zmeritul şi pocăitul; — cum ridică privirea, se vedeà prea bine că totul nu era decât minciună şi prefăcătorie; d n fundul ochilor acelora nu vorbeà suflet; era privirea aceea de fiară, din care niciodată nu se pot ceti decât două lucruri: or părerea unei nepăsări desăvârşite, stinsă sub clipiri leneşe, or lucirea sinistră, înfiorătoare, a poftei de pradă şi de sânge.

— Scurtă vorbă, — grăi el reluându-şi vorba aspră şi poruncitoare; dela ladă să-ţi iei gândul şi p'aci să nu te mai prind... Măcar că-ţi şi pierzi vremea .. Spune mai bine ce vrei? Ai isprăvit banii? Să-ţi mai dau... Dar un lucru să-ţi mai spun: Dacă bei, bea acasă. la-ţi rachiu cât vrei, închide-te şi bea până nu mai poţi, până-i vedeà lumea învârtindu-se cu tine... Dar nu mai bea între oameni, că nu pot să mă ţiu mereu de capul tău, şi singur nu te pot lăsà la cârciumă pentru lumea toată...

— Spune-mi măcar locul...

— Nu fii prost, mă, ce-o să ai de-acolo? Şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu mai căută degeaba... Am dus-o, mă, în altă parte...

Buturugă râse prostește.

— Hăhă! păi atunci de ce-ai fi venit aci după mine?.. Ş'apoi lasă, nu ştiu eu? E grea şi n'o poţi tu târî aşă departe... Tot p'aci trebue să fie...

— Măi, ascultă; dacă nu-ţi bagi minţile în cap, o pară chioară nu mai vezi dela mine... M'ai înţelesu-m'ai? Aide, ia mai bine astea ici, şi şterge-o..

Scoţând o pungă de piele din buzunar, Oanţă alese două piese de argint şi le întinse lui Buturugă.

Acesta se uită pieziş la ele.

— Mai pune una, — zise însfârşit, caşi deochiat la vederea banilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XX.

Nori grei se grămădeau împrejurul lunii ; numai în dreptul ei mai rămăsese un petec mai resfirat prin care abiă străbăteau razele tot mai stinse. Umbre mari treceau peste pădure, tot mai largi şi mai dese.

O izbucnire de vânt scutură deodată copacii împrejur şi în aceiaşi clipă întunericul se făcù desăvârşit.

— O să se deslănţuiască acù furtuna şi o să mă pot strecurà de aci fără teamă d'a fi simţit, — îşi zise Nichifor, numai pe jumătate mulţămit de ceeace putuse aflà.

De jos, câte o întorsătură a vântului îi mai aduceà numai frânturi de vorbe fără înţeles întreg.

O lumină vie se făcù deodată, şi la tremurarea ei de două clipe Nichifor zări pe Buturugă plecându-se să-şi ià căciula de jos, pe când Oanţă tot mai stà încă în faţa lui, cu mâinile în şolduri ca unul ce aşteaptă ca celalt să plece întâiu.

— Cum nu se gândeşte omul la toate şi cum cea mai mică nesocotinţă poate să te deà de gol, — trecù prin gândul lui Nichifor; acù de se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întâmplă să deă vre-unul din ei cu ochii încoace mă zărea şi s'ar fi isprăvit cu mine... Şi cât erà de uşor şi aproape de mintea omului c'o să se pornească numai decât fulgere...

Ploaia începù să răpăe pe frunze. — „Acù e vremea", îşi zise Nichifor şi se trase mai în sus în desiş.

Rămase aci nehotărît, să plece el întâiu, or să aştepte să se depărteze ceilalţi pe cari îi văzuse de-asemenea gata de plecare.

— Hai mă, odată, — auzì zorind glasul lui Oanţă.

Un alt fulger lumină întinderea. Dela adăpost acum, Nichifor văzù pe Buturugă, cu hârleţul subsoară, luând calea îndărăt pe unde venise, spre cărarea din inima pădurii. Oanţă tot mai stă încă pe loc.

Nichifor îl auzì murmurând printre dinţi ceva ca un blestem pe care-l trimeteà pe urma lui Buturugă.

— Mai rămâi tu, mai rămâi şi eu, — gândi Nichifor stând şi el locului.

Răpăiala dintâi se prefăcù acum într'o ploicică măruntă pe când fulgerile sclipeau tot mai din depărtare, cât abiă şi numai din când în când mai ajungeà până aci câte un uruit înăbuşit ca zgomotul unei căruţe trecând departe pe drum.

— Nu vreà să fi venit de geaba, îşi zise Nichifor, fireşte! aşà de aproape de comoară şi să n'o mai vază

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

odată, nici c'ar fi de închipuit; bun gând am avut să stau...

Dar ce-i asta?... Acù paşii se aud urcând pe coastă; crengile uscate pârâe din când în când sub greutatea lor şi a omului care nu se fereşte, crezându-se aci mai sigur decât în casa lui chiar...

Se apropie, vine spre dânsul...

Nu. S'a oprit mai jos, — Nichifor dă cu socoteala că trebuia să fie tocmai sub fagul uriaş îndărătul căruia se adăpostise dânsul adineaorea... Se cutremură la gândul că ar fi putut să se găsească acolo, faţă în faţă cu Oanţă. Nu că s'ar fi temut, numai între ei doi, — dar n'ar fi vrut pentru mare lucru ca aşă curând şi astfel să se hotărască între dânşii.

Din când în când, alăturea de fag, aproape de rădăcină, se zărea umbra capului lui Oanţă înălţându-se, — că altceva nu putea să fie negreaţa aceea, abia deosebită prin întuneric numai de nişte ochi negri ca ai lui Nichifor; şi apoi iar se lăsà în jos.

Erau mişcările unui om ce cu mare greutate tot ridică ceva de jos şi dă la o parte.

Apoi după vre-o zece ridicări şi coborîri de astea, capul nu se mai ivì multă vreme. In loc, Nichifor deosebi acum ceva ca scârţâitul unui capac de fier ruginit ce se ridică. Se aşteptase acù la asta cu atâta încredinţare, încât inima nici nu-i bătù mai repede la această descoperire.

Şi cu toate astea, erà cea mai însemnată, erà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cea cu adevărat hotărîtoare din câte făcuse până în ceasul acela. Numai acuma putea să zică cum că îi aveă însfârşit în mână pe ucigaşii lui Ene Surugiu.

Aci, va să zică, târîse Oanţă lădiţa de fier, ca s'o ascundă de încercările lacome ale lui Buturugă. O târîse în sus, cine ştie cu câtă greutate, dar tocmai pentru că lui Buturugă să nu-i dea în gând să o caute încoace, ci mai de grabă tot mai jos. Aci, la rădăcina fagului cu trunchiu plecat înainte, şi sub care numai decât începeau apoi bolovanii grămădiţi unii peste alţii şi ascunşi aci mai peste tot sub un înveliş de muşchiu des şi gros. Zece-doisprezece bolovani mari de aceştia daţi la oparte cu grijă, să nu se ia muşchiul de pe ei, — şi acolo era lădiţa, — acolo era dovada faptei înfiorătoare pe care un altul o ispăşia în locul celor ce tot se mai înfruptau încă din rodul ei sângeros...

Nichifor stete martor mut şi nemişcat până ce Oanţă încuiă lada la loc şi puse cu îngrijire bolovanii peste bolovani la fel cum fuseseră... Toată munca ţinuse vre-o jumătate de ceas, dar Nichifor ar fi stat acolo şi noaptea întreagă nemişcat, cu preţul celor se văzuse.

Ploaia urmă, cu opriri şi răsfirări scurte a norilor de pe cer, ş'apoi iar cu răpăeli înteţite.

Nichifor întinse urechea şi-şi adună toată băgarea de seamă să asculte şi să se încredinţeze dacă Oanţă plecase, or tot mai sta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Numai aci fireşte că n'o fi având de gând să doarmă, — îşi zise el cutremurându-se uşor la simţirea umezelei ce începea să-l pătrundă la piele.

Mai stete aşa, ca o jumătate de ceas; când zgomotul vântului şi al ploii se mai liniştea câte puţin, ascultă... Nu se mai auzia nimic. Totuşi, Nichifor nu socoti cuminte lucru să se coboare acum la ascunzătoare. Acolo era, o ştiă — şi atâta îi ajungeă deocamdată.

Se folosi de cea dintâiu înteţire mai zgomotoasă a furtunii, ca s'o ia binişor, cu acelaş înconjur ce făcuse şi la venire, printre copaci, spre drumul de ţară.

La marginea pădurii se mai opri odată. Încolo, departe, în colţul cela singuratic de sus, era ascunsă printre arbori căsuţa albă şi curată, în care acuma fără îndoială ea dormea somnul sufletelor curate, adânc şi liniştit chiar şi atunci când au fost cu cruzime chinuite.

Dormi, scump suflet, — dormi şi visează viitorul senin şi blând, răscumpărător a toate. Dormi, căci este, şi va mai fi încă, cine să vegheze, în locul tău, la reclădirea păcii tale sufleteşti până în adânc turburate de oameni haini şi cărora cu nimic nu le-ai greşit, nici tu nici ai tăi. Dormi, căci pornită e pe calea cea bună împlinirea răsplătirii, a îndreptării, a răscumpărării tuturor celor atâta vreme îndurate în chinuri şi lacrămi amare...

Prin ploaia măruntă, Nichifor o luă cu paşi grăbiţi spre casă. Uliţa era pustie şi întunecoasă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— numai câte un potolit lătrat de câine turbura din când în când pacea aceasta întinsă peste toate.

Când intră în curte, câinele îi sări înainte gudurându-se din tot trupul stufos şi chiăunând încet. In prag, pe prispă, îl aşteptă moş Gheorghe tot mai neliniştit, cu cât vremea trecea şi întunericul creştea, învăluind cine ştie ce taine în sânul lui.

— Tu eşti?

Intrebarea era de prisos. Dar îi venise la loc inima bătrânului şi trebuiă să zică ceva.

— Eu sunt, taică, — răspunse vioiu Nichifor scuturându-se de apă. Şi agăţând sumanul şi pălăria afară în tindă, intră în casă şi începù să se desbrace pe întuneric.

— Eu sunt, mai zise şoptind lui moş Gheorghe care intrase după dânsul în odae, — şi am făcut poate cea mai bună ispravă de doi ani încoace... Lasă, o să vezi dumneata nu peste mult... Noapte bună, acù.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvania tomurile 1901-1932

XXI.

Multă vreme Nichifor nu putù să închidă ochii, muncit de grija celor ce avea să facă acum.

Descoperirea ascunzătoarei nu era totul, — iată despre ce începea să-şi dea seama, la o judecare şi o cumpănire mai rece şi mai liniştită a lucrurilor.

Nesurprinşi cu martori chiar la faţa locului, tâlharii se puteau prea bine apără, — şi vina puteà astfel să cadă tot asupra lui Stan, care tot atât de bine puteà să fi ales, el, acea ascunzătoare; şi chiar surprinşi acolo la ea, — ceeace fireşte că nu era de loc uşor lucru, — tot mai aveau o scăpare: au dat peste ea din întâmplare, şi vina lor e numai că n'au spus...

Toate astea, toată această descoperire, numai aşà puteà să aibă vre-un preţ, dacă vre-unul din vinovaţi s'ar fi încurcat în apărare, ar fi spus altcevà sau mai mult decât ce erà tocmai de lipsă, ceeace erà tot una, — şi acesta nu puteà să fie decât Buturugă. Pentru asta, oamenii aceştia trebuiau despărţiţi, trebuiau învrăjbiţi... Da, dar cum?

Chiar faptul schimbării banilor de aur la ovreiul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nathan Strohball puteà să intre deplin în felul de apărare ce fără îndoială şi-ar fi ales aceşti oameni. Ovreiul, nici vorbă că n'aveà cum şi pentru ce să ştie cevà de omor; el — îşi închipuià Nichifor — erà mulţămit să câştige cât mai mult la schimb, bănuind, firește, isvorul necurat al banilor, dar nefiindu-i de nici un folos, ba chiar temându-se, ca de un lucru primejdios pentru el, de a aflà cevà mai de aproape asupra chiar a acestui isvor. Toate astea erau în firea lucrurilor şi a oamenilor.

Ce erà dar de făcut? O lumină, un gând bun de sus trebuià aci.

Nichifor nu se îndoià că aveà să-i vină; erà numai nerăbdător; dar neliniştit, în chiar sufletul lui, nu erà.

Îşi ziceà că poate totuşi prea se grăbise să plece din pădure, înainte de a căutà să se încredinţeze, în urma lui Oanţă, despre locul chiar unde se aflà lădiţa de fier, s'o vadă, or mai bine s'o pipăe şi el... Mai potrivit ceas pentru aceasta nici c'ar fi fost altul, decât chiar atunci după depărtarea lui Oanţă, — căci altădată mai puteà el fi tot aşà de încredinţat că n'aveà să se întâlnească poate, la un gând, împreună acolo?... Or cum, trebuià să se întoarcă cât de curând, chiar noaptea următoare, căci să mai aştepte până să mai plece iar Oanţă şi cu Buturugă din sat, cine ştie cât ar mai fi trebuit.

— Eu să merg înainte aşà, după mintea mea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ş'apoi Dumnezeu îmi va povăţui tot caşi până acuma paşii, îmi va arătă şi-mi va lumină calea până în capăt

Cu acest gând împăcat în sine, Nichifor adormi.

*

— Aşă voiu face, îşi zise el a doua zi seara, cam tot pe vremea aceea când se întâmplase, în ziua trecută, întreita întâlnire din pădure. — Să mă încredinţez întocmai şi fără greş de locul unde se află, şi cumcă cu adevărat se află, dovada tâlhăriei. Apoi, fără altă aşteptare, măcar şi cele aflate, cele câte ştiu, să le împărtăşesc judecătorului or procurorului dela oraş, să chibzuiască şi el, care e, fireşte, mai priceput în de-astea, dacă pe temeiul lor s'ar puteă începe ceva, şi dacă ar putea fi nădejde ca cu dibăcia lui să facă să iasă la iveală, şi dintr'atâta, vina şi mărturisirea.

Păţaniile, or mai bine temerile din noaptea trecută îl făcură însă de astădată mai prevăzător. Din fundul unei lăzi, unde-şi aruncase „armele" de cari nu mai credeă să mai aibă vre-odată nevoie, scoase revolverul, îl desfăcu, puse cartuşele la o parte, îl curăţi, apoi îl încercă să vadă dacă mai merge. Mergeă de minune, întâmplarea îl ferise de rugină. Vârî cartuşele la loc în armă şi o ascunse în brâu.

Moş Gheorghe n'aveă obiceiu să întrebe, el se ţineă de firea românului care se mulţămeşte mai mult cu ceeace poate vedeă şi-şi poate însemnă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el singur. De astădată însă par'că totuşi îi venià pe limbă o întrebare: — „Iar te duci?“ — când văzù pe Nichifor, cu pălăria trasă pe ochi, îndreptându-se spre portiţă.

Dar tot îşi ţinù întrebarea şi nu-i dete drumul. — „Lasă, îşi zisese în gând drept răspuns ce tot el singur îşi da întrebării; — ştie el ce face“.

Nori subţirei acoperiau şi de astădată cerul mai peste tot, dar nu mai plouà.

— Să ţină tot aşà până la răsăritul soarelui, e bine pentru fân, numai de n'ar mai ploua iar,— se gândi Nichifor în liniştea sufletească în care-l lăsà întreprinderea spre care pornise.

Ca de obiceiu, uliţa erà pustie, — iar lumini pe la case acù vara nici nu se mai aprindeau. Nichifor nu se grăbià. In marginea pădurii se oprì ca în totdeauna să se uite îndărăt şi împrejur, dacă cinevà nu-l pândià sau nu-l zărise din întâmplare.

Şi iar îi izbi mintea şi-i umplù inima gândul la colţul acela de pădure, depărtat şi singuratic, ce adăpostià două suflete în cari vorba lui, şi numai dânsa, aprinsese flacăra unei speranţe ce în toată clipa acum tremurà şi licăriè ea singură în noaptea chinului cumplit de până atuncea... Şi oare numai această flacără o aprinsese?...

Nu se grăbià Nichifor, — de ce să se grăbească? Noaptea erà încă întreagă înaintea lui, cinci ori şease ceasuri, — şi erà pace şi singurătate, amurg şi linişte pretutindeni...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

Liniște era, fireşte, căci doar nu erau să se deà de gol cu vre-un sgomot or vre-o mişcare nesocotită cei doi cari mai în fiecare zi, dela o vreme încoace, îşi cam făceau, spre seară, câte un ceas-două de lucru prin preajma rariştei de fag din jurul căsuţei lui Stan Oprea Ocnaşu... Liniște şi tăcere, căci orcât de ager ar fi fost auzul lui Nichifor, tot nu puteà să ajungă până la urechea lui şoapta ce, la vederea lui apropiindu-se şi trecând pe sub coastă, unul din cei doi, cel mai înalt, strecură la urechea celui mai mărunţel: — „Nu ţi-am spus?"...

Şi deodată cele două umbre se deslipiră una de alta, şi pe când una rămâneà locului, strâns adăpostită îndărătul copacului gros, cealaltă se pierdù într'un cerc larg în jos şi pe la spatele omului ce începuse să urce.

În locul unde nu de mult prinsese pe Buturugă la pândă, Nichifor se opri. O simţire ciudată, cevà ca o bănuială nedeslușită, il coprinse. Işi reamintià scena de atunci, — cum omul mărunţel şi grăsuliu o luase, ca unul ce nici habar n'ar fi avut, înspre pădure şi cum apoi el, Nichifor, la întoarcere se întâlnise ochi în ochi cu Oanţă. Şi-i răsunară iar în urechi vorbele batjocoritoare: „Noroc, logofete!"...

Oamenii aceştia îl zăriseră atunci intrând în casa lui Stan, — aceeaşi oameni cari îl surprinseseră şi mai de mult ieşind din prăvălia ovreiului. Fără îndoială că în mintea lor se făcuse o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

legătură între aceste două fapte şi crescuse tot mai mult bănuiala că el, Nichifor, umblă după adevăraţii ucigaşi ai lui Ene Surugiu, umblă să scape dela ocnă pe Stan Oprea Păduraru...

Eră un om primejdios, singurul om primejdios pentru dânşii, Nichifor Pădureanu... Iar de un om primejdios cauţi să te scapi, cu un preţ sau cu altul, — cu preţ de altă vărsare de sânge chiar, atunci când primejdia ce-ţi vine din partea lui îţi ameninţă însăşi viaţa ta...

Nichifor îşi pipăi brâul şi simţind arma acolo se lăudă de gândul ce avusese ca s'o ia cu dânsul.

Venind încoace, el nu avusese niciun scop, nici o ţintă anumită. N'aveă nici decum să turbure fără nicio trebuinţă somnul femeilor acestora. Venise adus numai de o pornire, de un dor ce ne dă brânci aşă uneori să mergem să mai zărim un colţ măcar dintr'o privelişte ce ne-a încântat odată sufletul şi are puterea să ni-l încânte iar, de câteori o revedem.

Acum însă, că eră aci, se întrebă de ce venise, şi dacă n'ar fi fost mai cu rânduială să-şi fi văzut de drumul lui, fără să mai piardă din vreme. Dete să se întoarcă, — dar simţirea de adineaori îl coprinse iar, şi iar par'că revedeă scena cu Buturugă ascuns îndărătul copacului. Cevă îl îndemnă într'acolo,—poate numai un gând aşă de a-şi da seama cum stătuse el atunci acolo la pândă şi ce fel îl descoperise dânsul...

Făcù câţiva paşi spre copac, şi de odată simţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

un fior străbătându-l din creştet până în tălpi... Ceva se mişcă şi acum îndărătul copacului...

Fiorul era numai urmarea surprinderei, a neaşteptării acestei ameninţări ce era pentru dânsul în mişcarea aceea, şi care îi sguduise fără veste, dintr'odată, băgarea de seamă şi pregătirea de împotrivire. Dar în clipa următoare încrederea în sine i se deşteptă întreagă, şi în bărbăţia-i viguroasă simţia chiar un fel de aspră plăcere de a puteă înfruntă o primejdie mare, o primejdie adevărată.

Trei paşi hotărîţi, — şi iată-l răsărind ca din pământ în faţa lui Buturugă înlemnit locului de spaimă.

Nici urmă de îndoială n'aveă Nichifor, că omul mititel sgulit acolo după copac nu puteă să fie altul decât Buturugă.

— Ne 'ntâlnirăm iar, cum văd, şi tot în locul acesta, grăi el rar şi ţinându-l din ochi. Odată însă treacă-meargă, dar de două ori e prea mult... Unde ţi-e tovarăşul... stăpânul?...

Buturugă nu răspunse, dar întoarse şi el capul odată în dreapta, apoi în stânga, caşi când şi-ar fi pus aceeaşi întrebare.

— Ţine-te, că viu! se auzi o voce şuerată dela spate.

In aceeaşi clipă Nichifor făcu doi paşi înainte, apoi se întoarse astfel ca să aibă pe amândoi cei doi oameni în faţa sa.

— Sai pe el! La gât mă, cum ţi-am spus...

De spaimă, Buturugă uitase lovitura, măcar că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oanță i-o deslușise în deajuns: apucă omul bine de încheietura cămeșii la gât, și-i apeși cât poți pumnul în beregată, uite-așă: — Și Oanță îl prinse de câtevă ori de mai îi ieșiseră omului ochii din cap. — „Să nu-ți pese că dă el cu pumnul or cu palma, că n'o să dea mult, ș'apoi acolo sunt și eu"...

Acolo era Oanță cu adevărat, dar numai învățătura putuse să i-o dea lui Buturugă, nu și curajul. Mișelul tremura din tot trupul și nu îndrăznia să facă un pas.

— Sai pe el! scrâșni încă odată Oanță, or te răpun întâiu pe tine...

Dar n'apucă Buturugă să facă o mișcare spre Nichifor, numai ce se rostogoli ca un buștean repezit de vale, încurcându-se tocmai la zece pași, în picioarele lui Oanță.

— Ho, mă! Ce-ai cu omu, mă? grăi acesta mai potolit, văzând cum se întorsese treaba.

Dar Buturugă, îndârjit acu, se ridică și arătând pumnul dete să se repează din nou spre Nichifor.

— Aține-te, că nu-l mai las! — strigă el, pe când Oanță scotea din sân o funie încolăcită, și o învârti în mâna dreaptă.

Era felul de „sinucidere" cu care înfricoșase pe Buturugă în pădure'și pe care îl pregătiă acum pentru Nichifor, veneticul fără rost și fără urmă cunoscută...

Nichifor se gândi că venise rândul revolverului. Cu doi, orcum, lupta nu era sigură, ș'apoi unul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din ei putea să aibă vre-un cuţit la dânsul. În furie, nu s'ar mai fi gândit poate.

Cu ochii mereu la Buturugă, care numai doi paşi făcuse mai repezi, iar acŭ se târă ca o pisică, scoase arma dela brâu, o îndreptă pe deasupra capetelor celor doi tâlhari şi trase.

Un trăznet de-ar fi căzut acŭ n'ar fi putut să aibă urmarea pe care o avŭ pocnitura aceasta neaşteptată, repetată prelung de ecoul pădurii.

— Fugi, că ne omoară, — atâta putŭ să îngâne Buturugă, şi în clipa următoare se şi făcŭ nevăzut.

Oanţă rămase locului ca împietrit în faţa acestei întorsături cu care încă şi mai puţin dânsul nu socotise. Ştia, ce-i drept, deşi mai mult din auzite, ce eră un revolver, cu şase or cu douăsprezece focuri, — dar ca un om din sat dela Scăeni să aibă o asemenea sculă, mai de grabă s'ar fi gândit la moarte.

— Am păţ't-o, — murmură dânsul lăsând funia din mână, dar totuşi ţinându-se dârz în faţa ameninţării la al cărei bun plac se simţia dat jertfă în clipa aceasta...

Văzând, totuşi, că Nichifor nu făceă nici o mişcare spre dânsul, şi că lăsase în jos arma, o luă încetinel în jos şi pieri şi el îndată pe urma lui Buturugă.

Nichifor rămase uitându-se neclintit în urma lor.

— Vezi, cum se întorc uneori lucrurile în lumea asta, — îşi zise el ridicând iar revolverul în dreptul ochilor; arma aceasta, era hotărîtă ca să-mi curme

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mie firul zilelor; şi iată acum, tocmai dimpotrivă că-mi scapă viaţa...

Făcu câţiva paşi în jos şi se împedică în funia scăpată de Oanţă. O ridică şi o puse în sân: — „O fi bună la ceva şi asta..."

Dar ce este sgomotul acesta de paşi grăbiţi pe cărare şi umbra care se apropie venind zorită în coace? Nu mai este o umbră de bărbat, este o umbră de femeie...

Nichifor se miră că nu se gândise numai decât la asta. In tot cuprinsul, doar la căsuţa lui Stan Păduraru să se fi auzit mai desluşit împuşcătura, — şi acum, fireşte, iată că Anica venia să vadă ce este.

— Aci, aci, grăi el cu glasul limpede, ca Anica să nu mai stea la îndoială.

Anica nu putea să grăiască de spaimă.

— Ce-a fost aci?... îngână ea sosind însfârşit şi ţinându-şi sânul stâng cu amândouă mânile.

— la mai nimica, — căută Nichifor s'o liniştească în chip glumeţ, — nişte dihori dau târcoale pe aci şi am tras după dânşii...

— Nişte dihori... dau eu, mi se pare, bine cu socoteala cari, — grăi fata tot încă speriată. Au fost ei, spune drept, nu-i aşa?

Nichifor tăcu.

— Au fost ei, — am înţeles... Veniau poate să ne omoare pe noi. Da' de ce, Doamne? ce le mai stricăm noi acuma?... Ce le mai stăm în cale?...

— Ceeace spui aci, Anico, e un lucru negândit,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o sperietură dintre acelea ce în miez de noapte ni se pare nu se poate mai de crezut, mai aproape de mintea omului, — dar de care apoi râdem ca de-o copilărie când ne deşteptăm dimineaţa... Nu cu dumneavoastră, fireşte, mai pot aveă cevă oamenii ăştia... Dar au cu mine...

— Cu dumneata...

„E tot atâta", — eră să adaoge Anica, dar se opri.

— Da, cu mine. Au mirosit că le-am luat urma şi caut să-i strâng de aproape... Şi dau şi ei să se apere, — de, ce poate fi mai firesc?...

„Între mine şi între ei, vezi, — urmă Nichifor luând pe nesimţite mâna Anichii, — este pornită fără iertare lupta pe viaţă şi pe moarte... Îi răpun, sau mă răpun... Şi iată că trebue să mă grăbesc să le iau înainte, căci altfel văzuşi că din partea lor ei nu prea stau mult pe gânduri, şi nici nu-şi ţin mânile în sân...

O întrebare însă, — o întrebare fricoasă şi duioasă tot de odată, — mai umblă acum prin mintea Anichii... Îl pândiseră şi săriseră asupra lui aci, — tocmai aci... De ce tocmai aci? Ce-l adusese pe Nichifor aci... tocmai aci?...

Ar fi întrebat, şi nu cutează... O! n'ar fi cutezat pentru toată lumea... Să afle el, că dânsa poate să creadă... Şi dacă nu era aşa? dacă Nichifor ar fi râs de ea ca de un copil şi i-ar fi răspuns: „Uite ce căutam: mă duceam încolo" or „veneam de dincolo"... Ar fi intrat în pământ de ruşine...

Dar tăcerea fetei şi plecarea ochilor în pământ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi grăiă şi lui Nichifor, şi-i tălmăcia aşă de lămurit tocmai aceea la ce se gândia dânsa... Da, ea trebuia să se întrebe acum: dar cum se întâmplase Nichifor tocmai aci, la ceasul acesta, rătăcitor prin preajma casei noastre?...

Intr'o pornire pătimaşă, o cuprinse cu braţul stâng, pe când în dreapta îi ţinea mereu strânsă mâna — „Da, aşă e întocmai cum gândeşti acum, — da, venisem încoace adus de dorul şi de dragostea pentru tine, pentru sufletul tău mândru şi curat, pentru lumina dulce a ochilor cari m'au fermecat şi m'au robit de-atunci şi pentru totdeauna"...

Încet fata se desfăcu din braţele lui Nichifor. Faţa-i era albă ca varul şi buzele îi tremurau când şopti, cu glasul abia înţânat:

— Lasă... lasă... Nu sunt eu pentru dumneata...

— Dar o să fii, — luminoasă arătare în drumul vieţii mele, — o să fii, repetă tânărul cu înflăcărare, pe când Anica se depărtă, ca în vis, spre căsuţa albă ascunsă între copacii din colţul de pădure.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXII.

— Acuma are să fie lucrul naibii, — zise părintele Şerban când Nichifor îi destăinui cele ce descoperise, cum şi hotărirea lui de a da lucrurile fără altă întârziere, în sama şi pe mâna procurorului; — apoi fireşte că o să mă duc şi eu la oraş, poate o să fie nevoe să mă cheme, să mă întrebe şi pe mine de câte ştiu... Ba mai e vorbă! negreşit că o să fie nevoe.

Nichifor părù cam îngrijat. Părintele îl înţelese.

— Te temi să nu fie prea bătător la ochi pentru äia. Apoi tocmai din potrivă: mai curând ar fi dacă te-ai duce singur... Aşă o să spunem că vii cu mine să-mi arăţi de unde să iau şi eu unele dintr'acelea ce ´ai dumneata la gospodăria dumitale... O să-i tălmăcesc eu aşă preotesii mele ca să mai audă ş'o vecină, — ş'apoi las dacă peste un ceas n'o fi plin satul...

Cu adevărat, când Nichifor porni dis de dimineată cu căruţa cu părintele Şerban, mai toţi din sat ştiau că părintele aveà de gând să încerce şi el cu uneltele alea nouă de scos untul din lapte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi că plecă, povăţuit de Nichifor, să-şi aducă de probă, dela oraş.

La han, Nichifor abiă voi să îmbuce ceva; îi era de grabă să deà ochi cu procurorul. Tâmplele-i ardeau şi inima îi svâcneà cu neastâmpăr: ceasul hotărîtor erà aci.

— Sfinţia ta, părinte, rămâi aci; aşà cred că peste un ceas-două am să viu să te chem, cum bine te-ai gândit, pentru mai aproape desluşire şi mărturie...

*

A trecut un ceas, au trecut două, au trecut şi trei, — Nichifor nu mai veneà.

— Da' mult îl mai descoase, — îşi zise în gând părintele Şerban. — Şi, sătul de-atâta aşteptare, porni în calea pe care-l aşteptà să se întoarcă.

Şi cum mergeà aşà, fără să se grăbească, de-alungul pieţii deodată un glas cunoscut îi izbi urechea... Erà chiar glasul lui Nichifor şi s'auzeà venind din prăvălia pe lângă care părintele chiar trecù.

— Nu vrei de bunăvoe? Îi vrea atunci altfel! — ziceà Nichifor îndârjit.

Şi cum părintele se întoarse, se găsì faţă în faţă cu el.

Indărătul geamului dela uşa prăvăliei, deasupra tăbliţei de tinichea cu numele tras ca cu degetul: *Nathan Strohball*, se arătară ochii bulbucaţi, enormi sub sticlele ochelarilor deasupra nasului coroiat, şi faţa întreagă împresurată în părul stufos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvania nr/mcm 1901-1932

în nerânduială păreà a zice, într'un rânjet plin de dispreţ şi de ironie: „Cum eşti tu aşà un goi prost să crezi că mă sperii pe mine"...

Nichifor era galben de mânie, tremurà, — şi la întrebarea din ochi a părintelui făcù numai un semn că are să-i desluşească îndată toate, apoi porni alături cu dânsul spre han.

— Teamă-mi este că totuşi ne-am pripit, şi mai mult am strâmbat lucrurile în loc să le punem pe calea cea bună, — grăi Nichifor adânc mâhnit în sufletul său, când se aşeză la cea mai deaproape masă a birtului, pustiu la ceasul acesta, în faţa părintelui Şerban.

Văzându-l aşà abătut, părintele nici nu-i mai zise vre-o vorbă, ci urmă numai a se uità întrebător la dânsul.

„— Un ceas, poate şi mai bine, am aşteptat până să mă cheme domnu procuror, după scrisorica pe care i-am trimes-o înăuntru cu un aprod, şi pe care scriam: „Cu privire la un omor cu tâlhărie săvârşit acù patru ani la Scăeni, un om din sat doreşte să vorbească domnului procuror".

„Când am intrat, domnu procuror întâiu nici n'a ridicat ochii la mine. Stăteà plecat peste nişte hârtii pe cari le răsfoià şi le cerceta cu multă băgare de seamă. Am aşteptat aşà încă un ceas în picioare, până să-şi arate spre mine faţa smeadă, cu puţintică mustaţă neagră; ochii nu-i puteam vedeà de sub ochelarii negri, aşa că nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu știam bine, se uită la mine, or la ceasul din părete.

„Într'un noroc, începui, — și el mă lăsă să vorbesc până în capăt, neclintit, par'că fără să clipească. I-am spus tot: bănuiala dintru început a oamenilor, cum i-am auzit pe ăia vorbind în moara părăsită, cum i-am zărit schimbând bani de aur la ovreiul din piață, cum i-am pândit la ascunzătoarea banilor, — tot. Când am isprăvit, nu știu cum, mi s'a părut și mie că spusesem prea puțin; cum îmi făcusem eu înainte în mintea mea povestirea par'că era mai altfel, așă de te-ar fi încredințat mai limpede ca lumina soarelui... Dar acu, nu știu, poate unde procuroru aștepta înainte caşi când ar fi zis: „atâta tot?"... începui s'o mai iau de pe ici de pe colo unde-mi păreă că poate n'am lămurit-o bine.

„Domnu procuror îmi tăiă vorba.

„— Bine, astea le-ai mai spus, — zice. — Dar uite, eu tocmai citii încă odată tot procesul ăsta cu omorul din Scăeni, — îl știu altfel bine, că eu eram procuror și atunci, — și văd, din contra, că vinovăția lui Stan Oprea Păduraru e nu se poate mai bine dovedită și stabilită, nu numai după presumpțiuni, dar și cu martori, cu tot; lipsește, ce e drept, mărturisirea vinovatului, dar dacă s'ar osândi numai cei cari mărturisesc...

„Par'că m'ar fi lovit cu ceva în cap. — „Dar, zic eu începând să-mi tremure glasul, tot ceeace vă spusei eu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„— Ei, dragu meu, — zice, — dac' ar fi să ascultăm noi de tot felul de istorii de astea, apoi tot cu procesele vechi ar trebui să ne facem de lucru şi niciodată n'am mai ajunge la cele noi... Ştii d-ta câte reclamaţii şi tot felul de destăinuiri de astea primesc eu?... Vrei să-ţi arăt aci câteva teancuri, şi iscălite şi neiscălite?... Dacă ai stă să-i crezi pe ăi de stau la ocnă sau la puşcărie, apoi tot al doilea e nevinovat, — iar dacă ai stă să te iei după ai lor, neveste, copii, rude, apoi niciunul n'ar fi cu dreptate să-şi sufere pedeapsa... Eu te-am ascultat pe d-ta, cum văzuşi, cu toată băgarea de seamă, dar crede-mă, mă pricep eu la de-astea, ceeace spui d-ta e o poveste...

„Imi venià să sar în sus.

„— Nu vreau să zic că nu eşti de bună credinţă,' se grăbi el să mă mulcomească, — dar aşà ni se pare, când ne-am pus în gând să ne apărăm, să ne scăpăm, o rudă, un prieten... Ce vorbesc oamenii, n'are aface, ei vorbesc în totdeauna de toate şi în toate felurile; ce ai auzit d-ta în moara părăsită cine ştie ce altă ceartă şi poate chiar între alţi oameni, o fi fost; că ai văzut pe doi inşi schimbând bani de aur, şi asta poate să fi fost numai o părere, ş'apoi lucrul nu dovedeşte încă nimic, — bani de aur poate avea orcine; în pădure zici că i-ai pândit... nici asta nu pare a arătà mare lucru; spui că era noapte... Ai văzut chiar lada de fier de care vorbeşti; ai pus mâna pe ea, ai pipăit-o?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nu puteam să mint. — Nu, zic, ce e dreptul nici n'am văzut-o nici n'am pipăit-o... Dar...

„— Apoi vezi! îmi tăia el vorba plin de bucurie de par'că ar fi fost pricina lui chiar... Apoi vezi!.. Du-te acasă, omule, şi vezi-ţi de treabă dacă n'ai altceva de spus; pe basme de astea n'o să mişti dumneata toată judecata din ţâţâni... Uite ici, — şi bătu cu mâna în teancul de hârtii, — aicea e procesul încheiat în toată regula şi după toată deplina dreptate... Aicea nu mai e nimic de zis... Cel mult poate, — asta o zicea ca chip de mângâere — dacă osânditul se poartă bine, să cerem o reducere de pedeapsă... Apoi: „— Aprod, ia vezi mai e cineva?..."

„Se învârtea casa cu mine.. Nici nu ştiu cum am eşit în stradă.

„Ce-i de făcut acu?... Ca omul care — cum zice ăla — în desnădejde se agaţă şi de un pai, îmi zic: hai la ovreiul, poate să-l înduplec pe dânsul să spue ce ştie... De unde! Dacă nu eram cu mintea înfierbântată, nici nu mă duceam, fireşte. Cum o să scoţi ceva dela ăla, care tăinuind are dobândă, iar spunând poate să intre la răspundere ca părtaş... Eră curată nebunie, văd acu"...

— Ce-i de făcut? întrebă gânditor şi părintele Şerban, după ce ascultă povestirea până în capăt.

„Eu zic, urmă el după o tăcere, că procuroru ăsta şi de-aia nu vrea să ştie fiindcă, singur a spus, tot el a fost care a scos vinovat pe bietul Stan Oprea şi a cerut asupra lui osânda... Cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să vie el acù să se deà singur de minciună? Mai bine să steà ăllalt acolo la ocnă, vinovat-nevinovat...

— Eu nu cred, grăi Nichifor mai potolit, că poate fi om care ştiind pe unul suferind pedeapsă nevinovat, să nu-i pese, — afară doar de cel care, descoperindu-se adevărul, ar trebui să-i ià locul: socot că p ate a apăsat în cumpăna credinţei lui cevà şi ceeace spui Sfinţia ta, dar cu adevărat el îl crede vinovat şi acù pe Stan Oprea...

— Oare totuşi ce-ar fi să mergem mai sus, zise iar părintele Şerban urmându-şi gândul lui.

Dar Nichifor dete din cap.

— Sunt mai păţit acù, mai bogat c'o învăţătură, — răspunse. Când îţi pui în gând un lucru aşà de greu ca sfărâmarea unei judecăţi, trebue să porneşti la iureşul hotăritor altfel înarmat... Mai bine s'o lăsăm acù într'atâta şi să vedem apoi cum am puteà s'o luăm mai altfel...

— Ei, lucrul naibii, — voi să mai zică părintele Şerban. — Dar i se părù prea puţin faţă cu greutatea împrejurării şi se mulţămi să deà din cap, cu adevărat şi mult mâhnit şi dânsul de această neaşteptată neisbândă.

*

Acasă, Nichifor împărtăşì şi lui moş Gheorghe încercarea pentru care se dusese la oraş şi cum, peste orce aşteptare, ea dăduse greş.

Bătrânul ascultase, din ce în ce mai întunecat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi, după ce Nichifor isprăvi, se ridică de pe scaun şi grăi amărît:

— Vezi, nu ţi-am spus eu şi altădată, şi în totdeauna: nu e om ca noi ciocoiu, nu simte cu noi dimpreună, nu înţelege ce ne doare pe noi şi nu-i pasă; par'că-i de pe altă lume... Să fi spus orcăruia dintre noi: iată şi iată cum, — care n'ar fi plecat urechea şi n'ar fi zis: ia să vedem, omu ăsta poate că ştie ce spune; poate că e unu care cu adevărat tânjeşte la ocnă pe sfânta dreptate; să cercetăm, şi de-i aşă să nu-l lăsăm, că-i unul de ai noştri, om ca şi noi săracu, şi el, şi e păcat şi jale să se lase una ca aceasta .. Da' ce! Ăla par'că te socoate pe tine om ca şi dânsu?... Ţi-ai găsit! ia un ţărănoi acolo... Mai rău ca o vită, că vita te ţine parale... Ăsta-ţi-i ciocoiul...

— Nu zice aşă, Moş Gheorghe, taică, — îl luă blând Nichifor, — nu zice aşă: Om caşi noi e ciocoiul, cum îi zici dumneata, cu patimile, cu slăbiciunile, şi cu însuşirile lui frumoase şi bune; nu aşă se deosibeşte omul, după haină or după îndeletnicire; sunt răi şi buni ş'acolo, sunt buni şi răi ş'aici... Vorba trebue să ne fie numai de o apropiere tot mai strânsă între toţi cei buni, spre ţinerea la o parte, or după putinţă spre îndreptarea tuturor celor răi... Ş'apoi lasă, că dacă nu ne-a ascultat bine şi nu ne-a înţeles acù „ciocoiu" ăsta, o să ne înţeleagă altădată, când'om şti şi noi să-i vorbim mai desluşit, — or dacă nu ne-o înţelege ăsta, ne-o înţelege altu, — că sfânta drep-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tate îi păzește și-i însuflețește pe toți cei buni, și cei buni sunt cei mulți, pururea și pretutindeni, și tot a lor, și numai a lor, e isbânda cea din urmă...

Moș Gheorghe dete din cap și nu mai zise nimic. Vorba era frumoasă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXIII.

— Tot aşă trebue să fac, cât ei singuri să se dea de gol, — şi asta numai aşă se poate, dac'o intră o vrajbă de moarte între dânşii, — îşi zise Nichifor drept încheiere a gândurilor ce-l munciseră toată ziua aceea şi ziua următoare.

Şi când zicea aşă, în gândul lui se şi înfiripase un început de punere la cale, în care avea să-şi pună acuma o nouă nădejde de isbândă.

Spre seară, îşi făcu de lucru prin preajma casei lui Marin Dinu. Flăcăul Niţă era prin curte. Îi făcu semn să vie.

— Te-am cunoscut şi până acu, — îi zise punându-i mâna pe umăr şi uitându-se drept în ochii lui limpezi şi credincioşi, — te-am cunoscut ca pe unul în care poate să-şi pună cineva toată încrederea, când e vorba de ţinerea cuvântului dat. A venit însă vremea acum să-ţi încredinţez o taină încă şi mai mare decât cele de până acum. Pe tine te-am ales iarăşi, pe care te-am încercat. Făgăduieşte-mi dar şi acum că tot ce-i vedea şi ce ţi-oi zice eu să faci, n'ai să destăinueşti nimănui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până când ţi-oi spune eu că iată a venit vremea să se dea pe faţă toate..

— Nici ars în foc, — jură Niţă, — şi ochii lui grăiau încă şi mai mult decât vorbele, despre această hotărîre.

— Bine, — urmă Nichifor. Du-te dar acum acasă şi spune că o să ai puţintică treabă într'un loc. Apoi întoarce-te şi vino după mine.

Plecă încet înainte; la marginea pădurii îl ajunse şi Niţă.

Fără nici o vorbă, Nichifor îşi urmă drumul tot făr'a se grăbi, ca omul care coace bine în minte lucrul ce are de gând să făptuiască. Alături, niţel mai în urmă, flăcăul îl însoţiă pas cu pas. rămânând în urmă numai pe unde poteca se strâmtă.

Acum poteca rămase în urmă, şi cei doi oameni înaintau printre copaci.

Când se desfăcu luminişul în fundul căruia luna ce abiă răsăria, puţin ştirbită, aruncă luciri albe pe pietrile grămădite acolo unde dealul se urcă dintr'odată pieziş spre miazănoapte, Niţă îşi zise că nu mai fusese niciodată aicea. Dar nici cu mirare, nici cu nerăbdare, aşteptă să vadă pentru ce veniseră în locul acesta. Se sileă numai să-şi strângă toată băgarea de seamă, ca să înţeleagă bine atunci când Nichifor aveă să-i vorbească şi să-i desluşească de ce anume îl adusese aci şi ce treabă hotărîse să-i încredinţeze.

— Vino tot după mine, îi spuse deocamdată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nichifor, — şi începù acum să urce coasta dealului de-a curmezişul.

Când ajunse de-asupra mormanului de bolovani dela rădăcina fagului ce-şi întindeà întâiu tulpina înainte apoi şi-o încovoià cu tot frunzişul stufos îndărăt, Nichifor se oprì. Stete câtva uitându-se la bolovanii acoperiţi aci mai peste tot de muşchiu, şi chibzuind. Apoi se plecă şi încet, cu băgare de seamă, ridică unul din bolovani şi-l puse la o parte.

— E ceva ascuns aci, — îşi zise Niţă; dar urmă a privì mai departe în tăcere.

Acum Nichifor mai ridică un bolovan, şi tot aşà vre-o zece, aşezându-i mereu alături caşi când ar fi vroit să-şi însemneze, ca să nu uite, pe care cum îl scosese pe rând... In sfârşit se întoarse către Niţă.

— Acum ţi-a venit rândul ca să-mi ajuţi, — îi zise făcându-i semn să se apropie.

Niţă se uità în fundul groapei ce se făcuse în locul bolovanilor.

— Vezi ceva? îl întrebă Nichifor cu o mulţămire de sine ce s'ar fi putut tălmăci şi astfel: bine ştiam eu doar!

— Văd ceva ce par'că ar fi aşà ca o ladă, — răspunse flăcăul.

— Ei vezi, lada asta e vorba să-mi ajuţi acù s'o scoatem de-acolea şi s'o strămutăm în altă parte...

Niţă se uità la ladă şi la Nichifor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

— Că'z doar nu e cu mult mai mare decât unul din bolovanii ăia, — îi venea să zică

— Pleacă-te şi încearcă niţel s'o scoţi, îi zise Nichifor ghicindu-i gândul.

Flăcăul se lăsă jos, întinse mâna, apucă lada de un belciug şi dete s'o ridice.

— Par'că e înţepenită or e pironită aci, îngână zmucind încă odată în zadar. Lada nici nu se mişcă din loc.

— Nu mai încercă, că n'o să poţi singur, zise Nichifor. Stăi mai bine să-ţi ajut şi eu.

Amândoi, apucând de o ureche şi de alta a lăzii de fier, şi abiă izbutiră să o aducă deasupra.

— Tare om Oanţă ăsta, — murmură Nichifor printre dinţi, încercând acum să târască lada pe jos el singur.

— Par'că e toată numai fier, zise Niţă sărind să-i ajute.

— Mai grea şi decât fierul, îl îndreptă Nichifor zâmbind.

Niţă nu înţelese; pentru dânsul, ceva mai greu decât fierul nici că se puteă închipui pe lumea asta. Dar nu eră vreme acu de deslușit lucruri de astea.

Dete să pună mâna şi el.

— Stăi, îi zise Nichifor lăsând lada şi ridicându-se. Mai avem ceva de lucru aci.

Şi tot pe cum îi scosese, începu a aşeză bolovanii la loc.

Nu se mai potriveau însă la fel; un bolovan

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căzù în locul unde stătuse lădiţa, şi ceilalţi se năruiră după el.

Nichifor se gândi o clipă să reînceapă lucrul, dar apoi se lovì cu palma peste frunte.

— Ba că e chiar mai bine aşă, — îşi zise; — parc că tot altul le face mai potrivit decât noi; fireşte că bănuiala trebue să-i vie dela cea dintâiu aruncătură de ochi...

Făcù semn lui Niţă şi amândoi ridicară lada de jos.

— Încătrău acum? întrebă flăcăul.

— După mine, — răspunse Nichifor şi o luă înainte tot de-a curmezişul pe deal în sus.

Făcură aşă poate vre-o sută de paşi, până ce Nichifor se opri.

Într'un loc, ploile de primăvară cum se porniseră pe povârnişul acela, săpaseră într'o parte rădăcinele câtorvă copaci bătrâni, de ieşiseră pe alocurea la iveală şi atârnau ca nişte ciucuri. Cei doi oameni lăsară lada sprijinită de un trunchiu şi Nichifor încercă cu o creangă sub rădăcina unui copac; surpătura eră adâncă. — „Numai bună de ascunzătoare", hotărî el, — şi cu ajutorul lui Niţă înfundară acolo lada cât putură mai adânc.

Nichifor se gândi să astupe locul cu pământul lutos dus de ape şi grămădit ceva mai jos, — dar ridicându-se şi uitându-se la copacii cu rădăcinile pe jumătate atârnând: — „Par'că ş'aci tot mai bine e aşa, zise. Cui să-i dea prin gând măcar că poate fi ceva ascuns aci?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, urmă întorcându-se spre Niţă, — noi am isprăvit treaba aci... Nu-ţi prea dă 'n gând ce să fie asta?... Nu-i nimic. Curând o să ţi se tălmăcească toate, şi ţie şi tuturora... Numai, încă odată, ne-am înţeles: nimica până atunci tu nu ştii...

Niţă Marin Dinu făcu un semn caşi când mai că l'ar fi supărat stăruinţa cu care Nichifor tot îi mai legă de suflet un lucru ca acesta. — Apoi, tot în tăcere, amândoi se întoarseră, fiecare la casa lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXIV.

— Nu-i nimic, dă-i să beă. răspund eu şi astăzi, — zise Nichifor încet către cârciumarul Cârnelegea când acesta se şi suflecase să răspundă cu muşchii braţelor la chemările obraznice ale lui Buturugă care, beat pe jumătate, tocmaï acù prinsese mai straşnic chef şi poftă de băutură.

— Dacă răspunzi tot dumneata e altcevă, îngădui cârciumarul îmblânzit. Ia vezi, Năică, dincolo.

Şi pe când Nichifor ieşiă pe din dos, băiatul Năică intră alături în cârciumă, unde Buturugă făcea un tărăboiu ca acela.

— Aide mă, ce, când nu ţi-am plătit? Adu mă 'ncoa şi n'ai grije! Are balta peşti, mă prostule!

„Uite-uite, — schimbă apoi vorba aruncând o uitătură împăenjenită spre fereastră,— uite şi soţu... Noroc, soaţe, — noroc... stă... pâne...

Dar Oanţă se arătase numai o clipă la fereastra cârciumii; atâta cât să mai audă pe Buturugă strigând iar din toate puterile şi par'că anume ca să-l audă el:

— N'auzi tu, mă prostule, ce-ţi spun eu, mă 'nţelegi? Are balta peşti, mă prostule, mă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fără a clipi măcar la porecla din care nu-l mai scotea, băiatu Năică, un filosof şi el în felul lui când era vorba de oameni la beţie, puse frumuşel înaintea lui Buturugă sticla plină şi luă pe cea goală săltând-o din dreapta la stânga.

— Aşa, mă băete, mă, mormăi Buturugă mai mulcomit, dar repetând ca tâmpitul mereu acecaşi vorbă odată apucată: — ţi-am spus mă, că are balta peşti, mă...

Oanţă însă îşi urmă drumul plin de îngrijorare.

Nu era lucru curat, de câtevă zile, cu Buturugă. Când îl văzuse beat mort a doua şi a treia zi după ce-l potolise cu cele două piese de argint, Oanţă îşi zisese: „Şi-a băut banii, — de-acù pot să am iar odihnă“.. Dar a treia şi a patra zi Buturugă dup'amiazi tot la cârciumă şi seara iar trăznit, — par'că şi mai rău încă decât zilele trecute.

De unde bani? că pe Ghiţă îl ştiă: nu i-ar fi dat pe datorie un ciocan de rachiu să-l fi văzut lungit.

A cincea, a şeasea zi, şi mai departe, tot aşă. Asta nu mai putea merge fără o tălmăcire.

— Ce să te întreb eu, domnule Ghiţă, — îi zisese în cele din urmă Oanţă cârciumarului, — văd că ăsta de-o săptămână într'o beţie o duce... Îţi plăteşte?

— Fireşte că-mi plăteşte, — răspunsese domnu Ghiţă mirat de-aşà întrebare; dar Nichifor îi zisese:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„nu mai spune la alţii", — şi el ştiă cum se cade să umble cu muşteriii.

Atunci Oanţă îl luase la o parte pe Buturugă:

— la 'scultă, mă mişelule, văd că te 'mbeţi acu în toate zilele... N'ai mai isprăvit paralele?

— Am isprăvit, n'am isprăvit, treaba mea, răspunsese Buturugă, dârz la beţie.

N'aveă el aşă cap să şi-l bată cu întrebarea cum se făcea de Ghiţă începuse să-i dea, şi-i tot da, pe aşteptare. Intâiu încercase ca omul la un noroc; apoi, văzând că s'a prins, îi dete înainte tot aşă, ba încă ajungeă din zi în zi mai obraznic; — „dacă mi-ai dat, să-mi mai dai", — asta erà judecata lui, şi dacă domnu Ghiţă îi da, apoi era bine, — mai departe nu se gândià, — puţin îi păsà în colo de toată lumea, şi chiar de Oanţă.

Lui Oanţă însă, văzând aşâ, îi intrase cu încetul în gând o bănuială care-l cutremurà de furie înecată de câte ori îşi ziceà că se puteà prea bine să fie întemeiată, şi tot mai des îşi ziceà. Şi tot bănuiala asta erà care-i purtà paşii şi acum, — drept la ascunzătoarea banilor lui Ene Surugiu.

Nichifor, care nu-l pierduse din ochi de loc, se uità acum din ograda cârciumii, lung în urma lui, zicându-şi:

— Du-te, du-te... La întoarcere te aşteptăm aci cu toţii...

Se duceà Oanţă, tot mai încredinţat că altfel nu puteà să fie decât aşà cum bănuià el. Mişelul se mai întorsese şi 'n altă zi şi tot căutând, — de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdir1901-1932

când tot răscoleşte, că altădată stăteă şi cu zilele întregi — dăduse peste ascunzătoare... O fi spart lada cine ştie cum... Şi drumul la ovreiu îl ştiă şi dânsul... Dac'a plecat dis de dimineaţă, cu noaptea 'n cap, s'a putut întoarce până la amiazi, că altfel după amiazi nu lipsise niciodată din sat...

Nu lipsise nici o zi întreagă... Asta mai erà singura rază de nădejde care-i mai îngăduiă lui Oanţă credinţa că poate totuşi altul puteà să fie izvorul banilor lui Buturugă.

Dar când ajunse la locul ştiut, o singură aruncătură de ochi îi fù de ajuns ca să se întoarcă, de astădată cu deplină hotărîre, la cea dintâiu bănuială. Bolovanii nu mai erau aşezaţi aşà cum îi lăsase şi cum şi-i însemnase el în minte... Nu mai încăpeà îndoială: Buturugă umblase p'aici.

Nu-i treceà încă prin gând, nici pe departe, că tovarăşul său putuse să ià lada cu totul. Se aşteptà numai s'o găsească deschisă cu puterea, sau spartă cumvà şi dintr'însa lipsă câţiva bani de aur... Ei dar avea să facă altfel acù: aveà să care toţi banii în altă ascunzătoare, lăsând lada goală acolo... Să mai poftească mişelul şi altădată...

Şi Oanţă zâmbià pe sub mustaţă gândindu-se la mutra ce avea să facă Buturugă mâne-poimâne, venind iar şi întinzând mâna după galbeni, — iar galbenii ca 'n palmă!

Totuşi cu oarecare grabă ridică bolovanii unul după altul, fără a-şi mai da osteneala acum să-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aşeze de-o parte, ci lăsând să se mai şi rostogolească câte unul la vale.

— Şeapte, opt, nouă, zece... Ce-i asta?... Am numărat bine, — şi lada nicăiri...

Picături mari de sudoare căzură de pe fruntea omului când mai zmuci cu turbare doi bolovani şi-i aruncă departe.

— De geaba! — îşi zise îngheţat tot, — cunosc doar bine locul; aci nu mai poate să fie... Aci nu mai este!

Şi după fiorul rece, îl cuprinse deodată o fierbinţeală ca de friguri.

— Mişelul! A dus-o cu totul... Cum o fi făcut singur?... I-a ajutat cineva?... Cine?... Nu se poate!...

O clipire de judecată mai omenească îi spuse că altfel nu putuse face decât s'o rostogolească peste bolovani în jos, şi apoi s'o târască undevă în pădure, sub deal.

Coborî din două sărituri la vale şi cu ochi ageri cercetă pământul în toate părţile.

Iarba părea neatinsă, — nicăiri cea mai mică urmă care să-i dea ceva de bănuit.

Alergă la copacul sub care fusese îngropată lada întâiu. Nicio urmă nici aci.

— Ce zăpăcit mai sunt acuma! — îşi zise sugrumat de ciudă; — că nu era s'o aducă iar acì... Da' zăpăceala cea mai mare pe mine e să m'apuc s'o caut... adăogă spumegând. Par'că mi-ar fi lăsat-o sub nas... A ascuns-o mişelul bine... Iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

unde a ascuns-o, asta tot dela el, şi numai dela el am s'o aflu... Aţine-te, mişelule!

Şi cu paşi hotărîţi, scrâşnind din dinţi şi strângând din pumni, Oanţă luă drumul îndărăt spre sat.

*

Cât a văzut pe Oanţă îndreptându-se spre pădure, Nichifor s'a întors în cârciumă şi s'a aşezat de-o parte, ţinând din ochi pe Buturugă care îşi urmă cheful singuratic bombănind cuvinte neînţelese.

— Să vă vedem acuma la răfuială, — îşi zise încrucişând braţele peste piept, făr' a atinge măcar sticla de vin pe care băiatul Năică i-o pusese înainte.

Cum eră acuma Buturugă, eră numai bine ca să îndârjească încă şi mai mult pe Oanţă cu răspunsurile lui, când acesta aveă să vină să-l cheme de-o parte ca să-l ia la răspundere. Până i se mai dădeă să beă, nu s'ar fi mişcat Buturugă din loc pentru toată lumea, — şi scos din ţâţâni cum aveă să fie, nu se puteă ca Oanţă în cele din urmă să nu isbucnească. Şi atunci...

Nichifor nu stă să-şi închipuiască anume cum aveă să urmeze sfada. Nimic mai uşor însă, îşi ziceă, decât ca să scapi o vorbă nesocotită într'o aşă împrejurare; şi atâta eră de ajuns: o vorbă aduce alta, şi când te trezeşti ce ai făcut, e prea târziu să-ţi mai pară rău, — eşti prins şi dat de gol...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trebuiă însă ca cele ce aveau să urmeze să mai aibă acum şi alţi martori decât dânsul. Se uită pe geam şi văzû pe Stancu Miriţoiu, lăptaru, cum tocmai treceă cu un alt om din sat; le făcû semn să intre. — Oamenii credeau că Nichifor are vre-o treabă cu dânşii; rămaseră în picioare în faţa lui aşteptând.

— la şedeţi niţel colea, le zise Nichifor arătând în faţa lui, să mai sfătuim puţintel de-ale noastre. — Şi mai întâiu, urmă el găsind dintr'aceasta un prilej de intrare în vorbă, ia să vă arăt ce găsii eu mai adineaurea pe drum...

Duse mâna la brâu şi puse pe masă o custură. Stancu şi cu ceilalt o examinară cu privirea: o custură ca toate custurile, — cine ştie cine-o fi pierdut-o.

— la mai gustaţi niţel şi dumneavoastră, schimbă vorba Nichifor trântind custura la o parte şi umplând paharele pe cari, la semnul lui, Năică le pusese înaintea celor doi.

La sgomotul cuţitului trântit pe masă, Buturugă bleoşti ochii şi rămase cu ei ţintă acolo.

— la te uită, ia te uită,—zise acum Nichifor,— cum a rămas Buturugă cu ochii la custură... Par'c'ar cunoaşte-o...

Buturugă se ridică şovăind şi întinse mâna:

— E a mea custura, ad-o încoa...

— Cum a ta? îi luă vorba Nichifor ferind cu mâna de-asupra custurii; dacă vrei să te cred, spune întâiu unde şi când ai pierdut-o?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Aşă e drept, adăogă uitându-se la cei doi oameni.

— Fireşte! zice Stancu uitându-se batjocoritor la Buturugă; trebue să spui unde te-ai îmbătat când ai pierdut-o...

— Ce 'mbătat,— am pierdut-o,— îngână Buturugă,—nu ştiu unde am pierdut-o... că-i de mult d'am pierdut-o... Dă-o 'ncoa că-i a mea...

— Dar... Oanţă ştie ceva de ea?... întrebă de odată Nichifor căutând să se uite drept în ochii lui.

— Oanţă... Ce-am eu cu Oanţă?... Dă-mi custura 'ncoa... E a mea... Am pierdut-o...

— A lui o fi, dacă tot spune, — grăi Stancu dând din umeri. — Şi văzând că Nichifor nu mai făceă nici o împotrivire: — „la-ţi, mă, bogăţia“,— adăogă întorcând spatele beţivului.

Buturugă, caşi când i-ar fi fost frică să nu-şi ia seama iarăşi Nichifor, se repezi odată şi căzu peste masă. Când se ridică, ţineă custura în mână.

— E a mea dacă-ţi spun, — mormăi mulţămit şi întorcându-se pe trei cărări la locul lui.

Ajuns aci, se lăsă greu pe bancă, deschise custura, o închise la loc, apoi dete să o pună pe masă. Atinse sticla, erâ s'o răstoarne. Atunci lăsă custura, prinse sticla cu amândouă mânile şi o duse la gură.

In clipa următoare, custura erâ uitată, şi toată licărirea de minte ce-i mai rămase lui Buturugă se strânse iar numai asupra sticlei, pe care urmă să o ţină cu amândouă mânile, caşi când i-ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost frică să n'o piardă şi pe ea cum pierduse custura.

Nichifor începù acum cu Mirițoiu o socoteală lungă despre câştigul pe luna din urmă al tovărăşiei de lăptărie; nu mai era vorba ca să se încredinţeze, acesta sau altul, despre foloasele neasemănat mai mari ce aveau cu toţii decând se însoţiseră între dânşii, dar era întotdeauna o mare mulţămire pentru fiecare din ei să socotească şi să se încredinţeze cum tovărăşia lua pe fiece zi tot mai mare avânt, sporind mereu şi numărul tovarăşilor şi partea cu care venia fiecare.

Dela lăptărie, Nichifor trecù la desfăşurarea unui alt plan: o însoţire de bani, din care să se înlesnească toţi aceia cari ar fi dornici şi ar avea puterea să dea o întindere mai mare gospodăriei lor, să-şi muncească bucata de pământ mai bine, cu seminţe mai bune, cu toate înoirile ce s'au dovedit a fi de adevărată înlesnire şi folos... Cei doi oameni ascultau cu mare băgare de seamă şi se încălzeau din ce în ce la desfăşurarea limpede, la înţeles şi la inimă a desluşirilor lui Nichifor.

Deodată însă acesta coborî glasul, apoi încheiă vorba scurt şi rămase cu ochii ţintă la uşa din faţă. Cei doi oameni întoarseră şi ei capul. In cadrul uşii, cu pălăria aproape atingând pragul de sus, Oanţă se oprise galben, cu ochii scânteind. Intâiu aruncă o privire de jur împrejur, — ochii-i haini se opriră cu ură o clipă la Nichifor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

apoi întorcându-se spre colțul unde bețivul stă, cu spatele la dânsul, strângând în mână o sticlă proaspăt umplută, strigă cu vocea lui răsunătoare:

— Măi Buturugă!

Bețivul nici nu tresări măcar.

Oanță făcu trei pași spre dânsul, îi apăsă mâna pe umăr și-l sguduì odată cu putere; sticla scuturându-se în mânile încleștate ale omului beat, stropi mari îi umplură fața.

— Ho... că m'ai chiorît,—îngână el lăsând sticla pe masă și ștergându-se la ochi buimac.

— Haide, haide, — îl zori Oanță, — vino 'ncoa c'avem o vorbă...

Și simțind că trebuiă să încurce o explicație pentru ceilalți, murmură:

— Îi plătesc să-mi lucreze, și el ticălosul toată ziua la cârciumă...

Dar Buturugă prinse vorba din sbor.

— Ce-mi plăteşti? ce-mi plăteşti?... Nu-mi plăteşti...? Eu beau banii mei... Banii mei îi beau... Îhî... Are balta peşti...

Şi-şi reluă sâcâiala.

— Mie nu trebue să-mi plătească niminea... Lasă... Plătesc eu... Are balta peşti...

— Aide odată când îți spun, se răsti Oanță la el scrâșnind... Nu mă face acù, că....

— Că ce?... Crezi că mă speriu eu de tine?... Ai zis că mă spânzuri?... Ce?... Nu mă spânzuri... Ai zis tu numa așă... Uite pe ăla să-l spânzuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi arătă cu mâna şovăitoare spre Nichifor, în vreme însă ce ochii nu şi-i luă dela sticlă.

Oanţă nu urmă semnul mânii, ci privirea ţintă a ochilor beţivului; printr'o mişcare repede, puse mâna pe sticlă şi o aruncă cât colo.

Buturugă rămase cu privirea inholbată ca în faţa unei grozăvii, la vederea băuturii scumpe ce se întindeă pe jos împrejurul hârburilor sticlei...

Apoi întoarse spatele dârz lui Oanţă şi făcând iar semnul lui nedesluşit cu mâna, îngână:

— Adu alta Năică... P'asta s'o plătească dumnealui...

Oanţă se încruntă la băiat.

— Să nu mai aduci mă, că-ţi rup oasele... Ceaveţi mă, de-mi îmbătaţi sluga în toate zilele, — se întoarse spre cârciumar care se arătă în uşă atras de gălăgie.

— Oho, ia-o mai domol, zise domnu Ghiţă supărat; mă şi tu, să zici la sluga dumitale.

— Ce slugă? luă iar vorba îngânată Buturugă. Eu nu-s sluga nimurui... Eu trăesc din ce-i al meu... Are balta peşti..

— O să vezi tu baltă acù, -- scrâşni Oanţă cu turbare. Haide, îţi mai zic odată, — apoi nu te mai chem...

— Da' ce-mi faci?... Mă spânzuri?... Mă gâtui?... Imi pui laţul după gât?... Şi'apoi cine trage?... Buturugă?... Tot Buturugă?... Lasă, lasă! Mi-ai risipit tu ţuica pă jos... da' nu mai e prost Buturugă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniatra/mdrr1901-1932

La vorbele fără șir, și la părere fără înțeles, ale bețivului, Oanță se îngălbeni și mai rău; buzele vinete îi tremurau când îi scăpară vorbele:

— Taci, mă prostule, vorbești într'aiurea...

— Într'aiurea... c'așa-mi place... Da' vezi, ți-am luat piuitu... Așa-i că ți-am luat piuitu?... Vezi că odată nu te mai faci grozav?... Ți am luat piuitu cu o vorbă...

— Mie, mă? — strigă acum Oanță și se uită la el așă de înfricoșat, încât cei patru martori ai certei simțiră trecându-le un fior prin vine.

— Ție, mă, — răspunse Buturugă cu îndrăzneala și îndărătnicia pe cari numai fumurile băuturii erau în stare a i le dă.

Dar nici nu isprăvi vorba și simți mâna de fier a lui Oanță în gât.

Cârciumarul sări între ei și dintr'o îmbrâncitură îi despărți. Oanță rămase cu o bucată din cămașa lui Buturugă în mână.

— Știu eu de unde îți vin toanele astea, — scrâșni el pierzându-și cu totul cumpătul și judecata... Da' să nu crezi tu c'o să mă joci pe mine...

— Da' nici tu pe mine! — îl ațâță Buturugă, redobândindu-și tot arțagul dela spatele lui domnu Ghiță. — Și crescându-i cutezarea în măsură împătrită cu siguranța adăpostului, adăogă: — Te bag în ocnă, pârlitule!

Ceea ce urmă acum, fu fapta unei singure clipe. Cârciumarul nici nu prinse de veste cum se pomeni odată printre picioarele meselor și băncilor, iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cei trei oameni, ridicându-se în picioare, atâta putură să vadă cum brațul lui Oanță se ridică odată ca fulgerul în sus și tot așă căzù asupra lui Buturugă.

— Aoleo, m'a omorît! răcni acesta lăsându-se mototol.

Cârciumarul ridicându-se de jos se isbi de Nichifor care se repezise, pe când ceilalți doi stau ca înlemniți. Folosindu-se de clipa asta, Oanță își făcù vânt pe ușă, lăsând să-i scape din mână cevà ce căzù zdrăngănind la pământ.

Stancu se plecă. Erà custura lui Buturugă.

— L'a lovit cu custura, zise îngrozit.. L'a înjunghiat...

— După el! strigă Nichifor, — și cei doi oameni și porniră să se repeadă. Dar tot el îi opri, trăgându-și sama într'o clipă:

— Nu, staţi că n'ajunge el departe... Mai de zor ne este acum să ascultăm pe Buturugă. Poate moare, și are cevà de spus în ceasul morții... Să fim acì mai mulți...

Se plecă asupra rănitului.

— Apă, cerù; aduceți apă; e leșinat... E lovit în piept...

Îi smulse cămașa și-i desveli pieptul; dintr'o tăietură de-asupra țâței stângi curgeà o dâră de sânge negru.

— E lovit de moarte? întrebă iar Stancu cu milă.

— Nu se știe. Aduceți apă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

XXV.

— Nu mai turnaţi pe rană, — zise Nichifor sprijinind cu braţul capul rănitului; lăsaţi să se închege sângele; stropiţi-l pe faţă şi puneţi-i cana la gură... Unul din voi să alerge la părintele să vie numai decât... Tu, băete...

Năică lăsă cana în mâna lui Stancu şi o luă la fugă, simţind, în amestecul groazei, ceva ca şi o ciudată mulţămire ce aveă, el cel dintâiu, să ducă în sat şi să spună tuturor vestea despre omorul lui Buturugă.

— O lumânare, — zise tovarăşul lui Stancu văzând că rănitul nu-şi veneă în fire cu toate stropiturile şi nu decleştă deloc dinţii la apropierea canei... Domnule Ghiţă, aprinde o lumânare că moare creştinu...

La cuvântul „lumânare" Buturugă par'că clipi puţin; la vorbele „moare creştinu" deschise ochii mari bulbucaţi, turburi, — apoi gemù greu şi deschise şi gura. Stancu îi aduse mâna pe sub falcă şi-i dete să beà.

Apa se auzi bulbucând în cană. Stancu o svârlì cu scârbă pe jos şi se ridică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— M'a 'njunghiat... mor... — bolborosi acum rănitul rotind împrejur niște ochi înspăimântători, din adâncul cărora grăiă cu adevărat toată groaza morții. — Așă ai zis... că mor... adăogă oprindu-și privirea asupra lui Nichifor care se uită în fața lui cu stăruință, în așteptarea clipei hotărîtoare ce trebuiă să urmeze.

— Zilele noastre sunt în mâna lui Dumnezeu, răspunse el, — și în toată clipa trebue să fim impăcați cu el și cu sufletul nostru...

Și cași când ar fi fost o chemare în vorbele acestea, în prag se arătă părintele Șerban.

Pe la ferestre, pe la uși, oamenii se strânseseră; domnu Ghiță aveă mare greutate să-i țină să nu dea năvală.

— Primaru! s'auzi un glas, — și cârciumarul făcu loc unui om gros și mărunt, cu ochii cași stinși, abia clipind din fața buhăită.

— Lăsați să intre și domnu învățător, grăi Nichifor din cealaltă odae zărind cum acesta căută să-și facă loc printre oameni.

La vederea preotului, un tremur puternic cuprinse pe Buturugă. Acum nu se mai îndoia că-i sosise ceasul... Și toată nădejdea din suflet i se strânse într'o ultimă sfâșiere de ură împotriva lui Oanță.

— Tâlharul... tâlharul... m'a omorât... mor... sângele... mi-a scurs tot sângele... Părinte... bade... jupâne... domnule... nu mă lăsați...

— Ține-ți firea omule, îl îmbărbătă Nichifor;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iată părintele aci, ușurează-ți sufletul și are să-ți fie mai bine...

— Am trimis după procuror, are să vie cu doctoru, — zise primarul alene din prag; — da' unde o fi Oanță...

Și numai decât se bătu peste gură:

— Că bine zici; domnule Nicolae, să facem noi pân'atunci o hârtie pe cumcă...

— Mai stați puțin, — întrerupse Nichifor. Să vedem ce are să spună...

Și plecându-se asupra lui Buturugă, îi șopti:

— Aide. Buturugă spală-ți sufletul de păcate... Nu te lăsă cu cugetul negru și încărcat în clipa aceasta; — a venit ceasul spovedaniei!

Rănitul se uită când toată soarta lui n'ar fi atârnat acum decât dela acest om, când dela dânsul singur mai puteă să ceară și să aștepte mântuire...

— Și pe tine... a vrut să te omoare, — ingână el.

— Lasă asta, — urmă Nichifor; — nu de asta să ne spui... Să ne spui de Surugiu, — apăsă de odată, ridicând glasul.

O nouă cutremurare zgudui tot trupul ticălosului.

Părintele se plecă asupra lui lăsând un genunche la pământ.

— Tot ce ai pe sufletul tău și ți-l apasă, încredințează pe pământ oamenilor, ca toate să-ți fie iertate în fața Domnului de sus. — întări el îndemnul lui Nichifor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se făcu o tăcere ca în biserică. Pe la ferestre capetele se înghesuiau şi se clătinau tot mai curioase, iar dela uşile încuiate pătrundea până aci un murmur înăbuşit de glasuri. Primarul cu învăţătorul stăteau în uşă, cârciumarul cu băiatul la spatele lor, Stancu şi cu celalt om la picioarele lui Buturugă, iar Nichifor cu părintele plecaţi asupra lui.

Prin mijlocul tăcerei şi aşteptărei acesteia înfiorate trecură deodată vorbele şuerate, dar lămurite, tăioase ca cu un cuţit:

— Noi l'am omorât...

Nichifor se ridică de jos.

— Aţi auzit..., şopti el cu gâtlejul strâns de sgudurea sufletească ce încercă în clipa asta de hotărire; aţi auzit bine... — El şi cu Oanţă...

— Oanţă, — urmă Buturugă suflând greu ca omul ostenit de moarte; — el singur e vinovat... El m'a chemat şi mi-a zis: Hai cu mine... Unde?... Ce-ţi pasă!... Să faci ce ţi-oi zice eu... şi are să-ţi fie bine... — Eu i-am zis: să nu-l omorîm, zic, e păcat, ne bate Dumnezeu... — Ce, zice, un putregaiu acolo, — taci din gură şi hai cu mine... — Da dac'o pune mâna pe noi... — M'am gândit eu, să n'ai nici o teamă...

„Apoi ştiam că Surugiu aveă galbeni mulţi, — m'a ameţit aşă... De geaba i-am zis: du-te singur... — Nu se poate, zice, trebuie doi...

„A venit seara la mine... Acù e ceasul, zice... — De ce acù? să lăsăm al'dată... — Nu, zice, acù:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că dimineaţa pleacă unu din sat cu noaptea în cap, se duce departe, cine ştie dacă se mai întoarce? şi o să cadă vina pe el...

— Pe Stan Oprea, — murmură Nichifor.

— Aşă, pe Păduraru... Zic hai, da' să nu-l omorîm... Să ne spoim pe ochi să nu ne cunoască... să-i înfundăm o treanţă în gură... şi să-l legăm... — Lasă, lasă, vino tu numa... ş'om vedeă, — zice... Ne-am dus...

„Cum a deschis uşa, de nici nu s'a simţit, eu n'am ştiut... Surugiu dormeă cu faţa în sus... — Tiptil, zice, şi băgă mâna în sân... Se repede odată şi numa ce-mi aruncă un capăt de funie... — Trage! zice, — şi trăgeă şi el, cu genunchele pe pieptul omului...

„Surugiu se svârcoleă în pat ca un vierme... nu zisese nici cârc .. Ce erâ să zică... Că Oanţă îi pusese laţul fără veste... din somn...

„Nu ştiu cât am tot tras aşă; numa odată Oanţă zice: lasă, destul... Surugiu nu mai mişcă...

„Am trecut alături... Oanţă mi-a arătat lada: — Iacă, zice, pune mâna... Din prag s'a întors ş'a scos briceagu... — Stai, o mai fi bună şi asta la cevă... A tăiat funia dela gâtul mortului ş'a băgat-o la loc în sân ..

„Când m'am culcat, am visat că o luase cu cap cu tot... Şi se rânjeă la mine... N'am putut dormi o săptămână... Tot asta vedeam, cum închideam ochii. .

„Şi asta-i..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Caşi când cu adevărat şi-ar fi uşurat sufletul de o grea povară, Buturugă lăsă pleopele roşii peste ochii bulbucaţi şi oftă adânc.

Preotul se ridică la rândul lui, lăsând capul lui Buturugă să se sprijinească de banca răsturnată.

— Spovedania e făcută în faţa tuturor, — zise. Dumneavoastră acum vedeţi de ale dumneavoastră, şi eu voiu vedeà de ale mele...

— Loc părintelui, se auzi la uşă. — A murit, părinte?

Şi domnu Ghiţă abiă putù să închidă uşa la loc de îmbulzeala oamenilor.

— Scrie, domnule Nicolae, — zise primarul, îndemnat cu privirea de Nichifor. — Şi dând din cap şi uitându-se la ceilalţi doi cari stăteau locului ca încremeniţi, murmură de vre-o două ori: „Oanţă, Oanţă... Dracu'ar fi crezut una ca asta...“

Învăţătorul, cam galben la faţă şi el, se aşează la masă, unde Năică ii aduse cerneală, condeie şi hârtie.

Nichifor urmă cu ochii compunerea „procesului-verbal“, în care domnu Nicolae Ionescu se sileà să treacă vorbele lui Buturugă pe cât se puteà întocmai, — în vreme ce rănitul, cu ochii închişi, tot mai gemea din când în când.

Când părintele se întoarse cu cele sfinte, nu erà singur. Oamenii văzură cu mirare pe Maria lui Stan Ocnaşu şi după ea pe Anica făcându-şi loc şi intrând, în urma preotului, pe uşa cu pază întredeschisă de domnu Ghiţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— Am trimis după aceste două femei, zise părintele Şerban, că drept este să fie şi ele de faţă acì şi să asculte mărturisirea acelora pentru cari bărbatul şi părintele lor zace nevinovat în ocnă.

Se apropiă de omul întins pe jos.

— Lăsaţi-mă să isprăvesc întâiu eu, — zise învăţătorului care da să vină cu hârtia. Şi plecându-se asupra rănitului, începù a spune o rugăciune încet.

Învăţătorul, Nichifor, primarul şi cei doi oameni se strânseseră într'un colţ sfătuind — pe când cele două femei stau de-oparte, bătrâna cu mâna la gură, Anica cu braţele încrucişate, şi amândouă palpitând de aşteptarea celor ce aveau să vadă şi să audă.

— Cuminică-se robul lui Dumnezeu... răsări glasul sărbătoresc al părintelui din mijlocul şoaptelor. Buturugă deschise ochii şi cu o adevărată lăcomie prinse cuminecătura din mâna preotului.

— Mai ascultă-ne acù şi pe noi, luă vorba Nichifor, apucând hârtia din mâna învăţătorului şi apropiindu-se. Ne auzi tu, şi ne înţelegi ce vorbim?

Buturugă făcù semn că ascultă şi înţelege.

Cu glas respicat, Nichifor îi citi cuprinsul hârtiei.

— Aşà cum scrie aici ai mărturisit cu adevărat în faţa oamenilor şi a lui Dumnezeu? — îl întrebă apoi apăsat.

— Aşà... îngână Buturugă, zguduit de toate aceste urmări ca şi de chiar pregătirile înmormântării sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Trage dar cu degetul aci, — zise învățătorul arătându-i locul.

— Și acum să iscălim și noi, — încheiă Nichifor punând hârtia pe masă.

Primarul iscăli întâiu, apoi preotul. Învățătorul făcu o cruce și pentru omul ce nu știa carte. Stancu Miriţoiu iscăli și el și întinse pana și lui Nichifor.

— Nu, zise acesta, — eu n'am să iscălesc. Mărturia mea o cunoaște domnu procuror... Acuma dar poate să vină, — adăogă el îndoind hârtia și încredințând-o în mâna primarului; — dumneavoastră cred că o să-l așteptați aici...

Se întoarse și se găsi în fața celor două femei. Mama Maria căzuse în genunchi și plângeă în sughițuri. Anica, cu ochii mari sclipitori, se uită la Nichifor cu o privire în care se grămădise toată recunoștința, câtă par'că nu-i mai încăpeă în sufletul prea plin.

— Știu eu bine, — zicea privirea aceasta, — cui, și numai cui, avem să mulțămim noi isbânda aceasta a dreptății, mântuirea durerilor și suferințelor noastre...

— Ridică-te, mamă Mario, — ridică-te și mulțămește întâiu lui Dumnezeu că a revărsat lumina bunătății și iertării lui asupra încercărilor voastre, — grăi Nichifor luând-o de mână; — ridică-te și mulțămește apoi și oamenilor acestora cari au stat mărturie aci la descoperirea adevărului și au să mărturisească și în fața judecății despre nevinovăția lui Stan, — mulțămește părintelui Șerban,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care a cules mărturisirea părtaşului adevăratului vinovat, domnului învăţător care a scris mărturia asta, domnului primar care o întăreşte...

— Şi dumitale mai mult decât la toţi, — isbucni bătrâna căzând iar în genunchi şi dând să sărute mânile lui Nichifor, care abiă şi-le puteă feri; dumitale, om bun, de mi-ai adus cea dintâiu vorbă de bine când mi-ai vestit, şi nu te credeam, cele ce văd cu ochii mei şi aud cu urechile mele în ceasul acesta...

Nichifor simţià că-i vin şi lui lacrămile în ochi.

— Haidem noi de-aci, — zise schimbând repede vorba; — dumneavoastră v'aţi liniştit acuma şi puteţi aştepta în pace sfârşitul judecăţii; — iar eu mai am o jumătate de treabă...

Femeile ieşiră după dânsul.

— Ştefane! strigă Nichifor recunoscând în mulţimea adunată pe flăcăul lui de-acasă, — aleargă repede şi pune caii le căruţă.. Şi tu Niţă, — se îndreptă către cellat flăcău ce erà şi el acolo, cu tot satul, — tu vii cu mine...

In poartă la dânsul, Nichifor şi cele două femei se opriră, pe când Niţă alergă s'ajute lui Ştefan. Moş Georghe erà în curte, el nu alergase cu satul.

— Da ce-i? — întrebă apropiindu-se. L'a înjunghiat pe Buturugă?

— E cevà mai mult, taică, răspunse Nichifor; a mărturisit..

— Şi Oanţă?

— El a fugit, — da'o să-i dăm noi de urmă, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'o să mai aibă de-acù cum s'o mai sucească...

— Drept grăişi că asta-i şi mai mult...

— Şi mai e încă cevă tot mai mult, — urmă Nichifor cu ochii scânteind. E că o să-l scoatem acù pe bietu Stan, ş'o să-l aducem să-i dăm între noi loc încă şi mai de cinste decât a avut înainte, să-i ştergem obida şi să-i rescumpărăm noi cu dragoste frăţească crâncena nedreptate ce s'a făptuit asupra lui... Şi tot mai e şi altcevă, taică...

Glasul lui Nichifor se muiă în duioşia ce-l cuprinse când urmă, luând de mână pe Anica:

— Odată, mai anvară, îţi aduci aminte taică?— văzuşi toate cum le pusesem eu la cale cu gospodăria şi erai mulţămit... Te-ai uitat atunci împrejur şi mi-ai zis: „Astea, fătul meu, ar fi toate bune,—dar mai lipseşte cevă aci...“ Şi când te-am întrebat ce? — mi-ai răspuns: „O gospodină la casa ei şi a ta...“

„Taică, ce zici de o noră ca asta?...

Moş Gheorghe se uită la Nichifor, apoi la Anica, apoi la mama Maria. Nichifor zâmbiă, Anica pusese în pământ ochii umbriţi de genele lungi, — mama Maria lăcrămă încet de-o parte.

Ar fi zis cevă bătrânul, dar simţiă că o să-i tremure glasul. Ar fi luat-o pe glumă,—dar prea se simţeă înduioşat. Ar fi lăsat să-i picure lacrămile ce-i gâdilau coada ochiului, — dar ce ciorile! că doar nu erà lucru de plâns...

Intinse braţele tremurătoare, prinse capul fetii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr.1901-1932

îl aduse la sân şi o sărută pe frunte. Prinse şi capul lui Nichifor şi-i strânse la un loc, la piept. Apoi îi lăsă, — se întoarse spre bătrâna:

— Hai şi noi, mamă Mario...

Şi cei doi bătrâni se îmbrăţişară, amestecându-şi lacrămile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXVI.

— Tot chibzuirea mai înaltă e cea care le orânduește și le desleagă pe toate până în cele din urmă, — își zise Nichifor luând hățurile din mâna lui Ștefan și trecându-l în fund lângă Niță.—„Mi-a dat mie în gând să caut să-i învrăjbesc, dar rănirea lui Buturugă, frica lui de moarte și de-aci mărturisirea, fără astea nimica n'ar fi fost, și astea numai Cel de sus le-a pus astfel la cale...

Dete biciu cailor cari porniră în goană. Moș Gheorghe și cele două femei petrecură căruța cu ochii până ce nu se mai văzû.

— Nu se poate să mă înșel eu, — își urmă Nichifor gândurile. — „Ce trebuie să-și fi zis el, Oanță, la cea dintâiu dezmeticire după fapta nesocotită, săvârșită în sminteala turbării? Nu e destul să fugi, trebuie să știi unde te duci, și mai ales cu ce te învârtești... Fără parale e greu, cu ele toate-s mai ușoare,— iar „bancherul“ lui Oanță era ovreiul ceasornicar și zaraf Nathan Strohball... Nu se puteà ca Oanță să plece, or unde ar fi fost, fără să mai treacă în grabă pe la prăvălia ovreiului. Or c'o mai fi avut să ià dela el cevà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

bani, or' c'o mai fi avut la dânsul cevă galbeni neschimbaţi încă, — şi asta erà mai de crezut din toate, — or' că va fi avut de gând numai să mai scoată cevă dela părtaşul care a câştigat atâta pe urma lui, înainte de a se face nevăzut de pe-aci pentru totdeauna, — orcum, trebuià, sau trebuise, să mai deà ochi odată cu dânsul. Deci, la ovreiu erà cel dintâiu drum al lui Nichifor.

Şi chiar de s'ar fi înşelat dând astfel cu socoteala şi dacă Oanţă n'ar mai fi dat de loc pe la dânsul, tot n'aveà să-i fie tocmai şi chiar de geaba drumul acesta. Odată crima lui Oanţă şi Buturugă mărturisită, Nathan Strohball intrà şi el in horă, aveà să fie chemat şi el, pentru partea lui, la răspundere, — şi deci trebuià ţinut şi dânsul în ochi.

Nichifor aveà de gând să lase pe unul din flăcăi acolo anume pentru treaba asta, ca nu cumvà ovreiul, vestit de Oanţă, să caute să se facă nevăzut şi el. Dar întâmplarea îl sluji mai bine.

Pe la mijlocul drumului spre oraş o trăsură se ivi venind încoace. Nichifor cunoscù de departe în unul din cei dinăuntru pe procurorul cu mustaţa mică şi cu ochelari, care nu voise să se lase încredinţat deunăzi să deà urmare destăinuirilor ce se desvăluiau acum singure printr'o nouă vărsare de sânge. Sări sprinten din căruţă şi făcù semn vizitiului domnului procuror să oprească.

— Eşti din sat dela Scăeni? îl întrebă omul legii când Nichifor se apropiă cu pălăria în mână.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi deodată îl recunoscù şi încreţi sprânceana:
— „A, dumneata eşti, te cunosc, — şi par'că nu preà îi venià la îndemână, — dumneata eşti care ai venit la mine mai când erà cu pâra împotriva celora... cum le zice, — cari cum spune omu ăsta, — şi arătă în faţa lui la omul trimis de primarul din Scăeni, — ci-că s'au înjunghiat acù între dânşii... Ei, ce este? tot după mine veniai?

— Rănitul şi unul din părtaşi a mărturisit, — zise Nichifor fără a răspunde de-a dreptul la întrebare; — primarul a luat în scris mărturisirea lui în faţa preotului şi a câtorvà oameni din sat... O să găsiţi hârtia acolo, — de altfel poate că omul nu e rănit de moarte şi o să mărturisească cu graiu viu şi în faţa dumneavoastră...

— Atunci de ce mă mai oprişi? — întrebă procurorul ursuz.

— Nu de geaba, să mă iertaţi. Vă ad ceţi poate aminte că vă spuneam şi de un ovreiu de ţine zărăfie în piaţă şi care erà părtaş cu ceilalţi doi la câştigul dela banii de aur... Cum vinovatul de căpetenie a fugit şi poate s'a dus să-i deà de veste ovreiului, ar fi poate bine să fie ţinut deocamdată sub priveghere...

— Bine, zise procurorul mai potolit. Scoase un carnet, scrise vre-o două rânduri pe o foae, o rupse şi o întinse lui Nichifor:

— O să trimeaţă dela poliţie un om să-l păzească până mă întorc eu, să duci asta acolo, — adăogă şi făcù semn vizitiului să màie înainte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Nichifor își puse pălăria în cap și aștepta căruța lui să-l ajungă. — „N'o să mai zici acu că nu se poate", murmură el uitându-se în urma trăsurii care se pierdea într'un nor de praf.

— Aide băeți, zise sărind vesel în căruță și luând iar hățurile în mâna lui.

Nici nu mai trase la han, ci opri de-adreptul în fața prăvăliei lui Nathan Strohball.

— Aleargă tu cu asta la poliție, — zise dând biletul lui Niță; — tu, Ștefane, așteaptă aci...

Îndărătul geamului dela ușă se iviră ochii, par'că și mai mari de astădată, de mirare sau sperietură, ai ovreiului. Când Nichifor dete să deschidă ușa, zarafful făcu doi pași îndărăt, și rămase în mijlocul prăvăliei.

Simțiă, știa el, că ăsta nu venia la dânsul ca muștеriu; la ce dar era să mai treacă în dosul teșghelei?

— E, te-ai hotărît, jupâne? începu vorba Nichifor, privindu-l cu o vioiciune plină de mulțămire, care mări încă și mai mult bănuiala, temerile și ochii zarafului.

— Le ce să mă hotărăsc? se prefăcu el vorbind grăbit și tremurat.

— Să spui ce știi despre oamenii ăia de i-am văzut eu schimbând bani de aur la dumneata...

— Dacă nu știu..., răspunse ovreiul fără a mai găsi de cuviință, acum, s'o ia așă de sus cu omul ce se înfățișă deodată cu atâta hotărîre, liniște și siguranță în fața lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce nu ştii? că par'că şi mai adineaorea văzui pe unul din ei intrând acì... Àla înaltul şi uscatu... Îl ştii cum îi zice?

— N'a fost, — răspunse zaraful repede, caşi bucurându-se că puteà în sfârşit să spună şi un lucru adevărat.

Nichifor se uità la el şi cunoscù numaidecât că de astădată ovreiul nu minţià. Oanţă nu fusese aci, — şi dacă n'a venit până acum, fără nici o îndoială că n'avea să mai vină.

O uniformă ce se ivì în acest moment la geam schimbă faţa zarafului din galbenă în verde. Nu tremurà, dar rămase ca împietrit şi nu mai zise nicio vorbă când Nichifor îi mai aruncă cuvintele:

— Cum socoţi... Dar îţi spun că de-acù de geaba te mai gândeşti să tăgăduești... Las' c'o să vină numai decât să te întrebe altul: ăluia cred că ai să-i spui...

In drum, Nichifor stete să se gândească. Nu mai ştià ce să creadă; trebuià să-şi mărturisească cumcă, deocamdată cel puţin, urma lui Oanţă erà pierdută.

Nu puteà să zică, fireşte, că nu-i păsà. Dar, mai la urmă, nu aceasta fusese dela început şi nici acum nu erà ţinta de căpetenie a străduinţelor lui ajunse spre bun capăt; aceasta erà recunoaşterea nevinovăţiei lui Stan Oprea Păduraru, şi dacă numai la atâta ajungeà, să-l vadă pe acesta slobod şi între ai săi, în starea şi în cinstea de mai înainte, puteà să fie mulţămit în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufletul lui şi să deă slavă Domnului pentru îndreptarea nedreptăţii, a năpastei şi a urgiei, lăsând tot în grija înţelepciunii lui şi partea cealaltă, a certării, a pedepsirii celor cu adevărat vinovaţi.

Zâmbi zărind în căruţă funia lui Oanţă, pe care o aruncase acolo în paie. — „O luasem ca să-l leg cu ea dacă s'o împotrivi, îşi zise; dar acu se vede că o să-l lege alţii, — că n'o vreă Dumnezeu să-l rabde cu totul"...

— Aidem băeţi acasă şi cu cât am isprăvit, — şi ce-o mai fi om vedeă, — îşi încheiă el socoteala asta, şi urcându-se în căruţă după Ştefan şi Niţă, întoarse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXVII.

Începeau stelele să clipească rând pe rând pe cer, când căruța cu Nichifor și cu cei doi flăcăi se întorceă spre sat. Caii, obosiți de umblet și alergare, mergeau aproape la pas.

Cufundat în gânduri, Nichifor își încheiă acuma socoteala despre cele ce mai aveă de făcut dânsul, pentru ca să grăbească scoaterea nevinovatului dela ocnă, de s'ar puteă chiar înainte de judecata lui Buturugă, dacă mai trăiă, și a lui Oanță, în lipsă, sau de față, dacă eră să fie prins. Nu se puteă. — se răscoleă tot sângele într'însul când se gândeă că s'ar fi putut,—ca omul să mai fie ținut la ocnă o zi, un ceas măcar, după descoperirea, după mărturisirea adevăraților vinovați; dar, orcum, trebuiă ca cineva să umble în rând, să stăruiască, să nu lase să se lungească lucrurile, formele, nimica mai mult peste ce eră neapărat,—și acela nu puteă să fie altul, ci tot el trebuiă să fie.

Acum, căruța se apropiă încet de moara părăsită. Nici odată Nichifor nu puteă să treacă pe aci, fără să-și reamintească noaptea aceea în care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

par'că s'a înodat mai întâiu firul nouei vieți, vieții lui a doua, ce de aci urmase a se depăna și care se desfășură acum și se descurcă, spre a fi gata la împletirea lui din nou în cea mai cu putere și mai cu temeiu legătură a unui viitor senin și limpede de-acuma până la sfârșit...

Uite colțul în care se sgriburise, tremurând de frig și de bubuitul trăsnetelor, — dar totuși simțind sub acel acoperiș, în acel adăpost, pentru întâia oară mila și grija părintească a Celui de sus pentru sufletul lui...

Uite și scândurile pe cari găsise rămășița de mălaiu și jos, printre foile de ceapă, custura lui Buturugă .. Ce departe erà el atunci de a-și închipui unde o să ajungă toate astea...

Dar ce e? S'a surpat încă o grindă putredă înăuntrul morii? Sgomotul ce-i ajunse până la urechi așà cevà părea a arătà...

Dar dacă... O bănuială fulgerà prin mintea lui Nichifor. Opri căruța, sări jos și cu pași repezi dispărù pe ușa căzută a morii părăsite.

In clipa următoare, din năuntrul morii se auzi:

— Aci, băeți! — și apoi o altă uruitură ca de scânduri prăbușite.

— E chiar el, — strigă Niță sărind din căruță.

Alb caşi dânsul, Ștefan sări în urma lui.

Când ajunseră în fugă în ușa morii, văzură un chip omenesc adunându-se de pe jos și ridicându-se drept și înalt în picioare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În întuneric nu i se deosebiă faţa, dar nici unul din cei doi flăcăi nu se îndoi că nu putea fi altul decât Oanţă, după cum nu se îndoise nici Nichifor când îl văzuse căzând de sus peste scânduri.

— Ai pus piciorul pe loc putred, grăi tânărul adunându-şi toată liniştea şi sângele rece... Aşă e când nu bagă omul de seamă... Şi poate ţ-ei fi vătămat cevă... Ştefane, ia vezi, n'avem noi cevă cu ce să-i legăm rana, de şi-o fi făcut vreuna.

Ştefan înţelese.

Cei doi oameni rămaseră câtvă timp faţă în faţă măsurându-se pe întuneric şi pândindu-şi unul altuia mişcările.

Când Ştefan se întoarse cu funia, Nichifor făcu doi paşi înainte.

— Cred că o să înţelegi că degeaba ai mai căutà să te împotriveşti, — zise el apăsat, pe când Oanţă tot nu făceă nici o mişcare. — Noi suntem aici trei, iar de afară mai sosesc şi alţii...

Cu adevărat, din depărtare se auzi tocmai în clipa aceasta, cevă ca o uruitură de trăsură... Dar Oanţă tot nu se mişcă.

În toată clipa, Nichifor se aşteptă să-l vadă repezindu-se. Şopti lui Niţă şi lui Ştefan s'o iă fie care din câte-o latură şi să tăbărască toţi trei odată asupra lui. — „Fiecare din voi la câte o mână" — le mai şopti.

Apucat de-odată de braţe, Oanţă se smuci din toată puterea, caşi când abiă acum şi-ar fi venit în fire şi şi-ar fi dat seama de primejdie; cei doi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

flăcăi se clătinară pe loc, dar nu-l slăbiră dela închietura mâinilor. Încă odată Oanţă îşi mai adună toate puterile, şi cu o scrâşnire plină de turbare îşi descleştă braţele... Dar acuma se găsi în faţa lui Nichifor.

O scurtă învălmăşeală, şi amândoi se prăbuşiră pe jos. Prin întuneric se zăreau mâni, picioare, ridicându-se şi lăsându-se iar în jos... Cei doi flăcăi, zăpăciţi, nu ştiau cum şi unde să pună mâna... In sfârşit se auzi un hâcnet scurt şi unul din doi se ridică apăsând genunchiul şi braţele întinse peste pieptul şi mâinile strânse la piept ale celuilalt...

— Funia, Ştefane! se auzi un glas gâfâind, — şi cei doi flăcăi înţeleseră că cel care isbutise să iasă de-asupra, era Nichifor. Acuma se repeziră şi ei, şi pe când Niţă se lăsă cu genunchii peste picioarele lui Oanţă, Ştefan învârti funia în jurul braţelor ţinute de Nichifor trecând-o pe la spatele omului de jos, şi o strânse apoi cât ce putu, trăgând cu amândouă mâinile şi sprijinind piciorul de coastele lui Oanţă.

Un gemăt năbuşit se mai auzi, apoi prinsul recăzu în încleştarea muţeniei de mai nainte. Astfel fiara, după ce a căzut rănită şi e legată şi purtată în vederea şi uimirea oamenilor, nu mai răcneşte, nu mai mişcă, — şi singură privirea-i piezişe şi fugătoare mai mărturiseşte despre viaţa ce fierbe mocnind într'însa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da' ce-i aci? răsună în clipa asta un glas în uşa morii.

Trăsura care se auzise urcând adineaori se oprise, şi, mirat întâiu de faptul de a găsi o căruţă părăsită în mijlocul drumului, atras apoi de sgomotul de voci din moara părăsită, un om se coborîse şi veneă să vadă ce se petrece.

Nichifor recunoscù glasul procurorului.

— Este, răspunse el apropiindu-se, că iată îţi dăm legat aci şi pe vinovatul de căpetenie, pe ucigaşul adevărat al lui Ene Surugiu...

Caşi ars de un fier roşu la auzul acestui nume, Oanţă tresări încă odată. Dar legăturile erau tari şi Niţă cu Ştefan îl ţineau bine.

Nichifor se întoarse iar la dânsùl:

— Credeai că ai răpus pe singurul martor şi părtaş la fapta de pe urma căreia stă altul, nevinovat, la ocnă; îţi făceai socoteala să scapi, poate cu o pedeapsă mai mică, pentru un omor dintr'o ceartă la beţie... Nu s'a potrivit de astă dată... Buturugă n'a murit... Trăeşte şi a mărturisit tot...

„Scoateţi-l afară! — urmă vorbind flăcăilor, — scoateţi-l în faţa judecătorului, să spună şi să mărturisească şi dânsul, chiar aci şi în clipa asta adevărul„.

Impins înainte, Oanţă trecù pragul morii, în urma procurorului şi a lui Nichifor: în drum, flăcăii se opriră şi îl ţinură locului, aşteptând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oanță se uită acum lung la funia cu care era legat.

— O cunoști!.. îi svârli Nichifor vorba în față, — da, o cunoști bine... Chiar asta e, nu e alta... Da, da... E funia cu care ai sugrumat omul, și i-ai tăiat-o apoi dela gât de ai luat-o cu tine, — lui Buturugă i s'a părut atunci că ai luat-o cu capul mortului cu tot.. Cu capul nu, dar cu suspinul și cu blestemul lui din urmă, cu privirea stinsă ce te-a urmărit și te-a dat legat la rândul tău... Pe Dumnezeul meu, dacă în funia asta nu este și acum cevă din sufletul mortului, cevă care scrâșnește și strânge aci... Așă-i că strânge tare? E rândul lui acuma!...

Înfiorat, Oanță lăsă capul pe piept. Era mărturisirea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXVIII.

— Atâta am putut face deocamdată; mai mult nu ne iartă legea, — răspunsese a doua zi procurorul la stăruințele lui Nichifor.

Stan Oprea fusese scos din ocnă, dar nu ca să fie lăsat slobod, ci ca să fie mutat în altă închisoare. Aci trebuiă să aştepte sfârşitul noii judecăţi ce începuse asupra faptei pentru care el fusese osândit.

— Dar să nu vă faceţi nici o inimă rea; omul ştie că o să-i iasă dreptatea, — şi e ţinut numai de formă, n'are nici o greutate, nici nu e la un loc cu ceilalţi arestaţi, abiă are vremea să se mai reculeagă niţel în singurătate de câte a pătimit, bietul, pe nedrept.

Şi procurorul mai adăogase un semn de compătimire din cap, din umeri şi din mâni, caşi când ar fi vrut să zică: „mi-e milă de el, dar ce să-i faci?".

— Să aşteptăm dar, îşi zise Nichifor, — şi tot aşă spuse celor cărora fiecare zi de amânare li se părea acum cât un an lung şi greu.

Şi aşteptară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O lună după alta trecu şi veni şi toamna. Anul fusese încă şi mai rodnic, cu munca întinsă ce se pusese: belşugul par'că se revărsà iarăşi asupra Scăcnilor ca în vremurile despre cari abià mai povesteau cei mai bătrâni.

— Eşti pus acum pe cale şi pot să te las aci în locul meu o zi două, — zise Nichifor într'una din zile mânci sale drepte, lui Ştefan Preda al Floarii. — O zi, două, trei, nu ştiu cât o să lipsesc, adaogă întorcându-se spre moş Gheorghe, — atâta ştiu că fără ispravă nu mă întorc.

Işi luă merinde şi toate cele trebuitoare, puse caii la căruţă şi a doua zi, dis de dimineaţă, o plecă.

Firește, ar fi ajuns mai repede să se fi dus numai până la cea dintâiu staţie de drum de fier, şi de acolo la Bucureşti în câteva ceasuri cu trenul. Dar îl apucase pe Nichifor aşă un dor de călătorit cu căruţa, singur cu gândurile lui o zi întreagă pe drumul lung şi tăcut; îi eră caşi când şi-ar fi dus şi casa cu dânsul, şi caşi când de pe prispa ei chiar ar fi privit în liniște perândându-se toate icoanele ce-i treceau încet-încet pe dinainte: dealuri, părâuri, câmpii, copaci, căsuţe ascunse în verdeaţă, — văi strâmtându-se tăinuite, şesuri lărgindu-se cât ochii se pierd pe ele abià prinzându-se de câte o formă depărtată ce numai cu încetul se desluşeşte a fi un cătun sau o pădure... Şi pe lângă toate întorcându-se mereu, dela cotitură la cotitură, acelaş râu lat, curgând fără frâu, când împreunat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când răsfirat în şuviţe capricioase printre pietrişul mărunt şi cenuşiu.

La amiazi, Nichifor poposi la un han în margine de drum. Apoi îşi urmă drumul mânându-şi cu spor căluşeii tot pe şes de-aci nainte, — şes fără de hotar, scăldat peste tot în lumina palidă şi rece a soarelui de Octomvrie.

Soarele se cufundă, roşu, la marginea câmpiei pustii, când Nichifor zări strălucind departe un turn de biserică, apoi altul, şi încă unul... Se apropiă de Bucureşti. Abiă trecuseră doi ani de când plecase de aci, pe jos, fără să se mai uite îndărăt, ca fugind dintr'o Sodomă; — şi acuma pare că erà un altul care se întorceà.

Se uită la hainele lui ţărăneşti şi zâmbi.

— „Ce-ar zice tovarăşii mei de odinioară să mă vadă aşà?... O, de sigur, s'ar uità cu milă, şi m'ar căinà în sufletul lor... Bieţii de ei!"

La cel dintâiu han din marginea oraşului, Nichifor se opri şi îşi adăposti căruţa şi caii osteniţi. Apoi se curăţi de praful drumului, se schimbă şi porni pe stradă.

Un miros ca de pae arse îl isbise de cum intrase în oraş, — şi nu mai scăpà acum de el. Oare tot aşà miroseau Bucureştii şi mai de mult? Îşi aduceà cu încetul aminte, — da, spre toamnă, seara, întotdeauna un miros ca acesta se răspândeà prin părţile mărginaşe; dar atunci nu-i păreà aşà de nesuferit.

Iatà felinarele, strada năclăită; nu ploua, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

par'că în aer plutiă o ceaţă străvezie, care se lăsă pe jos şi acoperiă pietrele de o umezeală subţire, neagră şi lunecoasă.

Din prăvălii, o lumină turbure se revărsă în stradă; oameni treceau, încet sau grăbiţi, tăcuţi sau gălăgioşi, — şi mişuiala deveniă tot mai deasă. Ici colo, prin bărbierii, muşterii stăteau, cu capul pe spate, cu şervete la gât, cu bărbiile albe de spume. Din câte o cafenea, răsunau scârţiituri confuse de vioare chinuite, şi de-asupra perdelelor trase se zăriau plecându-se şi ridicându-se capetele jucătorilor de biliard. Începeă viaţa nopţii, înjumătăţirea vieţii de oraş mare.

Două femei spoite trecură pe lângă Nichifor.

— la te uită ce ţăran curăţel! chicotì una ghiontindu-l.

Nichifor întoarse capul.

Dela o vreme, paşii îl duceau par'că fără să se gândească, în partea oraşului pe unde altădată, pe vremea asta, vremea zilei şi vremea anului, obicinuia a petrece şi el cu tovarăşii.

Prin mahalaua apropiată, duhoarea de pae pârlite se amestecă pe ici pe colo cu aburеala caldă de carne friptă şi cu mirosul pişcător de ardei arşi. Pe sub umbrare ridicate vremelnic, alături de mesele şi băncile înşirate până afară în stradă, sfârâiau pe grătare bucăţile de carne tocată, din belşug amestecată cu usturoiu, pe când alături dintr'un teasc grosolan de lemn se scurgeă în sticle un fel de zeamă turburie roşietică — mustul!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

imblânziră ceilalți trei. Și ca să pună capăt neînțelegerii, unul din ei se întoarse el către băiat:

— Mă, dacă n'ai cafea, adu-ne vin, da' vin vechiu mă, nu poșircă d'asta... Ai, te cară!

Băiatul plecă plesnind iar din șervet.

— Mă! strigă Artur uitându-se peste umăr, pe când prietenii îl așezau pe scaun, — dacă mai plesnește odată, îl fac pilaf...

In cearta asta, cei patru prieteni stătuseră câteva clipe în lumina roșietică a unuia din felinare. Nichifor îi putuse vedeà acum bine; o schimbare par'că erà numai în îmbrăcămintea prietenilor,— nu mai aveau aerul acela fercheș, ba Artur erà chiar binișor jerpelit; în colo, aceleași fețe trase, ochi roșii, priviri rătăcite, — de pe cari cunoșteà odinioară așà de bine temeiul și toiul câte unui chef „monstru"... Monstru, cu adevărat, e bine zis...

Și Nichifor asemănà viața aceasta cu cea pe care o ducеà el acum de mai bine de doi ani... Cât de plin și de bogat îi apăreà acest răstimp, altfel așà de scurt; — par'că trăise, în aceste trei veri și două ierni, neasemănat mai mult decât la olaltă în toți ceilalți ani îndelungați pe cari îi risipise în zadar...

Intoarse fața dela băutorii împăcați acum, mulțămită „vinului vechiu", plăti, se ridică și se depărtă fără se mai uità îndărăt. Îi erà ca și când pentru a doua oară, și pentru totdeauna, s'ar fi desfăcut până și de aminterea unui aer stricat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clocit, înăbuşitor, în care într'o vreme fusese osândit, de însăşi a lui nepricepere, să tânjască.

Şi o întinsă pace se aşează pe sufletul lui... O, cum ar fi râs de el, sărmanii aceştia, de li s'ar fi arătat şi de ar fi căutat să le desluşească rostul şi mulţămirea sufletească a unui traiu de muncă, în luptă cu pământul şi cu puterile firii, luptă nu de răpunere, ci de înduplecare la rodire, şi la spor de bunătăţile toate şi la tot felul de frumuseţi... Cum ar fi râs — or poate nici nu l'ar fi ascultat — de-ar fi încercat să trezească şi în sufletul lor, aşà cum îl umpluse şi îl încălzeà pe al lui, o scânteie măcar din dragostea binecuvântată, răsărită din preţuirea dreaptă a vieţii liniştite, cumpătate şi înţelepte în mijlocul naturii...

Ar fi râs ei, — dar Nichifor nu râdea. Numai milă aveà pentru neînţelegători. In sufletul lui nu mai încăpeau simţiri aspre; totul erà blândeţe — blândeţea aceea însă, care este adevărata tărie.

Pace — pacea întinsă a cugetului împăcat în sine, în care sufletul se scaldă şi se înviorează pregătit în orce clipă de toate luptele, şi gata orcând şi la secerişul tuturor bucuriilor curate şi mari, cu cari viaţa îmbie pe toate cărările pe cei ce ştiu să le aştepte şi să le întâmpine, — şi dimpotrivă fug de aceia cari aleargă gâfâind lacomi după ele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXIX.

— Trebuiă să fac asta mai de mult, dar bine c'o făcui cel puţin acum, — îşi zise Nichifor vesel a doua zi spre seară, când porni să se întoarcă la han cu treaba isprăvită.

Fusese, întocmai aşă după cum plănuise încă de-acasă, de-adreptul la cel mai mare. Nu se puteă, îşi zisese, ca acela care e pus paznic mai înalt peste împărţirea dreptăţii, să nu iă, îndată ce-o auzi, chiar în mâna lui pricina aceasta, în care erà vorba de osândirea şi aruncarea în întunericul ocnii a unui om nevinovat. Şi nu se înşelase. Inaltul sfetnic îl ascultase cu bunăvoinţă, şi îndată ce aflase despre ce erà vorba, numaidecât răscoli tot ministerul.

Peste un ceas, erà pus în ştiinţă despre tot. Nichifor află şi el că Buturugă, dus la spital şi ţinut acolo sub pază, murise după câtevà zile de chinuri, stăruind şi în ceasul morţii asupra mărturisirii făcute. Formele judecăţii lui Oanţă nu erau încă gata decât în ce privià omorul lui Buturugă — dar acum mai erà şi pricina cealaltă, a omorului lui Ene Surugiu în care erà amestecat şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ovreiul Strohball, arestat şi dânsul. Ministrul dete poruncă, chiar acolo în faţa lui Nichifor, ca totul să fie gata pentru ca să se poată ţine judecata cel mai târziu în iarnă, — iar omul nevinovat, Stan Oprea Păduraru, să fie lăsat slobod pe chezăşia satului întreg şi până la împlinirea tuturor formelor legii.

Aveà dar de ce să salte de mulţămire inima în pieptul lui Nichifor.

Treceà voios pe stradă, cu mintea legănată în gânduri luminoase. Cât de aproape erà acum de culmea dorurilor de-atâta timp hrănite! Câtevà zile încà şi viaţa lui cea nouà aveà să se aşeze pe temelia cea mai trainică din toate, visul lui se îndeplineà ca fericirile senine şi frumoase din poveşti.

Îşi iuţi paşii, încurcat prin uliţile întortochiate pe unde pornise s'o iâ mai de-adreptul. Poate rătăcise? Dar nu. Iatà răsunà iar fluerăturile şi sgomotul uruitor al tramvaelor şi trăsurilor de piaţă, hurducăturile carelor încărcate cu lemne, legume, cu fierărie sau cu bagajele desmoşteniţilor cari vecinic se mută prin aceste mahalale, strigătele desperate ale oltenilor întârziaţi cu vânzarea... Haosul Bucureştilor, Calea Moşilor.

Ceaţa ce învăluià întreg oraşul aci par'că se risipeà de atâta viaţă ce mişunà înfrigurată şi grăbită în goana dupà traiul zilnic.

Prăvăliile mici erau înţesate de lume. O lume pestriţă şi măruntă; mai ales femei şi copii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nichifor se oprì o clipă la geamul unei mici croitorii, unde o mână albă şi subţire aşează bluze şi şorţuri, dantelate şi cusute cu cerculeţe mărunte.

Fusese ceva deosebit în mişcarea acelei mâni, mici, albe, străvezii, sau în privirea ochilor acelora mari, albaştri, obosiţi, ce se uitară o clipă la el miraţi şi lăsând deodată genele în jos cu o sfială neobicinuită la aceste fete de oraş?... Nichifor nu-şi dete sama, dar tresări ca izbit de o ciudată simţire.

Fata închise fereastra şi se retrase în fundul prăvălioarei, unde se aşează lângă alte patru-cinci tovarăşe în zgomotul ţăcănitului maşinelor de cusut... Unde mai văzuse el ochii aceştia, guriţa mică cu buzele subţiri şi această gingaşe tăetură de obraz?... Unde? unde?...

Să fie oare cu putinţă? Aglaiţa! Surioara lui mică, pierdută de atâta vreme?... Erà acum înaltă şi subţire, — dar nu, nu se puteà înşelà: privirea aceea, părul mătăsos şi inelat, obrazul acela rotunjor şi mai alb decât laptele, deşi acuma mult mai ofilit şi mai supt, — nu puteau să fie ale alteia, nu erau două la fel...

Dar cum, Doamne, să fi ajuns ea aci, pe când dânsul o ştiâ mereu colo departe în Moldova?...

In uşa prăvălici îl întâmpină o femeie roşcată, pântecoasă, cu un copil în braţe:

— Pufteşti ceva?

— Da, aş vreà... nişte batiste, născoci în grabă Nichifor ceva.

— N'avem d'acelea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Voise ovreica să spună că n'avea batiste în prăvălie, or că marfa ei nu era de mutra unui ţărănoi? Puţin îi păsă lui Nichifor. El avuse vreme să se uite bine la fetiţa bălană, înaltă şi subţire care, par'că simţind şi ea ceva, la intrarea lui se ridicase de lângă maşina de cusut privindu-l, cu sprâncenile ridicate, întrebătoare... li fusese de ajuns privirea aceasta. Nu mai puteă aveă nici o îndoială.

Intoarse spatele ovreicii care începuse acum să se răstească la fete cu vocea cârâitoare,— şi trecu peste drum; chiar în faţă, citi pe o tablă alături de o băcănie: *Birt iconomic*. Intră, se aşeză la o masă de lângă geam, şi făcând pe muşteriul flămând şi însetat, stete acolo, cu ochii mereu peste drum, pândind ieşirea lucrătoarelor din prăvălia ovreicii.

In sfârşit! Erà şi vremea... Negustorul începuse să-l ià la ochi.

Dela prăvălie, fetele plecaseră mai multe deodată. Câte una câte una însă se despărţeà de ceată. Tocmai spre Dudeşti rămase Aglaiţa singură. Nichifor iuţi pasul în urma ei şi o ajunse.

— Eu sunt... Aglaiţo... Stai... Nu te teme... Nu mă cunoşti?...

Vorbià grăbit şi fără şir, temându-se să n'o sperie, să n'o facă să ţipe, să fugă... Fata se oprì, se uità la el fricoasă, — ar fi vrut să zică ceva şi se vedeà că nu îndrăzneşte...

— Nu-ţi spune nimica faţa mea? grăi tânărul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţăran mai liniştit acum şi apropiind ochii râzători de faţa fetii.

— Ba... par'că... te-aş cunoaşte...

— Nu-i aşă? Doar' hainele astea ţărăneşti te încurcă... la închipueşte-ţi niţel c'aş fi îmbrăcat altfel şi zi-mi pe nume, Aglaiţo, dragă Aglaiţo...

— Nenea Nicu...

— Aşă, scumpă surioară, nenea Nicu, nenea Nichifor, care te-a părăsit de-atâta vreme, dar care nu te-a uitat nici o clipă şi mereu i se rupeă inima ştiindu-te singură şi înstrăinată pe lume...

Ochii fetii se umplură de lacrămi. Buzele îi tremurau.

— Dumneata... dumneata... îmi spuneă tanti... că te-ai făcut nevăzut... sunt doi ani de-atunci... că poate ai murit...

— Murit'am pentru multă lume, dar nu pentru tine, draga mea, chip blând şi sfânt, icoană leită a mamei noastre care a plecat de lângă noi, dar care de unde este ne vede acum şi ne zâmbeşte, — căci vezi tu, eu simt că sufletul ei ne-a purtat pe căile ce ne-au adus acuma împreună...

— Tanti ziceă că-i mai bine la Bucureşti, — luă vorba cu nevinovăţie fata; — că sunt fată mare acum, p cat să stau de geaba, — să muncesc ceva... M'a dat la ovreica aia... Vinerea ea vine şi ia paralele: zece lei... Zice că-i puţin pentru cât cheltueşte cu mine... Îmi dă tot ce-mi trebue, mă 'mbracă...

Nichifor se uită cu milă la hăinuţa roasă şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

proastă a bietei fete, — apoi cu jale la obrazul ei supt, la ochii vineţi, adormiţi...

— Şi lucraţi mult acolo?

— La şase trebue să fim la prăvălie; câte odată ne dă drumul mai de vreme, la opt, la nouă, dar când e de lucru stăm şi până după miezul nopţii, cu obloanele închise, — şi atunci dormim acolo...

— Şi tanti ce zice?

— Zice că aşă trebue fetele să muncească, — că nimeni n'o să mă ţină de pomană...

— Şi tu ce zici?

Aglaiţa plecă ochii în tăcere.

Nichifor îi prinse amândouă mânile.

— Nici o clipă, înţelegi tu, nici o clipă nu te mai las... Aşa-i că nu te mai întorci la tanti? Aşa-i că nu te mai întorci la ovreica? Aşa-i că vii cu mine?...

In colţul de stradă pustie erau numai ei. Aglaiţa isbucni în sughiţuri de plâns şi se strânse ca la un adăpost scump şi de mult visat la pieptul fratelui iubit pe care mămiţa dulce i-l trimisese tocmai atunci când ea începuse să nici nu se mai gândească la dânsul decât abiă din când în când, ca la un mort...

— Vino, dragă, — îi zise Nichifor mângâind-o pe obrăjorii slabi când ea se mai linişti — tanti o să creadă că iar e de lucru şi te ţine ovreica până după miezul nopţii, şi dormi acolo... Vino, şi mâine până a nu răsări soarele vom fi departe de Bucureşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Unde?

— O să vezi tu. Vino cu mine... Mai pe urmă o să mă întorc eu la tanti şi o să ne socotim şi cu dumneaei... Vino...

*

Abiă se lumină de zi, când dela un han din marginea Bucureştilor o căruţă cu doi căluşei sprinteni pornià pe şosea afară. Lângă ţăranul care mână caii, se strângeà caşi pentru a se încălzi mai bine, un copil îmbrobodit într'un suman larg şi călduros; — copil trebuià să fie, aşà de subţirel, de mânica dreaptă a sumanului strâns pe trup îi atârnà peste umărul stâng.

— Două lucruri aproape de-opotrivă îmi ajută Dumnezeu să împlinesc pe ziua de eri, — murmură omul uitându-se cu drag la copilul îmbrobodit; — pe Stan Oprea Păduraru îl scoaserăm dela ocnă, — şi dintr'o altă ocnă scăparăm şi sufletul acesta nevinovat.

Şi plezni voios din biciu, îndemnând căluşeii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XXX.

Nu se mai cunoşteau Scăenii.

Casele erau mai tot acelea, dar îngrijite, curate, — caşi înveşmântate în alb de sărbătoare. Curte nu mai rămăsese nici una desgrădită şi chiar livezile erau acum împrejmuite cu garduri de răchiţi. De-alungul drumurilor, de o parte şi de alta, oamenii sădiseră copaci cari nu peste mult aveau să crească şi să prefacă uliţa şi şoseaua pustie şi prăfuită în cale umbroasă şi răcoroasă.

Sporiă munca în toate chipurile şi oamenii erau mulţămiţi. Livezile îngrijite nu-i mai dădeau de minciună, — rod erà de tot felul, din primăvară până în toamnă târziu, când erà temeiul; prunele uscate ele singure erau o bogăţie; gospodar fără cel puţin doi cai or doi boi, fără o vită sau fără câţivà stupi la casă, nu se mai pomeniă. Femeile începeau să se înveţe iar la ţesut, şi casele se umpleau şi se împodobeau cu velinţi de lână în toate culorile şi chipurile. Răsboaiele umblau pretutindeni, şi nici de vorbă nu se mai stăteà între vecine fără furcă 'n brâu şi fus între degete.

Degeaba vara mai treceà sârbul cu căruţa cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

legume; ieşiă din sat cu ea tot aşă de plină cum intrase. — „Îţi mai vindem noi, dacă-ţi trebuie“, — îi ziceau femeile glumind. Şi n'a trecut mult şi nu s'a mai văzut p'acolo.

Tovărăşiile sporeau şi ele; ogoarele, puţine câte le aveau, oamenii le lucrau pentru hrana lor şi a vitelor, şi lăsau loc mai mult de păşune, — iar de-aci lăptăria satului hrănia ea singură o bună parte din oraş. Ouăle încalte, strânse frumos şi aşezate în lăzi, le trimeteau şi până la Bucureşti.

Se pornise şi tovărăşia de bani; oamenii harnici îşi săltau gospodăriile văzând cu ochii, — şi harnici începuseră să fie pe întrecute.

In şcoală eră o mândreţe de văzut cum se învăţaseră copiii care mai de care să iasă meşter la împletit din paie, din nuiele, şi la tot felul de lucru de mână. Domnul Nicolae Ionescu eră mândru şi nu se mai lăudă acum cu altceva; într'una din zile, când venise la Nichifor să se înţeleagă cum ar puteă desface mai cu folos din lucrurile copiilor, acesta, după ce luă şi grija asta asupra lui, nu se putuse răbdă să nu-l pişte niţel cu vorba, aşă în glumă: — „Ei vezi, asta propagandă!“ — iar domnul Nicolae Ionescu se roşise caşi când nu i-ar fi plăcut nici să se mai pomenească de unele vorbe din trecut.

— E lucru naibii cu nepotul Neacşu, — ziceă adesea şi părintele Şerban, zâmbind plin de mulţămire de toate aceste prefaceri; nainte vreme cică de mare mult învăţat ce eră par'că nici nu i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se şedeă între oameni, — ş'acu, măcar că tot a mai învăţat ceva cum văd, în loc să-i mai crească uite că i-a mai scăzut mândria! Vezi dumneata, asta este fiindcă se mai uită omul uneori şi 'n jos şi 'mprejurul lui, iar nu numa'n cărţulii roşii şi la cai verzi pe pereţi...

— Pe tine, — îi zisese Nichifor lui Niţă Marin Dinu, — am să te fac negustor. Pământul vostru e puţintel, livadă n'aveţi; dar poate trăi omul şi aminteri... Nu ca înainte Tudor Cizmaru ci cam aşa cum trăeşte el acuma. O să vezi tu.

Casa lui d'alde Niţă Marin Dinu era tocmai la loc potrivit d'o prăvălie; de unde eră, stăpânia par'că satul, şi oamenii de mergeau în sus sau în jos trebuiau să treacă p'acolo, cei dela deal coborînd la vale, cei dela vale urcând la deal. După arătarea lui Nichifor, Niţă sparse o uşă în spre drum, lărgi fereastra, — şi iată prăvălia gata, pe din afară. Pe dinăuntru, câteva rafturi fură curând lucrate şi aşezate chiar de dulgherul din sat. Mai trebuiă marfa.

— Tu ai ceva parale strânse? puţină treabă, nu-i aşa? Nu face nimic. Ţi-oiu împrumuta eu, şi tovărăş'a noastră. Ş'apoi să vii cu mine la oraş.

Când se întoarse Niţă cu Nichifor, aduceă un car întreg de marfă: bice, cuie, potcoave, ace, aţă, funii, ciocane, oale, căni, săcuri, lumânări, zahăr, sare... o bogăţie întreagă de toate cele ce-i pot trebui omului, ca să nu mai alerge la oraş.

Şi Niţă le aşeză pe toate frumos în rafturi, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi numai ce se minună tată-său, bătrânul Marin Dinu, ce mai om, de treabă şi cu rânduială a fost să iasă din singurul lui fecior, măcar că nici prin vis n'ar fi visat mai anii trecuţi să-l vază altceva de cât tăetor de lemne, cum a fost şi el toata viaţa lui.

Şi mergeă negustoria, — căci când merge munca pământului, dela care încep toate, toate merg.

*

In căsuţa albă din colţ de pădure, bătrânii erau acum singuri.

Aveă nevoie, bietul Stan Oprea, de linişte şi odihnă sufletească după atâta sbucium şi apăsare.

Când, după mijlocirea lui Nichifor, i se vestise în închisoare, că e slobod şi poate să plece, el n'a zis nimic. A plecat capul şi l'a ridicat iar. Apoi a dat să lăcrămeze; dar nu s'a desprins nici o picătură din ochi; a clipit de două ori, şi faţa i s'a liniştit ca înainte.

Numai când, la poarta închisorii, a dat de Maria cu Anica, s'a descleştat cevă în sufletul lui şi i-a venit aşă o ameţeală; par'că era un vis; a pipăit ochii şi fruntea copilei, — a deschis braţele şi le-a cuprins pe amândouă.

Apoi au plecat toţi trei înainte, alături. Şi nimeni n'ar fi bănuit, văzându-i, ce dramă se încheiase, în clipa aceea, în viaţa lor.

Ca să nu turbure ceasul revederii, Nichifor, care adusese cu căruţa pe cele două femei, nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stătuse de față, rămăsese la han. În poartă îi așteptă.

— Uite ăsta te-a scăpat, — se întoarse mama Maria spre Stan îndată ce-l zăriră; — numai ăst om bun ți-a umblat în rând un an și jumătate și nu s'a lăsat până n'a scos dreptatea de-asupra... Ăst om, care o să fie al nostru de-acum... Că are să ne fie ginere, — adăogă uitându-se la Anica.

Și pe când fata plecă în pământ ochii fermecați de-atâta bucurie ce se grămădeă abiă încăpând în inima ei, Stan făcu singur câțiva pași înainte, se apropiă de flăcăul înalt, bălan și zâmbitor din ochii limpezi albaștri, își luă căciula din cap și stete zmerit în fața lui.

Îi fu de ajuns lui Nichifor ca să înțeleagă ce se petrecea în sufletul omului. Îi apucă mâna și o duse la frunte. Apoi vesel, veni la Anica și o aduse înaintea bătrânului.

— O să ne ai pe amândoi de-acuma, — îi zise vioi, — și cu mama Maria, și cu tot satul care te așteaptă ca în sărbătoare, cu toții o să ne silim să te facem să uiți tot chinul din trecut și să ai îndelungă și deplină răsplată pentru tot amarul ce ai îndurat...

*

Spre sărbătorile Crăciunului, veni și vestea judecății lui Oanță, adusă de oamenii ce fuseseră chemați martori.

— S'a curățit tot scaiul din Scăeni, — zisese părintele Șerban aflând încă de mai nainte, din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gazetă, despre osândirea lui Oanță la munca silnică pe viață.

Ovreiul Strohball fusese osândit și el la un an închisoare, pentru tăinuire. — Buturugă, el își luase osânda, — sau iertarea, — dela Dumnezeu.

Nichifor merse chiar el să ducă vestea lui Stan, în retragerea-i singuratică.

Bătrânul ascultă povestirea întreagă a procesului, în picioare, cu mânile încrucișate dinainte, cum ar fi ascultat o predică, în biserică. Iar când Nichifor isprăvi cu vorbele: — „Și cu toate glasurile juraților, Oanță a fost osândit la ocnă pe toată viața", — Stan Oprea Pădurariu plecă lung ochii în pământ, și zise numai atâta:

— Săracu!..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

XXXI.

Dis de dimineaţă gunguritul turturelelor din colivia atârnată afară răsună ca o blândă chemare din somnul dulce dinspre ziuă.

Anica deschide ochii încet, se sprijineşte în cot şi ascultă: gugurrù... gugurrù...

O bătaie de aripi mai departe şi un cucurigu voinicesc par'că răspunde. Şi viaţa de afară începe.

Anica sare sprintenă din pat, se spală cu apă rece pe faţă şi se opreşte întâiu smerită înaintea iconiţei, cu gândul la Acela în puterea căruia stăm toţi cu sufletele noastre în orce clipă. Apoi aruncă o privire sfioasă spre patul de alături şi încetinel, în vârful picioarelor, se strecoară pe uşă.

Din prag o întâmpină un puişor de găină, mititel cât oul, cu piuitu-i disperat. Anica îl ridică de jos, îi netezeşte pufuşorul galben şi aripioarele cu care se sbate în mâna ei, apoi îl duce la ceilalţi şi-l pune jos hâşăind la cloşca ce se umflă din aripi şi ameninţă cu ciocul, par'că ar fi vrut cinevă să i-l iee.

Erau multe de văzut şi de priveghiat într'o gospodărie ca aceasta. Cloştile, găinile, aveau ce le trebuia. Anica trece mai departe la grajduri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In fundul curții, într'o ogradă largă, curată și bine împrejmuită, viteluşii întindeau capetele aşteptând cu botul întins mulsul vacilor. Le era dor să sugă.

Şi Anica zâmbi cu bunătate când zări în mijlocul lor o fetiță umblând de colo până colo. Era Aglaița care își făcea de lucru legând viteluşilor panglici albastre şi roşii la gât.

— Ai lăsat puişorii, — îngrijeşti astăzi de viței, — glumi Anica în treacăt şi o lăsă la jocurile ei.

Aglaița era încă în zilele cele dintâiu de deprindere cu viața asta nouă, şi mereu avea încă surprinderi şi bucurii cari îi înviorau pe toată ziua mai mult sufletul ei de copil atâta vreme oropsit. Mulțimea puişorilor — niciodată încă, nici în copilăria ei dintâiu, nu văzuse atâția mulți la un loc, — viteluşii cu ochii blânzi şi mari, — erau deopotrivă prilej de voioasă minunare şi apoi de lucru copilăresc pentru dânsa.

Nichifor zicea: Las-o, să se deprindă, să se găsească bine în viața, în lumea asta; şi apoi ea singură se va învăța cu vremea şi pe nesimțite va trece dela joacă la treabă cu folos.

Mulsul începe; Anica stă cătăvă vreme şi priveşte. Nu i se pare că merge lucrul destul de repede, — se aşază şi mulge şi dânsa; țâşneşte laptele spumos şi sporeşte în găleți văzând cu ochii, şi femeile, îndemnate de pildă, o pornesc mai cu zorul.

In grădină, răsadurile sunt aşezate în pământul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

săpat, fărâmițit și împărțit frumos în straturi, unul ca altul. Trandafirii curățiți și legați au început să dea frunze.

Departe, livada se întinde albă, ca ninsă, și adierile ce vin dintr'acolo sunt îmbătătoare de miros.

Anica se întoarce. Sub ștreșina din dos a grajdurilor de către grădină se înșiră stupii în soare; par părăsiți acum, — dar albinele nu sunt departe; au umplut prin prejur câțivă pomi în floare.

Anica vine iar în curte; toate sunt bine, toate merg cum trebuie. In grajd caii, țesălați, au fân și ovăz; pe jos câtevă grăunțe risipite le fură vrăbiile fricoase, grămădindu-se în ciripituri sgomotoase și apoi iar risipindu-se și pierind printre crengile copacilor abiă înverziți. Din pod, s'au coborît cele trebuitoare pentru ziua de astăzi. Cuptorul de pâne e aprins și aluatul dospit așteaptă în coveți.

Anica se mai uită odată împrejur și dă să se întoarcă în casă. O așteaptă răsboiul cu care are de furcă până în prânzul mic.

Dar pe pragul casei înalte cu ferestrele luminoase, cu cerdacul larg, s'a ivit stăpânul, mândru ca un tânăr voevod, scuturându-și pletele bălane și inelate.

De o parte, moș Gheorghe stă pe un scăunel la umbră și îi râde sufletul la un gând așà ce-i vine uitându-se la Anica, cum se apropie acum de Nichifor și ridică la dânsul o privire zâmbi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare, par'c'ar aşteptă, ca un copil, o laudă învrednicită.

Peste întreaga curte, ochii tânărului gospodar trec cu încetul, pe rând, şi bucuria se aprinde tot mai vie în el, pe măsură ce toate le găseşte în rânduiala aşteptată.

Întinde braţul, cuprinde pe Anica, îi aduce uşor capul pe umărul lui şi zice blând şi rar:

— Toate sunt aproape aşă cum le-am visat atunci, de mult în pădure... Numai una este încă şi mai dulce şi mai dragă decât chiar în vis...

Şi din lumina ce poleieşte albastrul adânc al ochilor senini, un zâmbet se desprinde şi flutură peste tot, — şi totul se topeşte în acest zâmbet care şterge, caşi când n'ar mai fi fost, toate lacrămile şi toate încercările trecutului.

SFÂRŞIT